YILDIZ SİLİER

KÖKLER ÇARKLAR VE BULUTLAR

BİR KARŞILAŞMALAR MASALI

Yordam Kitap

Yıldız Silier

1975'te İstanbul'da doğan Yıldız Silier, 1997'de Boğaziçi Üniversitesi Matematik Bölümü'nü bitirdikten sonra aynı üniversitenin Felsefe Bölümü'nden 1999'da mastırını aldı. 1999-2003 arasında İngiltere'deki Kent Üniversitesi'nde felsefe doktorasını yaptı. 2004'ten beri Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyeliğini sürdürmektedir. "Sosyal ve Politik Felsefe", "Sinemada Felsefe", "Sosyalist Feminizm", "Özgürlük" ve "Felsefeye Giriş" dersleri vermektedir.

Yıldız Silier, 1993 yılında Theoni Pappas'ın *The Joy of Mathematics* kitabını *Yaşayan Matematik* adıyla; 1996 yılında Dirk J. Struik'in *A Concise History of Mathematics* kitabını *Kısa Matematik Tarihi* adıyla Türkçeye kazandırdı. 2003'te *Felsefe Tartışmaları* dergisinin 31. sayısında "İki Özgürlük Anlayışı" makalesi yayınlandı. 2005'te İngiltere'deki Ashgate yayınevinden *Freedom: Political, Metaphysical, Positive and Negative* ve Yordam Kitap'tan *Özgürlük Yanılsaması: Rousseau ve Marx* (2006) ve *Oburluk Çağı* (2010) kitapları yayınlanan Silier, sosyal ve politik felsefe alanında çalışmaktadır.

Kökler, Çarklar ve Bulutlar

Bir Karşılaşmalar Masalı

YILDIZ SİLİER

Yordam Kitap: 285 • **Kökler, Çarklar ve Bulutlar** • Yıldız Silier
ISBN 978-605-172-166-8 • *Düzeltme:* Günnur Aksakal
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Kasım 2016 © Yıldız Silier, 2016, © Yordam Kitap, 2016

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap. com • **E:** info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

Kökler, Çarklar ve Bulutlar

Bir Karşılaşmalar Masalı

Eski öğrencim Suphi Nejat Ağırnaslı
ve çocukluk arkadaşım
Dicle Koğacıoğlu'nun anısına,

Gezi, Suruç ve Ankara Garı'nda katledilen
güzel insanlara...

İÇİNDEKİLER

1 Giriş 11

Birinci Kısım
KÖKLER, ÇARKLAR VE BULUTLAR 23

2 Kökler 25
2.1 Hayvanlar Ülkesi 25
2.2 Köylü İsyanları 28
2.3 Cadı Avları 34
2.4 Köle İsyanları 46
2.5 Tükettiklerimizi Üretenler 55

3 Çarklar 60
3.1 Hayvanlar Ülkesi 60
3.2 Köylü İsyanları 61
3.3 Cadı Avları 62
3.4 Köle İsyanları 64
3.5 Tükettiklerimizi Üretenler 66

4 Bulutlar 68
4.1 Hayvanlar Ülkesi 68
4.2 Köylü İsyanları 72
4.3 Cadı Avları 76
4.4 Köle İsyanları 77
4.5 Tükettiklerimizi Üretenler 79

İkinci Kısım
TÜRKİYE'DEN KARŞILAŞMALAR 87
5 Eski Mezunlar Buluşması 89
6 Figen'in Defteri:
Çivisi Çıkmış Memleketimden İnsan Manzaraları 106
6.1 Oradan Buradan 106
6.2 Taksi'de Karşılaşmalar 132

Üçüncü Kısım
DİĞER YAZILAR 137
7 Özerklik: Kendini Gerçekleştirme mi, İsyan mı? 139
8 Sömürgeciliğe Karşı İsyan 156
9 Italo Calvino'nun *Görünmez Kentler* Kitabı
Üzerine Bir Deneme 178

Kaynakça 189

1

Giriş

Ezilenlerin çoğu neden isyan etmez? İnsan ne zaman kendisini doğrudan etkilemeyen adaletsizlikleri hazımedememeye başlar? Özgürlük, mutluluk ve adalet üzerine üçlemem bu kitapla sona eriyor. *Özgürlük Yanılsaması* kitabında içinde yaşadığımız toplum düzeninden bağımsız olarak bireysel özgürlük elde edebileceğimiz düşüncesini, özgürlüğün ihtiyaçlarımızla ilişkisine odaklanarak eleştirmiştim. *Oburluk Çağı*'nda mutlu olma saplantımızın kaynağını ve bu çabanın bizi neden tatminsizliğe mahkûm ettiğini göstermeye çalıştım. *Kökler, Çarklar ve Bulutlar* kitabında ise toplumsal adaletsizlikleri kaçınılmaz olarak görmemizin, hayal gücümüzü kısıtlayarak özgürleşmemizi hangi açılardan engellediğini sorgulamak istiyorum. Adaletsizlikler hakkında yazmanın özgürlük ve mutluluk kavramlarını irdelemekten çok daha zor olacağının farkındaydım. Adalet üzerine yazmaya çabalarken nelerden kaçınmam gerektiği çok açıktı: Mağduriyet edebiyatı yaparak, "en mağdur olan kesim kimler?" yarışması düzenlemek, vicdanın sözcülüğünü üstlenen "ahlakçı" bir bakış açısından bakmak ve yaşanan adaletsizlikleri sömürünün boyutlarına dair bilgilere ve istatistiklere indirgeyen "nesnel" bir bakış açısının tuzağına düşmek.

Yıllar önce öğrencilerimden biri bana şunu sormuştu: "Galatasaray Lisesi mezunuyum, felsefede mastır yapıp, adalet konusunda çalışmak istiyorum ama öte yandan da şimdiye dek gayet tuzu kuru bir hayat yaşadığım için, adaletsizlikleri bire bir deneyimlemeden sadece dışarıdan bakıp, okuyup öğrendiklerimi aktararak ahkâm kesersem, sahici olamam gibi geliyor bana. Bu nedenle, daha önce hiçbir aktivist gruba da katılamadım; slogan atmak bile içimden gelmedi, slogan atmaya çalışınca kendime yabancılaşıyorum. Belki de adalet üzerine çalışmasam daha iyi olacak. Ne önerirsiniz?"

Aslında ben de, farklı nedenlerden olsa da, bu öğrencimle benzer bir dertten mustariptim; hiçbir siyasi grubun parçası olmamış, hiçbir mitinge katılmamıştım. Muhtemelen 12 Eylül darbesi zamanlarında çocukluğumu yaşadığım ve anne-babamın politik idealleri nedeniyle ağır bedeller ödediğine şahit olduğum için, uzun yıllar etliye sütlüye bulaşmadan, hiçbir risk almamaya çalışarak yaşamıştım. 23 yaşındayken, Marx ve Rousseau'nun farklı özgürlük anlayışları üzerine mastır tezimi yazarken ilk defa politik felsefeye ilgi duyduğumu fark etmiş ve özgürlük üzerine İngiltere'de doktoramı yaparken bile güncel siyasetten ziyade teorik felsefenin sularında yüzmeyi tercih etmiştim. Hem tarih bilgim, hem de tarihe ilgim çok zayıftı. Ama pozitif özgürlüğü savunan biri olarak, adaletin olmadığı bir toplumda kimsenin bireysel özgürlüğe sahip olamayacağını düşünüyordum. Adaletin ne olduğunu Rawls'ın yaptığı gibi tarihten tümüyle kopuk düşünce egzersizleriyle bulma çabası da bana abes geldiği için, adaletsizliklerin tarihiyle nihayet yüzleşmek zorunda kaldım.

Adaletsizliğin kaynağı toplumdaki tahakküm ilişkileri olduğuna göre, öncelikle hangi ilişkilere odaklanınam gerektiğini seçmem gerekiyordu. Kafamda dönüp duran sorular şunlardı: "Neden kadınların çoğu feminist değil? Neden işçilerin çoğu isyan etmiyor? Neden adaletsizliğe uğrayanların çoğu kendilerini ezenlere itaat ediyor?" Bunlara cevap olarak bilinç eksikliğini ya da korkuyu işaret etmek bana yeterli gelmiyordu. Ezilenlerin nasıl bir kırılma yaşadıktan sonra isyan etmeye karar verdiğini anlamam gerekiyordu.

2009 yılında anne olduktan sonra "Tarih boyunca kadınların çoğu bu kadar zor bir süreçle, çoğu zaman da destek almadan nasıl baş edebilmiş?" sorusunun peşine düşüp hayatımda ilk kez feminizmle ilgili kitaplar okumaya başladım. Tarih içinde kadınların evcilleştirilmesi hikâyesini öğrenince bundan çok etkilenmiştim (bkz. *Oburluk Çağı* kitabımdaki 7. Bölüm: "Anatanrıçalıktan paryalığa kadınlık halleri"). Maria Mies'in *Ataerki ve Birikim* kitabındaki "Sömürgecilik ve Evkadınlaştırılma" başlıklı muhteşem bölümü[1] okuduktan sonra hem sömürgecilik, doğanın yağmalanması, ırkçılığın yükselişi ve kadınların evkadınlaştırılması arasındaki bağlantıları keşfetmiş, hem de Hegel ve Marx'ın tarihsel ilerleme düşüncesinden şüphe duymaya başlamıştım. Marx'ın ilerleme inancı hakkında, "Eğer tarihi kadınların tarihine odaklanarak yorumlasaydı, bunun bir ilerleme değil gerileme olduğunun farkına varırdı" diyen Mies'e hak veriyordum. Sonra Haziran 2013'teki Gezi Direnişi'nde kadınların vazgeçilmez rolü ve cesareti karşısında direnen özneler olarak kadınlara hayranlığım daha da arttı. Böylece adaletsizlikleri incelerken kadın ekseninin merkezde yer alması gerektiğinden iyice emin oldum.

1 https://libcom.org/library/colonization-housewifization-maria-mies

Vandana Shiva'nın ZNet'te çıkan yazılarını 2000'lerin başından beri okuyordum. Büyük gıda şirketlerinin çevirdiği dolapları, bin yıllardır köylülerin geliştirdiği tohumları çalıp patentleyerek onlara geri sattıkları biyokorsanlık hikâyelerini bu yazılardan öğrenmiştim. Özellikle Hintli köylü kadınların genetiği değiştirilmiş tarım ürünlerini ülkelerine empoze etmeye çalışan Monsanto ve benzeri şirketlere karşı verdikleri mücadeleden çok etkilenmiştim. Bütün bunlar, köylü hareketlerinin, çevrecilerin ve feministlerin mücadelelerini birleştirmesi durumunda, yeni sömürgeciliğin foyasını ortaya çıkarmada ne kadar etkili olduğunu da gösteriyordu.

Nihayet kitabımın temel eksenleri belli olmuştu: köylü-kadın-köle-işçi. Önce bu dört grubun tarih içinde en başarılı olmuş isyanlarını bulmaya çalıştım; bunların farklı çağlar ve farklı coğrafyalardan olmasını istiyordum. İngiltere'de 1381 köylü isyanlarına ve Fransız Devrimi'nden hemen sonra başlayıp, kölelerin bağımsızlık elde ettiği ilk ülke olan Haiti'deki köle isyanına odaklanmaya karar verdim. Ama kadınlar ve işçiler konusunda ölçütümü değiştirdim. Kadınların kazandığı en büyük zaferden ziyade en önemli yenilgilerine, yani kadın düşmanlığının en yoğun yaşandığı ve 300 yıl içinde, Nazilerin öldürdüğü Yahudilerin sayısı kadar, yani yaklaşık 6 milyon kadının öldürüldüğü[2] cadı avlarını ele almaya karar verdim. Silvia Federici'nin 2014'te Otonom Yayınları'ndan basılan muhteşem kitabı *Kaliban ve Cadı: Kadınlar, Bedenler ve İlksel Birikim*'i okuduktan sonra kadınlara dair başka bir tarihsel olayı seçmem imkânsızdı. İşçiler konusunda bir zafer hikâyesi seçseydim bu kesinlikle Latin Amerika'da fabrikaları işgal edip, özyönetime geçen işçiler, yani Patronsuzlar

2 Mies, Maria. *Patriarchy and Accumulation on a World Scale: Women in the International Division of Labor*, Zed Books. 1999. s. 110.

Hareketi olurdu. Ama satın aldıklarımızın çoğunda "Made in China" etiketi olduğu için, bu malların Çin'de nasıl üretildiğini araştırmaya karar verdim ve son 15 yılda herkesin bağımlı hâle geldiği cep telefonları ve tabletlerin hikâyesine odaklandım.

Ezilenlerin direnen öznelere dönüşmesinin tarihini okumaya başladıkça, orta öğrenimdeki kuru tarih derslerinin esas işlevinin bizi dünya tarihinden bihaber bırakıp, milliyetçiliği teşvik etmek olduğunu anladım. Belki bu yüzden "Geçmişi öğrenmeye ne gerek var ki? Önemli olan bugün olanları bilmek ve geleceği planlamak" fikrini hiç sorgulamadan içselleştiriyoruz.

Geçmişte yaşanan ama sonra vahşi biçimde yok edilen hayat biçimlerini, ne tür bir baskının olduğunu ve bazılarının buna karşı isyan etmeye nasıl karar verdiğini "Kökler" bölümünde ele aldım. İsyanın başarısız olması ya da kimsenin isyan etmemesi durumunda olacakları "Çarklar" bölümünde ve eğer isyan başarılı olsaydı neler olabilirdi kısmını da "Bulutlar" bölümünde işledim.

Çocukken okuyup, çok sevdiğim bazı macera romanlarında, hikâyenin sonunun nasıl olacağını kısmen okuyucu belirliyordu. Örneğin, romandaki kahraman bir dönüm noktasıyla karşılaşınca, sayfanın altında "Ernesto'nun kaçmasını istiyorsan sayfa 16'ya, mücadele etmesini istiyorsan sayfa 25'e gidebilirsin" gibi yazılar olurdu. Ben de kitabımın böyle farklı sonlara sahip olmasını istediğim için "Kökler" bölümündeki beş hikâyede, distopyaya mı (çarklar) yoksa ütopyaya mı (bulutlar) gitmek istedikleri seçimini okuyucuya bıraktım. Her hikâyenin kendi bütünlüğünü yakalamak isteyenlere ise Kökler-Çarklar-Bulutlar sırasında okumalarını öneririm.

Çocukken taş-kâğıt-makas oyununu tek bir kazananı olmadığı için çok severdim. Taş, makası ezer; makas, kâğıdı keser; kâğıt, taşı kaplar. Yani, her birinin gücünün yettiği ve yetmediği biri olduğuna göre hiçbiri galip ya da mağlup olmaz. Bu oyunu kökler (taş), çarklar (makas) ve bulutlar (kâğıt) biçiminde yorumlarsak, kökler çarkları eziyor (geçmişten aldığımız miras bugünü belirliyor), çarklar bulutları yok ediyor (bugüne gömülü şekilde yaşamak başka türlü bir yaşamı hayal edememize yol açıyor) ve bulutlar kökleri ele geçiriyor (geleceği yeniden hayal ettiğimizde geçmişi de farklı kurgulayıp, değiştirebileceğiz).

Bir de aynı oyunu çağımızdaki üç farklı değere uygularsak ve makas yerine hız, taş yerine güç ve kâğıt yerine yaratıcılığı koyarsak çıkan sonuca bakalım: Güçlü olan hızlıyı ezer, hızlı olan yaratıcıyı öldürür ama yaratıcı olan da güçlüyü yener. Gerçek hayatta da böyle değil mi? Güçlü egemen sınıflar, onlar gibi olmak isteyen hızlı orta sınıfları eziyor, hızlı orta sınıflar yaratıcı entelektüelleri küçümsüyor ama güçlüleri ancak yaratıcılar alt edebilir. Öyleyse, haydi hayal kurmaya!

*
* *

Bir varmış, bir yokmuş. Develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir köstebek az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, arkasına bir dönüp bakınca ne görsün? Meğer bir arpa boyu yol gitmiş. "Yok, bu iş böyle olmayacak, benim işim yürümek değil ki, kazmak!" deyip kazmış derin mi derin bir tünel, gitmiş gidebildiğince uzağa ve iyice yorulunca çıkarıvermiş burnunu toprağın üzerine...

Geldiği yer çok gürültülü ve karmaşıkmış. Her boy, renk ve malzemeden çarklar hiç durmadan çalışıyormuş. Döndükçe döndürüyor, her değdiklerini çarklaştırmak istiyorlarmış. Büyük çarklar, "Ne kadar çok çarkı tek başıma ben döndürüyorum, bu güç başka kimde var!" diyerek kurum kurum kurumlanıyor, küçük çarklar ise "Büyük çarklar bizi döndürebilse de aslında çok hantallar, biz onlardan çok daha hızlı dönebiliyoruz," diye onların arkasından ileri geri konuşuyorlarmış. Ama hiçbiri bu sözleri Büyüklerin yüzüne karşı söylemeyi hayal bile edemezmiş, çünkü böyle yapsalar Büyüklerin onlara "Düş sırtımdan, defol git!" diyeceğinden korkarlarmış. Makinesinden kovulmuş, dönmeyen bir çarktan daha korkunç ne olabilir ki! Tüm çarklar, dönmeseler öleceklerinden eminmiş. Büyük çarklar, böbürlenmek için küçük çarklara muhtaç, küçükler ise hem sığınmak hem de dalga geçmek için Büyüklere muhtaç geçinip gidiyorlarmış. Çelik çarklar kendilerini plastik olanlardan üstün görüyor, plastik çarklar ise tahta çarklara tepeden bakıyormuş.

Dışarıdan gelen köstebeğe çok karışık gözüken ama aslında çok düzenli olan bu yerdeki tek Tanrı, Saat'miş. Herkesin ne zaman ne yapacağını belirleme gücüne sahip olan Saat günde 5 kez çalarak onları yönlendiriyormuş: Uyanma zamanı, işe başlama zamanı, yemek zamanı, iş çıkış zamanı ve uyku zamanı. İlk zil sesini duyanlar, "Acele mekân değiştir!" komutuyla yollara fırlıyor ve trafikte salyangoz hızıyla dönmeye başlıyor, ikinci zil sesini duyanlar asli görevlerine başlamanın gönül rahatlığı içinde emir veriyor ve emir alıyor, üçüncü zil sesini duyanlar çarkların yağlandığı tamircilere koşuyor ve dördüncü zil sesini duyanlar da "eğlence, aile, dinlenme, eğlence, aile, dinlenme... dıt. dıt. dıt... Tam 4

saatiniz kaldı" anonslarına uyarak ya dışarıdaki vitrinlerin ya da evlerindeki ekranların karşısına geçip şarj olmak için kendilerini prize takıyorlarmış.

Köstebeğin bu hızlı dünyada başı dönmüş. Herkesin sürekli döndüğü, sürekli bir şeyler yaparmış gibi gözükmeye çalıştığı ama kimsenin neden döndüğünü merak bile etmediği bu yerde daha fazla kalmanın anlamı yokmuş. Göreceğini görmüş, duyacağını duymuş. Tüm çarkların hep daha çok, daha hızlı, daha büyük peşinde koştuğu bu diyara DAHA adını verip yoluna devam etmiş...

Köstebek yeryüzünde gereğinden fazla kalmıştı. Zaten iyi görmeyen gözleri hem gündüz hem gece aydınlık olan şehirlerde iyice kamaşmış, parlak ışıklar yüzünden gözleri yanmaya başlamış. Gittikçe daha derine, karanlığın göbeğine dek ilerlemiş. Gözleri devreden çıkınca sesler ve kokular öne çıkmış. Şırıl şırıl sular, kıtır kıtır fareler, tıslayan yılanlar ve derinlerden gelen hafif bir uğultu, kaynayan bir kazanın sesini andırıyormuş. Hele hele burnuna gelen ıslak toprak kokusuna bayılmış, toprağın tadı ve kokusu onu geçmişe, çocukluğuna götürmüş. Her bulduğunu ağzına attığı, hiçbir kuralın olmadığı, her şeyin ilginç geldiği zamanlara...

Birdenbire vücudunu sarıp sarmalayan sarmaşıkları hissedip ürpermiş. Hem tedirgin olmuş, hem de hiç beklemediği bir zamanda dokunulmak hoşuna gitmiş. Onu kucaklayan köklerin mırıltılarını dinleye dinleye derin bir uykuya dalmış. Uyandığında yanında insan kemiklerini kaplamış binlerce karınca, altın dolu bir çömlek ve içinde bir saç örgüsü olan bez bir torba bulmuş birbirine dolanmış ağaç köklerinin arasında. Sonra uyumaya devam etmiş, rüyasında bulutların üzerinde uçuyor, tramplende zıplarcasına bir buluttan

diğerine seke seke dolaşıyormuş. Yer çekimi giderek azalmış, yüreği ferahlamış, tüm evrenle birleştiğini hissetmiş. Gökkuşağının üzerinden yavaşça aşağı kayarken, gördüğü bu güzellikleri DAHA ülkesindekilere nasıl anlatabileceğini düşünmeye başlamış.

*
* *

Gündelik hayatımızın çoğu çarklar arasında geçiyor; kim olduğumuzu, neyi neden yaptığımızı düşünme fırsatı olmadan, iş-güç-bürokrasi-maskeler-para kazanma-hayatta kalma çabası arasında mekik dokuyoruz. Çarkları döndüren Saat mi, Para mı, biz miyiz? Vakit nakittir.

Bankalarda sıra numarası alırken neden kredi kartı sahiplerine sıra daha çabuk gelir, bankamatik kartı sahipleri biraz daha bekler ama sıradan vatandaş hepsinden önce gelmiş olsa da daha çok sıra beklemek zorunda kalır? Çünkü banka daha hatırlı/değerli müşterilerini daha az bekleterek onlara iltimas yapıp, kıyak geçer, yani bir bakıma paran kadar konuş mu der? Çok acelesi olan kredi kartlılar zaten bu duruma ses çıkarmazlar, işlerine gelen bir şeyi neden eleştirsinler ki? (Ama diğerleri için iş işten geçmiş oluyor: Ne kadar çok ayrıntıya işimize geldiği için, ya başımızı derde sokınamak için ya da "durduk yere çıkıntılık yapmamak için" itiraz etmiyoruz. Böylece, biz farkına bile varmadan suya sabuna dokunmadan yaşayan, tavşan boku gibi ne kokar ne bulaşır insanlara dönüşüyoruz.)

Eğer haksız yere çok bekleyenlerden biri bu duruma itiraz edecek olursa, bankacıların cevabı hazır: "sistem otomatik olarak sıra numarası veriyor, kredi kartı olanlara öncelik veriyor, yapabileceğimiz bir şey yok." Böylece onun kredi

kartsızlığını, yani yoksulluğunu yüzüne vurup utandırmış, ağzının payını vermiş oluyorlar, nazikçe. Altta yatan varsayım şöyle olabilir mi? "Çok paralıların bankada harcayacak zamanı daha azdır (Hâlbuki tam tersi, 9-6 mesai yapmak zorunda değillerdir genellikle) ama az paralılar, otobüs kuyruğunda, yemek kuyruğunda beklemeye alışıktırlar, burada da biraz bekleyiversinler ve ileride kredi kartları olunca sahip olacakları ayrıcalıkları görüp imrensinler." Böylece hem hiyerarşideki yerlerini pekiştirirler hem de küçük hayallerle oyalanabilirler. Borç batağında da olsalar, kredi kartları olunca sırada birilerinden (en rütbesiz olanlardan) daha az beklemek de hiç yoktan iyi değil mi? Çarklar ve şimdinin alanı, tümüyle hiyerarşiktir. Paran arttıkça daha hızlı güncellenebilirsin; "son moda giysiler, en yeni cep telefonları, hızlı arabalar, seçkin mekânlar..." Ama paran yoksa ne kadar çok çalışırsan o kadar az kazanabilirsin. Çoğumuz şimdinin çarkları arasında ezilirken, "Şimdiyi yaşa, ne geçmişi kafana tak, ne de geleceği" yaşam tarzının cazibesini arttırması hiç şaşırtıcı değil; hem bunu kısmen de olsa yapma lüksü olan tuzu kurular arasında (bobo: bohem burjuvalar), hem de kaybedecek pek bir şeyi olmayan, bir şekilde kafayı bulup gündelik hayatın çıkışsızlığından kaçmaya çalışan lümpenler açısından.

Geldik üçlü grubumuzun ikinci tayfasına: geçmiş ya da nam-ı diğer kökler. Kapitalizmin pürüzsüz, verimli, kaygan, hijyenik mekânlarla tüm büyük şehirleri birbirinin aynı kılma yarışında kesip üzerine AVM'ler, yollar, köprüler yaptığı ağaçların, toprağın altında kalan izleri... Neden kökler önemli? Çünkü onlar olmasaydı küçük bir fırtına bile o devasa ağaçları yıkmaya yeterdi, tıpkı temeli yeterince derin

kazılmamış görgüsüz gökdelenlerin ilk depremde yıkılacağı gibi... Köklerimiz sayesinde tek bir bedene sıkışmış, birbirinden kopuk bireyler değil de bir (ya da birçok) geleneğin bir halkası olduğumuzu kavrayabiliyoruz. Görmenin ve görsel kültürün tahakkümü altında yaşamaktan uzaklaşıp, birbirimize dokunabiliyor, alttan girip üstten çıkarak oyunlar oynayabiliyor ve yeni bağlantılar kurabiliyoruz; hem de hiçbir işe yaraması gerekmeden, biz olmanın tadını alıyoruz. Sosyalist geleneğin, feministlerin, anti-militaristlerin, Kürtlerin özgürlük mücadelelerinin, yeşil hareketin, ateistlerin, LGBTİ'nin, 68'lilerin, tüm devrimcilerin, Seattle'ın, Kobanê'nin, Küba'nın, Ohio Kent State Üniversitesi'nde öldürülen öğrencilerin, 1961'deki Paris katliamının, Diyarbakır cezaevinde işkence görenlerin, Dersim ve Maraş katliamlarının, Sivas'ta yakılanların; hepsini birbirine bağlayan kökler var ve köklerimiz kadar güçlüyüz.

Köklerimiz hem en büyük gücümüz hem de zaafımız, çünkü başka köklerle birleşmeyip tek bir yöne doğru derinleşince "En mağdur bizimkiler, sizin acınız da acı mı? Bizi bizden başka kimse anlayamaz," yönüne sapılabiliyor ve dünün kurbanları, bugünün cellatları haline gelebiliyor.

Köklerimizi tek yöne salmadan hem yatay hem de dikey olarak çoğalttıkça iktidarın geçmişi silen ve geleceği ipotek altına alan, "her şeyi ben yarattım, ben kontrol edebilirim" kibrine karşı çıkmamız da mümkün hale geliyor. "Hop birader, biraz yavaş ol! Bu dünyanın tapusuna sahip olduğunu mu sanıyorsun? O zaman, Küçük Prens'in ziyaret ettiği ilk gezegendeki kral ve dördüncü gezegendeki iş adamıyla tanışıp kendinle yüzleşsen hiç fena olmaz." Köklerimizi unuttturup hepimizi "iyi para kazanan, eğlenmesini bilen, bakımlı,

formuna dikkat eden, nezih sitelerde yaşayan" seçkin bireylere dönüştürme hayalini pazarlayarak tektipleştiren iktidara karşı mücadele etmek, sömürgeleştirilmiş şimdiyi kurtarmak için hem geçmişi hatırlayıp yeniden yazmamız (avcının yazdığı tarihten bezmişken, öldürülen ceylanın, aslanın, Kızılderililerin, şiddete uğrayan kadınların ve tüm ezilen halkların bize anlatacaklarına kulak kabartmamız) hem de geleceği hayal etmeye ve kurmaya şimdiden başlamamız gerekiyor. Hele de Paramaz Kızılbaş'ın sevdiği "Hayalgücü iktidara!" sloganının yankısı hâlâ kulaklarımızdayken...

Birinci Kısım

KÖKLER, ÇARKLAR VE BULUTLAR

2

KÖKLER

2.1 Hayvanlar Ülkesi

Horozun ötüşüyle hayvanlar ülkesinde yeni bir gün başladı. En önde koyunlar olmak üzere tüm hayvanlar, ülkelerindeki bolluğu ve düzeni borçlu oldukları yasaya saygılarını göstermek için sıraya girdiler. Yasa koyucu, tabii ki ülkeyi yöneten ve şanına layık yüz odalı bir şatoda yaşayan Vampir Boğa'ydı. Onu kızdırmadıkça her şeyin yolunda gideceği çok açıktı. Vampir Boğa'nın en büyük keyfi her sabah kahvaltıda tüm tebaasının taze kanından birer yudum içmek ve her akşam gün batımında da onları toplayıp o günün anlam ve önemine dair bir konuşma yapmaktı. Bu iki tören, hayvanlar ülkesinin tüm milletiyle bölünmez birliğinin ve tüm hayvanların ülkelerine sadakatinin de kanıtıydı. Vampir Boğa onlara önce şifalı bir yaprak çiğnetiyor, sonra da hiç canlarını yakmadan boyunlarından usulca bir ısırıkla azıcık kanlarını emiyordu. O sabah hangi hayvanın kanının tadını daha çok beğenip de diğerlerininkinden biraz daha fazla içerse, o hayvan kendini daha özel hissediyor, kutsal liderlerinin gözüne girdiği için çok seviniyordu. Her gün tüm hayvanlar şaşmaz bir düzen içinde işbölümünde kendi paylarına düşen görev-

leri yapıyor ve her biri gün boyunca topladıkları yiyeceklerin en güzellerini akşam yemeğinde liderlerine sunuyorlardı.

Vampir Boğa'nın akşam konuşması genellikle ülkeyi tehdit eden iç ve dış düşmanlar hakkındaydı. Önce hayvanlar ülkesinin, yeryüzündeki diğer üç ülkeye (yani Bitkiler, İnsanlar ve Makineler ülkelerine) kıyasla neden bu kadar özel ve güzel olduğunu anlatıyor ve hayvanların bu ülkenin vatandaşı oldukları için kendilerini şanslı hissetmesini sağlıyordu. Dediğine göre en değersiz ülke Bitkiler Ülkesi idi; Yüce Yaratıcı bitkileri sadece hayvanların kullanması için yarattığı için, tüm bitkileri sınırsızca kullanma hakları vardı. İnsanlar Ülkesi ise ezelî rakipleriydi çünkü kibirli insanlar hayvanları buldukları yerde ya evcilleştirip köleleri haline getiriyor, ya da kesip yiyorlar, derilerini yüzüp kürk yapıyorlardı. Bir hayvanla insanın dost olması imkânsızdı, hayvanın hayvandan başka dostu yoktu. Makineler Ülkesi'ndekiler ise insanlara göre daha zararsızdı; makinelerin tek derdi kendilerini köle olmaları için programlayan insanları yok ederek, kimseden emir almayacakları bir düzen kurmaktı. Makinelerin hepsi hava durumuna göre değişen panelleriyle güneş, yağmur ve rüzgâr enerjisiyle çalıştıkları için, yemek diye bir dertleri yoktu. Dolayısıyla bitkilerle ve hayvanlarla pek ilgilenmiyorlardı. Sadece karşılaştıkları herkesi taklit etmek üzere programlanmış olan şaklaban robotlar, nerede bir hayvanla karşılaşsalar orada onlar gibi hareket edip herkesi güldürürlerdi. Vampir Boğa dışındaki tüm hayvanlar bu tür robotlara bayılıyordu.

Hayvanlar Ülkesi'nin kralı, her akşam yaptığı konuşmanın sonunda o törene katılmayan hayvanlardan birini "günün düşmanı" ilan ediyor, başka bir hayvana da onu bulup huzuruna getirme görevi veriyordu. Günün düşmanı seçilen

hayvan türünün bir üyesinin sunakta kurban edilmesiyle gün sona eriyor ve tüm hayvanlar huzur içinde yuvalarına çekiliyordu.

Vampir Boğa sadece kirpilere ve armadillolara diş geçiremiyor, birinin dikenleri, diğerinin de kalın zırhı yüzünden onların kanını ememiyordu. Armadillolara verdiği görev kirpilerin dikenlerini ezmek ya da kesmekti; onlar bu görevi yerine getirdikleri sürece Hayvanlar Ülkesi için yararlıydılar. Ama kirpilerin başıboş davranışlarına sinir oluyor, ne kadar uğraşsa da onları itaatkâr hale getiremiyordu. Diğer hayvanların kirpilerle konuşması yasaktı; konuşanlar vatan haini ilan ediliyorlardı.

Soğuk bir kış akşamı, Vampir Boğa günlük konuşmasının ardından kurban edilecek tek bir hayvan seçmek yerine, armadillolara bulabildikleri tüm kirpileri huzuruna getirmelerini emretti. Onlarla baş etmek için aklına çok etkili bir yöntem gelmişti ve tüm hayvanların bunu seyretmesini istiyordu. Çok geçmeden 25-30 kirpi yakalanıp getirildi. Vampir Boğa iki taşı birbirine sürterek ateş yaktı. Tüm hayvanlar ilk kez gördükleri ateşten gözlerini alamıyorlardı.

Vampri Boğa boynuzlarının arasındaki meşaleyle tüm kirpilere dokundu. Alev alan kirpiler koşuşturmaya başladılar. Ama ne kadar uğraşsalar da üzerlerindeki ateşi söndüremediler. Kirpilerin çoğu yanarak öldü. Sadece birkaç tanesi kaçarak göle kadar ilerleyip suya atlamayı başardı. Bu töreni izleyen hayvanlar donakalmışlardı. Büyülü kıvılcımlar, liderlerinin sınırsız gücü, boyun eğmeyenlerin başına gelenler onları çok korkutmuştu. Sessizce evlerine dağıldılar.

Çarklar için sayfa 60'a, Bulutlar için sayfa 68'e gidebilirsiniz.

2.2 Köylü İsyanları

21 Haziran 1381

Hepimiz basit köylülerdik ama sadece 15 gün içinde İngiltere tarihini değiştirdik! Biliyorum, tarihi yazanlar yine güçlüler olacak ve sonraki nesillere bizim neler başardığımızı unutturmak için ellerinden geleni yapacaklar. Bizi etrafı yakıp yıkan, düzeni bozan bir avuç çapulcu ya da şeytana uyan kâfirler olarak anlatacaklar tarih kitaplarında. Haklı mücadelemizi haksız gösterecekler. İşte bu yüzden, torunlarıma bırakabileceğim tek miras, yaptığımız bu devrimin gerçek hikâyesi. Sıradan insanların neler yapabildiklerini öğrensinler ve umutsuzluğa kapılıp da zulme karşı direnmeyi bırakmasınlar diye. Bunu okuyacak torunlarımın benim gibi toprağa ve lorda bağımlı serfler değil, özgür insanlar olacağını hayal ediyorum. Aslında bu bir hayal değil, böyle olacak biliyorum.

Bu yıl 60.000 köylünün Londra'yı işgal edip, kralla pazarlık yapabileceğine kim inanırdı ki? Sevgili torunlarım, yüzyıllardır tarlamızın dışına adımımızı atmadan yaşarken, neden, "canımıza tak etti" deyip isyan ettiğimizi anlamanız için hikâyeme en başından başlamalıyım. Kara Ölüm, tüm hayatımızı altüst etti. Veba 1348'de İngiltere'ye geldiğinde daha sekiz yaşındaydım. O yaz, annemin, ablamın ve üç kardeşimin korkunç acılar içinde kıvranmasına, vücutlarının yaralarla kaplanıp, inleye inleye ölmelerine şahit oldum. Babamla bir başıma kaldım. Toprak boldu ama toprağı sürecek, hasat yapacak kimsecikler kalmamıştı. Babamla birlikte köyden köye gezip, nerede iş varsa orada birkaç ay kalıyorduk.[1] Ben keçilere ve koyunlara çobanlık yapıyordum, babam da

1 O'Brien, Mark. *When Adam Delved and Eve Span: A History of the Peasants' Revolt of 1381*, New Clarion Press, 2004, s. 17.

tarlada çalışıyordu. Biz sadece arpa ekmeği yerken, malikâne sahiplerinin ambarları dolup taşıyordu. Tarlalarda çalışacak bu kadar az kişi kalmışken, biz çalışmazsak hiçbir ürün yetişmeyeceğinden kıtlık başlayacağına göre, toprak sahipleri nihayet bize hayvan gibi davranmaktan vazgeçer ve değerimizi anlar diye düşünmüştük. Ama ne gezer?.. Toprağa bağlı yaşamayıp, hasat vakti köy köy gezip nerede iş bulursa oraya giden bizim gibi gezgin köylülerden daha çok vergi almaya başladılar. Ücretlerimizin çoğu vergiye gidiyor, elimizde hiçbir şey kalmıyordu. Hatta 1351'de çıkarılan İş Kanunlarına göre gezgin tarım işçiliği yasaklandı, yakalanan gezgin tarım işçilerinin alınlarına kızgın demirle F harfi dağlamaya, işsizleri de yakalayıp 40 günlüğüne hapse atmaya başladılar.[2]

Toprak sahipleri çalışacak yeterince insan bulamadıkça, tarım yerine daha az insan gücüne dayalı koyun üreticiliğini tercih etmeye, bizi topraklarımızdan atmaya başladılar. Belçika'ya yün satmak daha kârlı olduğundan, ortak topraklarımızı elimizden alıp bizim yerimize koyunları yerleştiriyorlardı.[3]

Peki, biz köylüler böylesine ezilirken, toplanan bu vergilerin sefasını kim sürüyordu diye sorarsanız hemen açıklayayım. Bizim feodal toplumumuz, çalışanlar, savaşanlar ve dua edenlerden oluşuyordu. Tüm topraklar İngiltere kralına aitti;

2 *Age*, s. 18-19.

3 İngiltere'de 1235'te ilk yasal düzenlemeleri yapılan ve 15-18. yüzyıllarda yaygınlaşan çitlemelerle köylüler topraklarından atıldı ve tarımın yerine daha kârlı olan yün üreticiliği yaygınlaştı. Thomas More 1516'da yazdığı *Ütopya* kitabında bunu "koyunlar insanları yedi" olarak ifade etmişti. 16. yüzyılda evsiz, işsiz insanlar kitleler halinde şehirlere göç etti. Hırsızlık, dilencilik ve serserilik yapanların devlet şiddeti ve çalışma yasalarıyla disipline edilmesi işçi sınıfının ve Sanayi Devrimi'nin temellerini oluşturdu. Çitlemelere karşı köylü ayaklanmaları 1549'daki Kett isyanıyla başladı ve yüz yıl boyunca tüm ülkede benzer ayaklanmalar çıktı. https://en.wikipedia.org/wiki/Enclosure

herkesin karşılıklı hak ve görevleri vardı. Kral topraklarını soylulara dağıtıyor, karşılığında savaş zamanlarında orduda savaşacak şövalyeler bekliyordu. Soylular serfleri topraklarında çalıştırıyor, karşılığında onları topraklarından ve evlerinden atmama sözü veriyorlardı. Biz serfler ise haftanın beş günü lordumuzun toprağında çalışıyor, geri kalan zamanımızda da küçük bostanımızda ailemizin yiyeceklerini yetiştiriyor, yün eğirip, kumaş dokuyup, kendi giysilerimizi yapıyorduk. Peki, ya bu işbölümünde dua edenlerin, yani rahiplerin görevi neydi diye sorarsanız, onların tek görevi bizi teselli etmekti. Bu fani dünyada acı çeken yoksulların, öteki dünyada refah içinde yaşayacağını anlatıyorlardı; yeter ki şeytanın sözüne uyup da bu ilahi düzene isyan etmesinler. Rochester piskoposu Thomas Brinton'un yaptığı ve kilisemizin duvarına asılı olan resme baktıkça kaderimizi görüyorduk. Burada tüm toplum bir beden olarak resmedilmişti: Kral ve prensler, kafayı oluşturuyordu; hâkimler, gözleri; din adamları, kulakları; şövalyeler, sağ eli; tüccarlar ve zanaatkârlar, sol eli; şehirde yaşayan özgür vatandaşlar kalbi ve biz köylüler de ayakları...[4]

Bu arada rahip John Ball'un yazdıkları elden ele dolaşıyordu. Bu yazılarda Tanrı'nın yarattığı Âdem'in ve Havva'nın emekçiler olduğu, din adamları, lordlar ve köylüler arasındaki sınıf ayrımlarını yaratanların ise bu düzenden çıkarı olan ve Tanrı yolundan sapmış soylular ve ruhban sınıfı olduğundan bahsediliyordu. Bu hiyerarşik düzen ilahi olmadığına, yönetici azınlık tarafından yaratıldığına göre, yönetilen çoğunluk tarafından da değiştirilebilirdi. Tanrının adını kullanarak bu yozlaşmış düzeni meşrulaştıran ikiyüzlü kiliseye karşı çıkma

4 *Age*, s. 10.

zamanı gelmişti. Bu sözler hepimizi çok heyecanlandırıyor; John Ball'un söyledikleri kulaktan kulağa yayılıyordu.

İsyanımızı asıl tetikleyen ise İngiltere ve Fransa arasındaki Yüzyıl Savaşları'nı finanse etmek için 1377'de yeni bir kelle vergisinin konulmasıydı. Zaten içimizden biri ölünce, evlenince, toprağı terk etmek isteyince hem lorda hem de kiliseye vergi veriyorduk. Hatta kimi yerlerde lordun "ilk gece hakkı" bile vardı. Yani köylüler evlendiğinde, lordun gelinle gerdeğe girme hakkı vardı ve kimse buna itiraz edemiyordu! Ama ergenliğe gelmiş herkesten eşit alınacak bu kelle vergisini toplamak için köy köy gezen vergi toplayıcılarının, güya kızlarımızın ergenlik yaşına gelip gelmediğini anlamak için onlara elle tacizde bulunmaya başlaması, kontrol etmek için soyunmalarını istemesi bardağı taşıran son damla oldu.[5] John Tyler kızını taciz eden vergi toplayıcısını öldürdü. Başka bir arkadaşımız, Thomas Baker vergi vermeyi reddedip tutuklanınca, 31 Mayıs'ta yüzlerce köylü, vergi toplayıcılarını ve askerleri taşlayarak köylerinden kovdu. İsyan köyden köye yayılmaya başladı. Gittiğimiz her köyde lordun malikânesini ve vergi kayıtlarının saklandığı idari binaları yakıyor, hapishaneleri basıp tutuklu arkadaşlarımızı serbest bırakıyorduk. Her köyden kimi atlı, çoğunluğu yaya olarak yüzlerce köylü bize katılıyordu. Hedefimiz Londra'ya gidip taleplerimizi krala iletmekti.

Çok iyi korunan Rochester Kalesi'ni işgal edip arkadaşımız Robert Belling'in infaz edilmesini engellemeyi başarınca özgüvenimiz iyice arttı. Tabii soyluların bizden korkusu da[6]... Ne de olsa 1358'de Fransa'daki köylü ayaklanmalarında

5 *Age*, s. 31.

6 *Age*, s. 35.

soyluların katledilmesinin anısı belleklerinde tazeydi; aynısının onların da başına geleceğini düşünüyorlardı.[7] Nihayet, ilham kaynağımız rahip John Ball'u Maidstone hapishanesinden kurtardık, Wat Tyler'ı liderimiz olarak seçtik ve en önemli halk düşmanlarının kim olduğunu belirledik. Kelle vergisini yürürlüğe koyan ve 14 yaşındaki Kral Richard'ın baş danışmanlığını yapan John of Gaunt, bu vergileri toplamakla sorumlu baş hazinedar Robert Hales ve başpiskopos Simon Sudbury'nin kellelerini istiyorduk.[8]

Nihayet Kent'ten gelen Wat Tyler önderliğindeki 30.000 köylü ve Essex'ten gelen Jack Straw önderliğindeki bir o kadar köylü, Londra'nın hemen sınırındaki Mile End'de buluştuk ve yaktığımız ateşin etrafında oturup bütün gece tartışarak ertesi gün kralla buluştuğumuz zaman taleplerimizin neler olacağını planladık. O yıllarda Londra nüfusu sadece 50.000 kişiydi. Düşünsenize 60.000 köylünün Londra sokaklarında isyan bayrağını taşıması, ne muhteşem bir görüntü olacaktı! Şehir halkının çoğunun bizi desteklediğini öğrenmiştik.[9] O sırada kral ve şürekâsı Londra Kulesi'ne saklanmış, bizden gelecek haberleri bekliyorlardı. John Ball vaazında şöyle diyordu :

> Tanrı, Âdem ve Havva'yı yarattı, Âdem toprağı kazıyor, Havva yün eğiriyordu. En baş larda herkes emekçiydi. Sınıflar insanlar tarafından yaratıldı ve Tanrının düzenini bozdu. Şimdi iyi çiftçiler olarak, ürünümüze zarar veren yabani otları sökmemizin zamanı geldi.[10]

---

7 *Age*, s. 32.

8 *Age*, s. 37.

9 *Age*, s. 41.

10 *Age*, s. 45.

Nihayet 13 Haziran'da Greenwich'te kral ve şürekâsı bir teknenin içinde buluştu, biz isyancı köylüler ise kıyıda toplandık ama kralla görüşme talebimiz "Kıyafetleriniz kralla görüşmeye uygun değil," denilerek reddedilince, Londra'ya yürümeye karar verdik. Önce yine vergi evraklarını yok ettik, hapistekileri kurtardık ve baş düşmanlarımızdan John of Gaunt'un sarayı Savoy'daki her şeyi yakıp yıktık. Bu adaletsiz yasaları hazırlayan avukatların yaşadığı Temple semtini de es geçmedik tabii. İpek ve kadife kumaşları parçaladık, porselenleri kırdık ama aramızdan zengin evlerindeki malları yağmalayanlar çıkınca onları cezalandırmayı da ihmal etmedik. Haklı davamıza halel gelmesine izin vermemeli, düşmanımızı dostumuzdan iyi ayırmalıydık. Amacımız bizi boyunduruk altında tutan feodalizmin köküne kibrit suyu dökmek, sistemi işlemez hale getirmekti; zenginlerin mallarını yağmalamak değil! Ama bu arada istenmeyen bazı olaylar da oldu: Çoğunlukla tefecilik yapan Belçikalıların mahallesine girdiğimizde, bazı Belçikalılar katledildi.[11] Maalesef bu olayları engelleyemedik; kurunun yanında yaş da yandı... Bu arada ordu neden duruma el koymadı diye sorarsanız, üç kraliyet ordusundan biri İskoçya'da, diğeri İspanya'da, üçüncüsü de Fransa'da savaştaydı.

14 Haziran'da hepimiz, bizi destekleyen Londralıların da katılımıyla yaklaşık 100.000 kişi kralla buluşup, ona dört talebimizi ilettik.

1. Serflik kaldırılmalı, hepimiz özgür vatandaş olmalıyız, bundan böyle hiç kimse toprağa ve lorda bağımlı olmamalı.
2. Haklı davaları için savaşmış olan hiçbir asi cezalandırılmamalı.

11 *Age*, s. 47-50.

3. Köylülerin kendi ürettiklerini satma, yani ticaret yapma özgürlüğü olmalı.
4. Tüm İngiltere'de toprak kiraları hektar başına 4 şilin olarak sabitlenmeli.

İnanabiliyor musunuz? Kral Richard tüm taleplerimizi kabul etti ve özgürlük beratlarımızı imzalayıp bize dağıttı![12] Savaşa savaşa özgürlüğümüzü kazanmıştık; hem de sadece 15 günde...

Çarklar için sayfa 61'e, Bulutlar için sayfa 72'e gidebilirsiniz.

2.3 Cadı Avları

29 Nisan 1582 - Benevento, İtalya

Birçok hayat yaşadım ve işte şimdi yine yaşlandım. Yarın, insan bedeninde yaşadığım hayatın son günü olacak. Sonra belki bir keçi, belki de bir kırlangıç olarak yeni hayatıma başlayacağım. Hiçbir şey yokken var olmayacağına ve varken yok olmayacağına göre, benim bedenim de başka bir bedene dönüşür elbette. Topraktan gelip toprağa mı dönüyoruz, yoksa hepimiz yıldız tozu muyuz bilmiyorum. Ama hangisi doğru olursa olsun, ölümün bizi yok edecek kadar güçlü olmadığına eminim. Hristiyan rahiplerin vaaz ettiği gibi cennet ya da cehenneme inanmamız da gerekmiyor ölüm korkusunu yenmek için. Koskoca evrende sadece bir kum tanesi olduğumu ve şu anın da sonsuz döngümün sıradan bir anı olduğunu bilmek bana huzur veriyor.

Söz uçar, yazı kalır derler. Bu yüzden, bu son günümde yapabileceğim en iyi şeyin ailemin başına gelenleri yazıya dökmek olduğuna karar verdim. Yazıp da şu taşın arkasına

12 *Age*, s. 54-56.

sakladığım bu mektup belki günün birinde benim gibi haksız yere suçlanan ve bu zindanda kazığa bağlanıp yakılacağı günü bekleyen birinin eline geçer de ölümle karşılaşmaya hazırlanırken ona yalnız olmadığını hatırlatır. Benimkinin züğürt tesellisi olduğunu sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Aslında tüm hayatımız ya ölümü unutmaya çalışıp ondan kaçarak, ya da ölüme hazırlanarak geçmiyor mu? Hem hayatını coşkuyla, her anının kutsallığını bilerek, kedere kapılıp ruhunu öldürmeden yaşayabilen, hem de ölümle karşılaştığında cesaretini yitirmeyenler hayatın anlamına vakıf olmuşlardır bence.

Vaktim az, anlatacaklarım çok... Konuya girme zamanı geldi de geçiyor bile. Bu son hayatım İtalya'da, Alpler'in eteğindeki bir köyde geçti. Kocamla dağlarda keçileri otlatmak, şifalı otlar toplayıp, komşularımı iyileştirmekle geçiyordu günlerim. Hem ebelik yapıyor, hem de çocuk sahibi olmak istemeyen kadınlara uygun iksirler hazırlayarak onlara yardımcı oluyordum. Köyümüzde bir anlaşmazlık çıktığında gelip bana danışırlardı; kocalarıyla araları bozulan kadınlara aşk iksirleri hazırlardım. Ama en sevdiğim, uzun kış gecelerinde ateşin başında köy çocuklarına annemden öğrendiğim masalları anlatıp, korkularını yatıştırmaktı.

Ve sonra günler yürümeye başladı. Kocam öldüğünde kızım Claudia 13, oğlum Federico ise 10 yaşındaydı. Federico büyüyüp babası gibi değirmenci oldu, kızım ise hem yün eğirmekte çok yetenekliydi, hem de sesi çok güzeldi. Şarkılarını duyanlar büyülenir, kuş gibi hafifler, dans etmeye başlardı. Ama güzel kızımın bahtı çok kara çıktı. İksirlerimle herkesin derdine derman oluyordum ama kızıma yardım edemedim. Kim bilir nerededir şimdi? Sağ mıdır, ölü mü? Ah güzel Claudiam keşke 100 yıl sonra doğurabilseydim seni, başına bütün bunlar gelir miydi o zaman?

Federico çocukluğundan beri çok meraklıydı, her konuda farklı fikirleri vardı. Özellikle de evrenin nasıl yaratıldığına dair çok tuhaf şeyler anlatıyor ve onu dinleyenlerin kafasını karıştırmaktan âdeta zevk alıyordu. Mesela, Tanrının evreni yaratmadığını, evrenle birlikte yaratıldığını söylüyordu. Ona göre en başta sadece kaos vardı; toprak, hava, su ve ateş birbirine karışmıştı. Sonra sütten peynirin ortaya çıkması gibi, bu karmaşadan da evren ortaya çıktı. Peynirin içinde nasıl kendiliğinden kurtlar oluşuyorsa, evrenin içinden de Tanrı ve melekler zuhur etmişti. "Tanrı kaosla birlikteyken eksikti; ne anlıyor, ne de yaşıyordu. Ama sonra bu kaosun içinde genişleyerek yaşamaya ve anlamaya başladı."[13] Tanrı meleklerin efendisiydi ve efendiler tabii ki elleriyle çalışmazdı. İşte bu yüzden Tanrı işçi meleklerine dünyanın ayrıntılarını yaratmalarını emretti. Yani Tanrı tarlalarını kâhyalarının ve işçilerinin eline bırakmış bir efendi gibiydi.[14] Federico şöyle derdi: "Bizim bedenlerimiz de bu dört elementten yapılmıştır: Kemiklerimiz ve etimizle toprak, kanımızla su, nefesimizle hava, ısımızla ateş anlamına geliriz."[15]

Bu görüşleri köyümüzün papazını çok kızdırdı ve Engizisyon'a bir mektup yazarak, onun kâfir olduğunu söyledi. Engizisyon yetkilileri köyümüze gelip bir hafta boyunca oğlumu sorguladılar. Sonunda kafasının çok karışık olduğunu, bir daha bu gibi saçma düşünceleri köylülerle paylaşırsa sonunun kötü olacağını söyleyip gittiler. Oğlumun beti benzi atmıştı, artık köyde kalamayacağını söyleyip, kente taşınmaya karar verdi. Ama kentte yaşamak için

13 Ginzburg, Carlo. *Peynir ve Kurtlar: Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni*. Metis, 2011, s. 93.

14 *Age*, s. 101, 104.

15 *Age*, s. 110.

gerekli izin belgesini alabilmesi mutlaka bir zanaatının olması ve bunu o işin loncasına ispat etmesine bağlıydı. Federico boş zamanlarında tahta oymacılığı yapardı; evimizin kapısını, dolabını, sandalyelerini o yapmıştı. Marangozluk loncasına başvurdu ve kalfa olarak işe alındı. Ustasının kızına gönlünü kaptırdı, evlendiler ve bir de çocukları oldu. Çok şükür ki şimdi kendini kurtardı ve Engizisyon'la bir daha başı belaya girmedi.

Keşke onun ardından kente göç eden kızım Claudia da böyle şanslı olsaydı. Beş yıl önce yeni bir yasa çıktı ve dul kadınların kocalarının mirasının üçte birine sahip olma hakları geri alındı. Üstelik Çitlemeler İngiltere'den sonra İtalya'ya da gelmişti ve köylülerin ortak alanlarda hayvan otlatması, göllerde balık avlaması, hatta çalılıklardan yakacak odun toplaması bile yasaklanmıştı. Bu yüzden maddi durumumuz iyice bozuldu.[16] Federico şehre gittikten sonra değirmeni işletemediğim için satmıştım, bu para kızımla bana ancak beş yıl yetti. Kızım yokluk içinde yaşamak yerine şehre gitmek istiyordu, bense bu yaşta yeni bir hayata başlamak istemiyor, doğduğum topraklarda ölmek istiyordum.

16 Ortak alanların köylü ekonomisine katkısı: yakacak odun, inşaatta kullanılacak kereste, balık avlanabilecek sular, hayvanları otlatacak alanlar (s. 80), şifalı otlar toplayabildikleri korular, ortak karar alıp, elbirliği içinde çalışmayı teşvik ediyor, köy meclisi kararlarıyla özyönetim, dayanışma, festivaller, oyunlar ve köy toplantıları, "Ortak alanların toplumsal işlevi kadınlar için özellikle önemliydi, çünkü erkeklere nazaran daha az toplumsal güce sahip olan kadınlar geçimleri, otonomileri ve toplumsallıkları için ortak alanlara daha çok bağımlıydılar," (s. 106) "Topraklar kaybedildiğinde ve köyler parçalandığında bundan en çok zarar gören yine kadınlar oluyordu. Bunun nedenlerinden biri kadınların serseri ya da göçmen işçi olmalarının erkeklere nazaran daha zor olmasıydı. Çünkü onlar için göçebe hayat, özellikle de kadın düşmanlığının kışkırtılmaya başlandığı bir zamanda erkek şiddetine maruz kalmak anlamına geliyordu... Yeniden üretim emeğine giderek daha çok mahkûm kaldıklarından, kendilerini geçindirmekte zorlandılar." Federici, Silvia. *Caliban ve Cadı: Kadınlar, Beden ve İlksel Birikim*, Otonom Yayıncılık, 2012, s. 109-110.

Sonunda Claudia da 20 yaşındayken yuvadan uçtu ve şehirde çamaşırcılık yapmaya başladı. Ama özellikle bekâr ve dul kadınlar için hayat çok zorlaşmıştı. Yalnız başına yaşayan yoksul kadınlar sokaklarda tacize uğruyor, hatta onlara tecavüz ediliyordu ve bunları yapanlar hiçbir ceza alınıyordu. Maalesef Claudiamın başına da bunlar geldi. Sanki tecavüze uğramasının sorumlusu oymuş gibi damgalandı ve dışlandı. Sürgüne gitmek ya da fahişe olmak dışında hiçbir seçeneği yoktu.[17] İlkini tercih etti ve gezgin müzisyenlere katıldı. Ondan sonra da kızımdan hiç haber alamadım...

Hem köylülere, hem de kadınlara karşı bir savaş başlatılmıştı. İlki ayan beyan ortada olduğu için onunla mücadele etmemiz daha kolaydı, ama ikincisi yavaş yavaş kök saldı ve tüm toplumsal gücümüzü kemirdi. Kendi halimizde yaşayıp giderken her şey hepimize yetiyordu; bereketli toprak rızkımızı veriyordu ve paraya ihtiyacımız yoktu. Oysa toprağımız elimizden alındıktan sonra, parası olanlar tüm hayatımızı kontrol etmeye başladılar. Ambarlar tahıl doluydu ama halk açlık içindeydi, çünkü toprak sahipleri bunları ihraç ederek

17 15. yüzyıl sonlarında Fransa'da ve İtalya'da tecavüz suç olmaktan çıkarıldı (Federici, s. 75), toplu tecavüzler yaygınlaştı; hedef genellikle hizmetçilik ya da çamaşırcılık yapan yoksul kadınlardı (s. 76). "Yoksul kadınlara devlet destekli bir şekilde tecavüz edilmesi feodalizm karşıtı mücadelelerde sağlanan sınıf dayanışmasını zedelemişti." (s. 76) Tecavüze uğrayan kadınlar ya kenti terk etmek ya da fahişelik yapmak zorunda kalıyorlardı. "Tecavüzün yasallaştırılması, sınıf farkı gözetmeksizin bütün kadınları değersizleştiren yoğun bir kadın düşmanlığı havası yarattı." (s. 76) Kadınlara yönelik şiddeti meşrulaştırarak cadı avlarının ortamını yarattı. İşçilerin isyanlarını dağıtmak için ilk kez belediye genelevleri kurulmaya başlandı ve tüm Avrupa'da fahişelik kurumsallaştırıldı (s. 77). Örneğin, Floransa belediyesi nüfusun azalmasına ve oğlancılığa karşı kamu destekli fahişeliği teşvik ediyordu (s. 89). "1350-1450 arasında İtalya'nın ve Fransa'nın her kent ve köyünde, kamu tarafından işletilen, vergilerle finanse edilen ve 19. yüzyıldakini fazlasıyla aşan sayıda genelev açıldı... Devlet eliyle işletilen genelev, heretik mezheplerin heyecan uyandıran cinsel pratiklerine ve oğlancılığa karşı bir panzehir ve aile hayatını korumanın bir yolu olarak görülüyordu." (s. 78)

daha fazla para kazanmak ve mal stoklayarak kıtlık yaratıp fiyatları arttırmak derdindeydi.[18]

Bu arada bizim de elimiz armut toplamıyordu tabii ki. Geceleri ambarlara gidip tahıl çalıyor, buğday taşıyan atlı arabaları yabalarımızla yoldan çıkarıp birkaç çuvalını kendimiz için ayırıyorduk. Vicdanımız rahattı çünkü bizim ürettiklerimize el koyarak zenginleşenlerdi esas hırsızlar. Biz sadece hakkımız olanı geri alıyorduk. Sonra da hep birlikte bir şenlik ateşi yakıp şarkılar söyleyip, sabaha kadar dans ederek zaferimizi kutluyorduk.[19] Ama anlaşılan bu eylemlerimiz birilerini çok korkutmuş ve rahatsız etmişti. Meğer bu yeni para düzenine karşı direnişimizle çizmeyi aşmışız.

Çok zekice ve gaddarca bir plan yaparak, ortak düşmana karşı birleşen köylüleri bölüp, birbirine düşürmek için kadın düşmanlığını kışkırttılar.[20] Eskiden kadın-erkek tarlada bir-

18 1500-1600 arasında tahıl fiyatları sekiz kat, ücretler ise sadece üç kat artmıştı (Federici, s.183). "Fiyatlar, tarımsal ürünlerin ithalat-ihracatını teşvik eden ulusal ve uluslararası bir piyasa düzeninin gelişimi ve tüccarların malları daha sonra yüksek fiyatlara satmak için istif etmesi yüzünden yükselmişti. 1565 Eylül'ünde Antwerp'te 'yoksullar sokaklarda açlıktan ölürken' bir depo, içine doldurulan tahılın ağırlığı yüzünden çökmüştü... Yükselen fiyatlar, elde ettikleri hasat ailelerini geçindirmeye yetmeyince tahıl ve ekmek almak için topraklarını satmak zorunda kalan küçük çiftçileri mahvetti, çoğu insan için paraya sahip olmanın bir ölüm kalım meselesi olduğu bir zamanda tarıma yatırım yaparak ya da borç vererek servetlerini arttıran bir kapitalist girişimciler sınıfı yarattı." (s. 113) Tarlalarını ve evlerini ipotekleyerek tefeciden borç alan köylüler ve zanaatkârlar borçlarını ödeyemeyince ellerindeki her şeyi kaybediyorlardı.

19 "14. ve 15. yüzyıllarda proleter mücadelesi özgürlük ve daha az iş talebi üzerinden yürütülürken, 16. ve 17. yüzyıllarda esas sebep açlık olmuş, mücadele fırınlara ve ambarlara karşı düzenlenen saldırılar ve yerel ürünlerin dışarıya ihracına karşı yükselen isyanlar halini almıştı." İsyancılara ayaktakımı dense de aslında kıt kanaat geçinebilen zanaatkârlardı. "Bu açlık yılları ancak kolonileşmenin yarattığı ekonomik genişleme sayesinde son bulmuştur." (s. 118) Fransa'da yiyecek isyanlarını başlatan ve yürütenler genellikle kadınlardı, fırınları işgal ettiler, ihraç etmek üzere tahıl taşıyan arabaları yaba ve sopalarla devirip tahılları ele geçirdiler, bazen zenginlerin evlerine saldırdılar (s. 118-119).

20 16. ve 17. yüzyıllardaki cadı avları devlet destekli bir terör kampanyası ortamı yaratarak köylülerin topraklarından kovulmalarını kolaylaştırdı (s. 94).

likte çalışır, birlikte ürettiğimizi birlikte tüketirdik. Ama para işin içine girince mertlik bozuldu. Artan kiraları ödeyemeyince tefeciye borçlandık ve o da küçük tarlalarımızı, birkaç tavuğumuzu, ineğimizi elimizden alıp, bizi dımdızlak ortada bıraktı. Köy halkının çoğu şehirlere gitti, iş bulamayanlar dilencilik yapmaya başladı. Ama dilencilik de yasa dışı ilan edildiği için, dilenciler kızgın demirlerle damgalanıyor, yoksul evlerine kapatılıyor, kırbaçlanarak, para ödenmeden zorla çalıştırılıyorlardı. Köylerde sadece yaşlılar kalmıştı.

Köylülerin toprakları, kadınların bedenleri çitlenip, ellerinden alındı.[21] Devlet, nüfusu arttırmak için yeni politikalar uygulamaya başladı. Kadınlar eskiden hem köylerde hem de kentlerde erkeklerle benzer işlerde çalışırken, sonra sadece ev işi ve çocuk bakımıyla ilgilenmemiz, yani yeni işçiler yetiştirmemiz istendi. Para kazanabileceğimiz işlerde çalışamadıkça, evde yaptığımız işler de işten sayılmayıp, küçümseniyordu. Eskiden buğdayı eken ve ekmeği yapan kadındı; buğdayı biçen de erkek. Yani evin ekmeğini ikisi birden üretiyordu. Oysa yaşamlarımız paraya bağımlı hale geldiği zaman, eve para getirenin değeri, evi çekip çevirenin değerinden daha fazlaymış zannedildi.[22]

21 "Kapitalist toplumda fabrika ücretli erkek işçiler için ne ise beden de kadınlar için aynı şeydir. Kadın bedeni, devlet ve erkekler tarafından temellük edildiği ve emeğin yeniden üretimi ile birikiminin bir aracı olarak işlev görmeye zorlandığı oranda, kadınların sömürülmelerinin ve direnişlerinin esas zeminidir." (Federici, s. 29)

22 "Kapitalizm öncesi Avrupa'da hüküm süren geçim ekonomisinin ortadan kalkmasıyla birlikte, kullanım için üretim yapan bütün topluluklarda görülen üretim ve yeniden üretim birliği son buldu, bu etkinlikler farklı toplumsal ilişkilerin taşıyıcısı haline geldi ve cinsiyet bakımından farklılaştı. Yeni parasal rejimde yalnızca piyasa için üretim, değer yaratan bir faaliyet olarak görülürken işçinin yeniden üretimi ekonomik açıdan değersiz görülmeye, hatta işten bile sayılmamaya başlandı." (s. 110) "19. yüzyılda evkadınlığının doğuşuyla en uç noktasına ulaşan bu tarihsel değişimler, kadınların toplumdaki yerini ve erkek-

Ama bir şeye kafam hiç basmıyor: Bir yandan halkın çoğu sefalet içinde yaşıyor, dilencilik ya da hırsızlık yapmanın dışında seçeneği kalmıyorken, neden devlet birdenbire nüfusu arttırmaya bu kadar merak sardı? Giderek zenginleşen şehirleri beslemek için mi gerekiyor ucuza üreten ve bu yüzden de giderek yoksullaşan köylüler? Belki de şehir devletlerimizin gitgide zayıflayıp, ticaretin merkezinin Akdeniz'den Atlantik'e kayması ve İtalya'nın dünya pazarındaki öneminin azalmasıyla ilgilidir bunlar. Daha çok nüfusu besleyebilen devletlerin daha güçlü devletler olduğunu savunan Merkantalist politikaların da etkisi olabilir, bilmiyorum.[23]

Feodal toplumda üreme, cinsellik ve şifacılık konularında kontrol biz kadınların elindeydi ve bunlar kadınların görece bağımsızlığının temeliydi. Tam da bu yüzden, kadınlara karşı açılan savaşın ilk hedefi bu üç alanda kontrolü kadınlardan alıp erkeklere ve devlete vermek oldu. Böylece kadınlar, hem toplumsal hem de siyasal güçlerini yitirdiler. Çoğu mesleğin kadınlara kapatılmasıyla birlikte ekonomik bağımsızlıkları da ellerinden alındı.

---

lerle olan ilişkilerini yeniden tanımladı... En önemlisi, üretimin yeniden üretimden koparılması, erkekler kadar mülksüz olmakla birlikte onlardan farklı olarak, giderek daha da parasallaşan bir toplumda neredeyse hiç ücret alamayan ve bu yüzden işçiler olarak kronik bir yoksulluğa, ekonomik bağımlılığa ve görünmezliğe tabi kılınan bir proleter kadınlar sınıfı yarattı." (s. 111)

23 16. ve 17. yüzyıllardaki nüfus krizi, hem devletin doğurganlığı arttırma çabasının hem de cadı avlarının etkilerinden biriydi. Mülk sahibi sınıfın emrindeki alt sınıftan duyduğu korku da cadı avlarına uygun ortam hazırladı (128). 16. ve 17. yüzyıllarda kadınların idam edilmesinin başlıca sebebi bebek katli (kürtaj) ve cadılıktı (s. 131). Ebelerin yerine erkek doktorlar geçti (132). "Doğum kontrolünün suç haline getirilmesiyle, kadınlar nesilden nesile aktarılan ve onlara doğum konusunda biraz olsun özerklik sağlayan bu bilgilerden mülksüzleştirilmiş oldu." (s. 136) "Özellikle de proleter kadınlar, evde hizmetçilik (çalışan kadınların üçte biri), rençberlik, eğiricilik, örgü örme, işportacılık ve sütanneliği dışında iş bulmakta zorlanıyordu... Topraklarının ellerinden alınmasına bir de ücretli istihdamdaki bu güç kaybı eklenince fahişelik korkunç boyutlara ulaştı." (s. 138)

Kadınların özgürlüğünü yok etmenin ve cinsiyetler arası yeni bir işbölümünü empoze etmenin ilk adımı, toplumdaki cinsiyet kalıplarını değiştirmekti. "İyi kadın"-"kötü kadın" ayrımı yapılıp, yaygınlaştırıldı. Evli ve çocuk sahibi olmayan kadınlar için, "bekârsa fahişedir, yaşlıysa cadıdır" deniliyordu.[24] Yani tüm kadınlar üçe ayrılıyordu: sahipli olanlar (makbul eş ve anneler), fahişeler ve cadılar. Bir kadın eğer genç, güzel ve uysalsa babası tarafından karısı olacağı bir erkeğe satılacak, sahibine itibar kazandıran bir mal olarak, eğer anneyse, evcilleştirilmiş ezik bir hayvan olarak, eğer yaşlı, çirkin ya da dulsa, kimseye bağımlı olmadığı ve evcilleştirilemediği için yabanıl, tehlikeli, yok edilmesi gereken bir varlık olarak görülüyordu.[25] Âdem'in ilk eşi özgür Lilith'in def edilip, yerine itaatkâr ve bağımlı Havva'nın getirilmesine çok benziyordu yaşadıklarımız. Asi Lilith'e de bebek katili bir cadı olduğu iftirasını atmamış mıydı makbul çift Âdem ve

24 "Ruhunu şeytana satan cadı, bedenini erkeklere satan fahişenin âdeta büyütülmüş bir imgesidir. Üstelik hem (yaşlı) cadı hem de fahişe kısırlığın simgeleri, üreme amacı taşımayan cinselliğin kişilikleşmiş biçimleridir. Bu yüzden ortaçağlarda fahişe ve cadı, topluluk için sosyal bir hizmet veren olumlu figürler olarak görülürken, cadı avıyla birlikte her ikisine de en olumsuz anlamlar yüklenmiş; fiziksel açıdan öldürülerek, toplumsal açıdan ise suçlu ilan edilerek kabul edilebilir kadın kimlikleri olmaktan çıkarılmıştır." (Federici, s. 279)

25 1530-1560 arasında Avrupa'da her yerde genelevler kapatıldı ve sokakta çalışan fahişeler kırbaçla, müebbet hapisle cezalandırıldı (s. 139). Zanaatkârlar da daha ucuza çalışan kadınların atölyelerden uzaklaştırılmasını destekledi, kamusal alanda çalışan kadınlara kaltak ya da cadı deniyordu (s. 140-141). Evli olmayan tüm kadınlar orta malı olarak görülmeye başlandı (s. 141). İşçiler ile işverenler arasında, kadınların istihdamdan dışlanmasına dayalı yeni bir sözleşme yapıldı (s. 146). "Kadınların tabiatları gereği erkeklerden aşağı oldukları -aşırı duygusal ve şehvetli, kendilerine hâkim olmaktan aciz oldukları- bu yüzden de erkeklerin kontrolü altında tutulmaları gerektiği öne sürülüyordu." (s.149) "Akıl Çağı Avrupa'sında 'şirret' olmakla suçlanan kadınlar, tıpkı köpekler gibi ağızlarına ağızlık geçirilip sokaklarda gezdiriliyor, fahişeler kırbaçtan geçiriliyor ya da kafeslere konarak ırmaklara batırılıp çıkarılıyorken zina suçu işleyen kadınlar da idamla cezalandırılıyordu." (s. 150)

Havva? İşte yeni cinsiyetler arası işbölümü kadınlara böyle bir devlet terörü ortamında kabul ettirildi...

Böylece, onların üçte biri ücretlere çalışmaya razı gelen kadınları evlerde tecrit ederek, hem kadın rakiplerini elemiş oluyor, hem de dilediklerince yönetebilecekleri bir sömürgeye sahip oluyorlardı erkekler.[26] Bu sayede aslında ne kadar güçsüz olduklarını unutup, kendilerini güçlü hissediyorlardı.[27] Takalım boynumuza bir tasma, tasmayı tutan ücretli işçi bir koca, onun tasması da patronunun elinde... Yok mu karşı koyacak böyle adaletsiz düzene? Zincirdeki son halka, herkesin sömürdüğü ve kimseyi sömürmeyen olsa gerek isyanı başlatacak. Ama onlar da kaderine razı, sahibine sadık, kimseye hırlamayan, kendini döveni bile ısırmayan ev köpeklerine dönerse, vay halimize.[28] Çözüm belki de kadınların keçileşmesinde, inatçılığından vazgeçmeden dağlarda seke seke dans etmesindedir...

Eskiden cinsellik konusunda erkeklerle benzer haklara sahiptik. *(Tabii ki daha kadınların da seviştiklerinde erkekler gibi orgazm olmayı talep etmesine, vajinaya karşı klitorisi yüceltmesine ve feminizmin gelişmesine 400 yıl vardı.)* Kilise, kadınları evcilleştirme operasyonunda öncü rolü oynadı. Zina günah sayıldı, eşcinsellik yasaklandı ve cinselliğin tek

26 "Kadınlar 14. yüzyılda aynı iş için erkeklerin aldığı ücretin yarısını alıyorlardı, 16. yüzyılda ise zaten düşürülmüş olan erkek ücretinin ancak üçte birini almaya başladılar. Bu dönemde fahişeliğin muazzam ölçüde yayılmasının sorumlusu, şüphesiz bu durumdur." (s. 114)

27 "İşçilerin de bağımlılığı arttı, çünkü topraksız kalmaları işverene ücretlerini düşürebilme ve çalışma saatlerini arttırabilme gücü verdi... Ortaçağlarda çalışma yükümlülüklerine tabi kılınmak karşısında ücret bir özgürlük aracı olarak görülebilirken, toprağa erişimin ortadan kalkmasıyla birlikte köleleştirmenin bir aracı olarak görülmeye başlandı." (s. 107)

28 "Kadınların yaptıkları işin komutasını erkeğin otoritesine vererek ve kadınların bu işi reddi karşısında erkeğin şiddetini meşrulaştırarak, kadınların erkeklere tabiiyeti zorunlu kılındı." (Federici, s. 9)

amacının üreme olduğu vaaz edilerek kürtaj hem kilise hem de devlet tarafından yasaklandı. Kilisenin hedefi, Tanrıya ve ruhban sınıfının otoritesine hiç sorgulamadan iman eden müminler yetiştirmek olduğu için, bizim şarkılar söyleyip dans ettiğimiz geleneksel şenliklerimize ve kutlamalarımıza da düşmandı tabii ki. Coşkulu şenliklerimiz pagan dönemlerden kaldığı ve putperestliği özendirdiği gerekçesiyle yasaklandı, yerine kiliseye ve Tanrıya görevlerimizin hatırlatıldığı sıkıcı dinî törenler ve yürüyüşler geçti.[29]

Neşenin öldürülüp, ağırbaşlılık ve erdem kisvesi altında kederin kutsandığı korkuyla terbiye edilen bir toplum yaratmaya çalışıyorlar ve işin kötüsü bunu büyük ölçüde becerdiler galiba. Kadınların sokakta kahkaha atmasının ayıplanması, cinsellikten zevk alan kadınların şeytana uyduğunun söylenmesi, kadınların namusunun iki bacaklarının arasında olduğunun sanılması ve kadının en büyük meziyetinin kocasına itaat etmek olduğunun kafamıza kakılması... Bunlar hiç hayra alamet değil bence. Bizi hem sopa hem de havuç kullanarak uysal, itaatkâr bedenlere dönüştürmeye çalışmaları[30], erkeklerin ruhu, kadınların bedeni temsil ettiği ve insanlığın ilerlemesi için ruhun bedeni kontrol etmesinin elzem olduğu felsefi söylemiyle de pek uyumlu. Eğer içinde yaşadığım şu Rönesans denen ikinci bahar da ilerlemeden kastettikleri erkeklerin kadınları boyunduruk altına almasıysa, eşitliğin yerine hiyerarşilerin geçmesiyse, istemez, üstü kalsın!

Nerede kalmıştık? Cinsellikteki kapatılma da üremenin devlet tarafından kontrolü de kadınların bedenlerinin

29 Ehrenreich, Barbara. *Sokaklarda Dans: Kolektif Eğlencenin Bir Tarihi*, Versus Kitap, 2009, s. 110-112, 129-130, 184-185.

30 "Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin," Türk atasözünün benzeri 16. yüzyıl İtalya'sında da var mıydı acaba?

çitlenmesinin ve bedenlerinden yabancılaştırılmalarının aşamalarıydı. Cinsellikte aktif erkek, pasif kadın, tek meşru pozisyon misyoner pozisyonu dayatmasından sonraki adım, benim gibi şifacıların, iksirleriyle çocuk düşürmeye yardımcı olanların, kocası olmadan yaşayanların, hatta sadece bu adaletsiz düzeni eleştiren kadınların cadı olmakla itham edilmeye başlanmasıydı. Sadece kürtaj değil, ebelik de yasa dışı ilan edildi. Yüzyıllardır kadınların sürdürdüğü bu meslek, bilimsel yöntemlere inancın doruğa çıktığı bu çağda erkek doktorların tekeline geçti. Ama erkek büyücüler sadece kınanırken, kadın şifacılar yakılmaya başlandı. Kısacası, köylü kadınların komşusunun doğurmasına yardım etmek, şifalı otlarla iksirler hazırlamak gibi günlük faaliyetleri suç ilan edilmeye başlandı.[31]

Nihayetinde, eskiden toprak sahiplerine ve vergi toplayıcılarına karşı kadın-erkek birlikte mücadele ederken, sonra kadınlar tümüyle babalarına, kocalarına ve devlete bağımlı hale geldi. Sadece 10-15 yıl içinde, bu yeni norma uymayan kadınlara şiddet uygulayarak, geride kalanları da korkutup sindirerek, kadınların çoğu evcilleştirildi. Kadın düşmanlığı öylesine artmıştı ki, yoksul köylüler başlarına gelen tüm

31 Kadınların 200 yıldır "maruz kaldıkları devlet terörünün sonunda", yani 17. yüzyılın sonlarında evcilleştirilmiş yeni bir kadınlık modeli ortaya çıktı: edilgen, itaatkâr, tutumlu, az konuşan, hep işiyle meşgul, ideal bir kadın ve sadık bir eş. Oysa cadı avları sırasında kadınlar asi, itaatsiz, asla tatmin olmayacak kadar şehvetli vahşi yaratıklar olarak tarif ediliyordu. (Federici, s. 152) "Mülksüzleştirilen, yoksullaştırılan ve suçlu ilan edilen erkeklerin, başlarına gelen talihsizliklerin suçunu hadım eden cadılara yüklemelerine, kadınların otoriteye karşı kazandığı gücü kendilerine yönelteceğini sanmalarına yol açmıştır. Erkeklerin kadınlara karşı besledikleri bütün köklü korkular (genellikle Kilisenin kadın düşmanı politikasından kaynaklanan) bu bağlamda harekete geçirilmiştir." (s. 269) Cinsel olarak aktif bir kadının erkeğin kendini yönetebilme becerisini zedelediği düşünülüyordu, bu yüzden toplum düzeni için bir tehditti, kadınların erkekleri mahvetmesini engellemek için işkenceyle içlerindeki şeytanın çıkarılması gerekiyordu. (s. 271)

talihsizliklerin kaynağı olarak cadıları suçlamaya başladılar. Cadı avcıları köy köy geziyor, köylülerin ihbar etmedikleri cadılar bulurlarsa köydeki herkesin başının belaya gireceğini söylüyorlardı. Çoğunluk kendi canını kurtarmak için komşusunu ihbar etmeye başladı. Ailesi olmayan yaşlı kadınlar tabii ki en kolay feda edilen kesimdi.[32] Eskiden bilge olarak görülen yaşlı kadınlar şimdi ruhlarını şeytana satan, bebek katili canavarlar olarak görülüyordu.[33]

Tüm Avrupa'yı kasıp kavuran cadı avlarında, kadınlara karşı açılan bu en büyük ve en başarılı savaşta 200.000 kadın öldürüldü. Muhtemelen yarın ben de onların arasına katılacağım.

Çarklar için sayfa 62'ye, Bulutlar için sayfa 76'ya gidebilirsiniz.

2.4 Köle İsyanları

31 Mayıs 1844, Saint Domingue, Antil Adaları

Gökyüzü gürlüyor, fırtına giderek şiddetleniyor, şimşekler kulübenin içini aydınlatıyordu. Yaşlı adam, sobanın etrafında, birbirlerine sokulmuş torunlarına masal anlatıyordu.

32 Çitlemeler sonrası köylü nüfus içindeki ekonomik farklılıklar arttı, toplumsal bağlılık çözüldü, aileler dağıldı, gençler sayıları gittikçe artan serserilerin ve atıl işçilerin arasına katılmak üzere köylerini terk ettiler... Yaşlılar geçimlerini sağlamada yalnız kaldılar. Bu durum özellikle çocuklarının desteğini yitiren yaşlı kadınların zararına oldu. Bu kadınlar yoksullar grubunun arasına katılarak hayatlarını borç alarak, küçük hırsızlıklar yaparak ve ödemelerini geciktirerek sürdürmeye başladı. Sonuçta köylüler yalnızca derin ekonomik eşitsizlikler değil, aynı zamanda giderek örülen bir nefret ve hınç ağı yüzünden kutuplaştılar." (s. 106-107)

33 "Yaşlı kadınlar kapitalist ilişkilerin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte komünal ilişkilerin yıkılmasına direnmeye en meyilli kesimdi. Topluluğun bilgisi ve belleği onlarda cisimleşmişti. Cadı avı, yaşlı kadın imgesini alt üst etti: Geleneksel olarak bilge olarak bakılan bu yaşlı kadın, artık kısırlığın ve hayata düşmanlığın simgesi haline gelmişti." (Federici, s. 274).

— Haydi, büyükbaba, bize kölelikten kurtuluş hikâyeni anlatsana!
— Her yıl, benden bunu yeniden anlatmamı istiyorsunuz. Aslında ben de anlatmaya doyamıyorum. Bu gerçek hikâyeyi iyice öğrenip, büyüyünce çocuklarınıza ve sonra da torunlarınıza anlatırsanız, bir daha kimse sizi köle yapamaz. Bundan hiç şüpheniz olmasın! Dünyada kölelerin savaşarak özgürlüklerini kazandıkları ilk ülkenin yurttaşı olduğunuz için gurur duymalısınız. Ama özgürlük, çok zor yetişen, narin bir çiçek gibidir sevgili torunlarım. Ona sürekli gözünüz gibi bakmazsanız, sulayıp, fırtınalardan korumazsanız, ya kurur, ya da solar gider. O çiçeği biz yetiştirdik ve artık size emanet etme zamanı geldi.

Hikâyeme en başından, topraklarımdan kopartıldığım 1783 ilkbaharından başlamalıyım. O zamanlar, 12 yaşındaydım. Angola'da ailem ve kabilemle birlikte yaşarken çok mutluydum. Tek başıma bir yaban domuzu avlayıp, herkese artık yetişkin bir erkek olduğumu ispat etmek için ormana gidip iz sürmeye başladım. Tam onu avlayacakken, bir tuzağa düştüm. "Bu tuzağı herhâlde bizimkiler kurmuştur, birazdan ne yakaladıklarına bakmak için gelirler," diye düşünüp, beklemeye başladım. Ama biraz sonra başka bir kabileden üç adam geldi, beni çukurdan çıkarıp ellerimi ve ağzımı bağladılar ve bir halatın ucunda arkalarından sürükleyerek şeflerine götürdüler. Bizim kabileden dört çocuk ve iki kadın daha yakalanmıştı. Ertesi gün bizi limana götürüp beyaz bir köle tüccarına sattılar. Hepimizi ayaklarımızdan zincirlerle bağlayıp, büyük bir geminin alt katına tıkıştırdılar. Orada herhalde 350-400 kişi vardık; uzanacağımız yer bile yoktu. Yolculuk tam 42 gün sürdü, günde bir tas bulamaç ve azıcık su dışında hiçbir şey vermiyorlardı. Tuvaletimizi bir köşeye yapıyor, sonra tepedeki birkaç küçük pencereden dışarıya

atıyorduk. Karayipler'deki Saint Domingue'e vardığımızda o kadar çok kişi hastalıktan ve açlıktan ölmüştü ki...

Karaya ayak basınca, bizi sıraya dizdiler ve ağızlarımızı açıp dişlerimizi kontrol ettiler. Hepimiz zincirlerle birbirimize bağlıyken koşmamızı istediler. Koşamayanları, dişleri çürük olanları ayırıp daha düşük fiyattan başka bir tüccara sattılar. Sağlam buldukları 120 köleyi tanesi 5 pesodan satın aldılar. Meğer üç sağlam köle, bir öküz fiyatına satılıyormuş![34] Beyaz efendinin kâhyası bizi şeker plantasyonundaki kulübelerimize götürdü ve ertesi sabah çalışmaya başladık. Haftanın 6 günü, günde 16 saat şeker kamışı kesiyorduk. Sadece pazar günleri dinlenmemize ve kendi yiyeceğimizi yetiştirmek için bize verdikleri küçük bahçede çalışmamıza izin veriliyordu. Hepimiz Afrika'ya geri dönme hayalleri kuruyor ve 30 yıl önceki köle isyanını başlatan Makandal'ın hikâyesinden ilham alıyorduk.[35]

---

34 "Antillerin incisi" adı verilen Saint-Domingue, 18. yüzyılda Avrupa'nın tükettiği şekerin %40'ını ve kahvenin %60'ını üretiyordu. 1700'de adaya yılda 2000 köle getirilirken, bu sayı 1790'da yılda 48.000 köleye ulaşmıştı. 1700-1790 arasında yaklaşık 685.000 siyah, Afrika'dan buraya köle olarak getirildi. Okyanusu geçerken, bu yolculukta kölelerin üçte biri ölüyordu. Yeni kölelerin çoğu 7-10 yıl içinde aşırı çalışma, kırbaçlanma, açlık ve hastalıklar nedeniyle hayatını kaybediyordu. Adadaki nüfusun %90'ı kölelerden oluşuyordu. Her şeker plantasyonunda 200-300 köle çalışıyordu. (Dubois, Laurent. Garrigus, John D. *Slave Revolution in the Caribbean (1789-1804): A Brief History with Documents.* St. Martin's, 2006, s. 13.) 1600-1900 yılları arasında Afrika'dan Güney Amerika'ya toplam 11.5 milyon köle getirildi. 1740-1830 arası hem şeker kamışı ekiminin hem de köle ticaretinin zirve yıllarıydı. (Ferro, Marc. *Sömürgecilik Tarihi*, İmge Yayınevi, 2002, s. 188, 293.)

35 1752'de farklı şeker plantasyonlarında çalışan köleleri örgütleyen köle Makandal, direnişçilerle beraber eyleme geçip şeker tarlalarını yaktı ve beyaz efendileri zehirledi. Kaçak kölelerle dağlarda bir komün kurdu. 1758'de yakalanıp öldürüldü. O zamandan sonra içlerine korku tohumları ekilen beyazlar, kölelerin isyanını engellemek için, işi yavaşlatan, emirlere uymayan ve kaçmaya teşebbüs eden kölelere korkunç cezalar vermeye başladılar. Temmuz 1789'da Fransa kralının sömürgelerindeki kölelere özgürlük verdiği ama sömürge yöneticilerinin bu haberi onlardan gizlediği söylentileri yayılınca Martinik'teki

1791'de, yani ben 20 yaşındayken beklediğimiz an geldi. Fransa'da devrim olduğunu ve artık kral yerine halkın yönetime geçtiğini öğrenince çok heyecanlanmıştık. Ama öte yandan 1776'da Amerika, sömürgesi olduğu İngiltere'den bağımsızlığını ilan ettiği halde orada köleliğin kaldırılmadığını da duymuştuk. "Bizim başımıza neler gelecek? Acaba Fransa, sömürgelerinde köleliği kaldıracak mı?" diye merak içindeydik. 4 Nisan 1791'de Fransa'daki ulusal meclis, sömürgelerinde yaşayan, özgür anne ve babadan doğan melezlere vatandaşlık hakları verdiği halde, sömürge yöneticileri bu kararı uygulamayınca beyazlar ve melezler arasında iç savaş çıktı. Birkaç ay sonra ayaklanan melezlerin lideri Vincent Oge ve 23 destekçisi öldürüldü. Bu arada biz de bu iç savaş ortamından yararlanarak isyana hazırlanıyorduk.

Vudu rahibi Boukman 21 Ağustos 1791'de isyan ateşinin ilk kıvılcımını yaktı. O gece Caiman ormanında yaklaşık 150 köle toplanmıştık. Sağanak yağmur altında tören başladı. Davullarımızın sesi şiddetli yağmurun sesini bile bastırıyordu. Atalarımızın ruhlarını çağıran bir vudu kraliçesi transa geçip elindeki bıçakla dans etmeye başladı. Rahip Boukman bize dedi ki:

> Yeryüzünü yaratan Tanrımız, bize ışık veren güneşi yaratan, okyanusu yukarıda tutan, gökyüzünü gürleten Tanrımız... Tanrımız bizi dinliyor, bulutların arasından bizi izliyor. Beyazların bize nasıl zulmettiğini görüyor. Beyaz adamın Tanrısı onu suç işlemesi için tahrik ediyor. Ama bizim Tanrımız iyilik yapmak istiyor. Adaletin yerine gelmesi için, bize yapılanların öcünü almamızı istiyor. Savaşımızda bize o yol gösterecek ve zafer kazanmamızı sağlayacak. Beyaz adamın vicdansız Tan-

köleler çalışmayı reddettiler ve dağlardaki kaçak köleler topluluğuna katıldılar. Birkaç ay sonra liderleri Fouta ve Honore yakalanıp öldürüldü ve kaçaklar plantasyonlara geri getirilip kırbaçlanarak cezalandırıldı. (Dubois, s. 17-18)

rısını unutalım ve kalplerimizdeki özgürlük şarkısına kulak verelim.[36]

O gece, siyah bir domuzu tanrımıza adadık ve isyanda bizi güçlü kılması için onun kanını içerek adadaki tüm beyazları öldüreceğimize yemin ettik.[37] Şeker plantasyonlarının çoğundaki köleler, yani yaklaşık 20.000 köle bu isyana katıldı; iki hafta içinde ellerimizdeki meşalelerle 200 şeker kamışı tarlasını, 1200 kahve tarlasını ve beyaz efendilerin evlerini yaktık.[38] İspanyol askerlerinin rahip Boukman'ı öldürüp, kafasını mızrağa geçirip kent meydanında sergilemeleri bile isyan ateşimizi söndüremedi.

1792 Haziran'ında isyanımızı bastırmak için büyük bir tabur Fransız askerî ve isyancılarla pazarlık yapmak için de Fransa cumhuriyetinin görevlendirdiği Sonthonax adamıza geldi. Ama yeni atanan vali Galboud, bizimle müzakere etmek yerine isyancıların hepsinin katledilmesini istiyordu. Çok şükür ki Sonthonax, kendisine komplo hazırladığı gerekçesiyle yeni valiyi tutuklattı, ama bu sefer de valiyi destekleyen beyazlar silahlanıp sokağa döküldü. Bunun üzerine Sonthonax da isyancılara silah dağıtarak bizi yardıma çağırdı. Binlerce sömürgeci beyaz, Kuzey Amerika'ya kaçtı. Sonthonax, Ekim 1793'te tüm adada köleliğin kaldırıldığını ilan etti. Şubat 1794'te de Fransa Ulusal Meclisi tüm sömürgelerinde köleliğin kaldırıldığını, tüm siyah ve melezlerin eşit Fransız vatandaşları sayılacağını açıkladı.

Ama savaş henüz bitmemişti... Köleliğin kaldırılmasının kendi sömürgelerindeki siyahların isyanını tetikleyeceğini

36 *Age*, s. 88.

37 http://thelouvertureproject.org/index.php?title=The_Boukman_Rebellion

38 Dubois, s. 24.

düşünen İngiltere ve İspanya adamıza asker yolladı. Bu nedenle siyah ve melez çoğumuz, Fransız ordusunun askerleri olarak İngiliz ve İspanyol ordularına karşı savaştık. 1794'ten itibaren hem ordumuzun komutanı, hem de tüm isyancı siyahların lideri olan Toussaint L'Ouverture sayesinde bu son savaşta da zafer bizim oldu.[39]

– Dedeciğim, peki kölelik kaldırıldıktan sonra özgürlüğün tadını nasıl çıkardığınızı, hayatınızda nelerin değiştiğini de anlatır mısın?

– Esas sorun da buydu zaten! Kölelik kaldırıldıktan sonra hayatımızda âdeta hiçbir şey değişmedi. Sonthonax köleliğin kaldırıldığını açıkladığı konuşmasında bizi fedakârlığa çağırdı. Dedi ki,

> Köleliğin kaldırılmasını istemeyenler, özellikle de burayı yeniden işgal etmek için fırsat kollayan baş düşmanlarımız İngiltere ve İspanya, kölelere özgürlük verilirse tembelleşeceklerini, şeker pancarı hasadını geciktireceklerini, ürünlerin tarlada çürüyeceğini iddia ediyorlar. Özgürlüğünüzün elinizden alınmaması için onların haksız olduğunu ispatlamalıyız. Bunun için de eskisinden de fazla, canla başla çalışıp şeker üretiminin aksamamasını sağlamalısınız. Yeni düzen şöyle olacak: Eski sahipleriniz, ya da onlar kaçtılarsa adamızın yöneticileri, eski köleleri işçi olarak kiralayacaklar. 60 yaşını geçen yaşlıların ve hasta ya da bebek bakan kadın işçilerin ücreti ayda 1 portuguaise, diğer işçilerin ücreti ayda 6 portuguaise olacak. Her şeker plantasyonunun kârı, vergiler düşüldükten sonra üçe bölünecek: Üçte biri tarla sahibine kalacak, üçte biri maliyetlerini karşılaması için tarla sahibine verilecek, üçte biri ise orada çalışan işçiler arasında paylaştırılacak. Tarla sahibinin izni olmadan işçiler başka bir tarlaya geçemeyecek, işten ayrılamayacak. Kırbaçlama cezası tümüyle kaldırılacak ve cezalar ücretin düşürülmesi şeklinde uygulanacak. Pazar günleri hariç, haftanın

39 *Age*, 26-27, 129

> her günü, gün doğumundan gün batımına dek çalışma yükümlülüğüne uymayanlar cezalandırılacak. Asker ya da işçi olarak çalışmayan herkes yakalandığı zaman "serseri" olarak damgalanacak ve bir ay hapis cezası verilecek.[40]

Bu işten hiçbir şey anlamamıştık. Köleliğin kaldırılmasını isterken tek amacımız kırbaç cezalarının sona ermesi değildi ki! En önemli taleplerimiz, kendi yiyeceğimizi ürettiğimiz küçük bahçelerimizi biraz daha büyütmemize izin verilmesi, çalışma sürelerimizin kısaltılması ve haftalık iznimizin haftada bir yerine iki güne çıkarılmasıydı. Hâlbuki o küçük bahçelerimiz de (kendi yiyeceğimizi üretmekle zaman kaybetmememiz gerekçesiyle) elimizden alındı ve bunun yerine toprak sahibinin bize günde iki kez yemek vereceği söylendi. "Hiç olmazsa cumartesi günleri de izin yapabilir miyiz?" dediğimizde şöyle bir cevap aldık.

> Biliyorsunuz, yeni düzende size toplam kârın üçte birini vermemizin koşulu plantasyondaki şeker üretimini aksatmamanızdı. Örneğin, yılda 300 ton şeker üreten bir plantasyonda, sizin hakkınız 100 ton olacak. Hâlbuki haftada 5 gün çalışırsanız, yıllık üretimi de 250 tona düşürmüş olacaksınız. Bu kararınızın bedelini tabii ki mal sahibi değil, siz ödeyeceksiniz. Yani, bu 250 ton şekerin 50 tonu sizin hakkınız olacak. Eğer daha fazla tembellik yapmaya karar verirseniz ve mal sahibinin eline 200 ton bile kalmıyorsa, özgürlüğünüzü kötüye kullandığınız için mal sahibi sizi işten atabilecek. Şimdi talebinizin sonuçlarını öğrendiniz: Eskisinden bir gün daha az çalışmanın bedelinin kendinizi yoksulluğa mahkûm etmek olduğunu anladığınızı umuyorum. Diğer yandan kadınlarınız, aynı işi yaptıkları halde erkeklerden daha az ücret alacaklarını duyunca yakınıyorlar. Doğa kadınları erkeklere göre daha güçsüz yarattığı için, sık sık çocuk doğurdukları için, hamileyken ve

40 *Age*, s. 123-125.

> bebek bakarken normal işçiler kadar çalışamadıkları için tabii ki kadınların daha az ücret alması gerekiyor. İşçi kadınların, erkeklerin ücretlerini kıskanmalarına gerek yok, zaten erkekler de aldıkları parayı kadınları için harcıyorlar.[41]

Bu söyledikleri hiç aklımıza yatmamıştı, ama onlar eğitimliydi, biz ise cahil. Onlarla pazarlık yapacak kadar kendimize güvenmiyorduk. Kölelik kaldırılınca bizim Afrika'ya geri dönmemize izin vereceklerini düşünürken ne safmışız meğer.

Bu arada başka bir iç savaş çıkmış, bu sefer isyancılar ikiye bölünmüştü. 1799'da melez Rigaud'un önderliğindeki 15.000 asker ve L'Ouverture'ün liderliğindeki 45.000 asker bir yıl boyunca savaştı. L'Ouverture kazanınca adanın kuzeyinin yanı sıra doğusunu da ele geçirmiş oldu.[42] Aynı yıl Fransa'da Napolyon bir darbe yapıp yönetimi ele geçirince, sömürgelerdeki melez ve siyahların Fransız vatandaşlarıyla aynı haklara sahip olduğunu belirten yasayı iptal ederek, her sömürge için, o sömürgeye özgü yeni yasaların yapılacağını söyledi. Ama L'Ouverture, daha Napolyon'un yollayacağı yeni yasayı beklemeden, kendisi yeni bir anayasa hazırlayıp Fransa'ya yollayınca Napolyon çok kızdı.[43]

İki yıl boyunca L'Ouverture'ün liderliğindeki isyancı güçler Fransız ordusuyla savaştı. Fransız ordusu yanlarında Küba'dan satın aldıkları vahşi köpeklerle isyancıları yakalamaya çalıştılar. Fransızların çocuk ve kadınlara karşı inanılmaz vahşetini gören Fransız ordusundaki melez ve siyahların bir bölümü de direnişçilere katıldı ve nihayet Fransa yenildi. Napolyon,

41 *Age*, s. 139-142.

42 *Age*, s. 33.

43 *Age*, s. 35.

L'Ouverture'ü yeni anayasayı görüşmek için bir toplantıya çağırdı ve gelir gelmez de tutuklattı. L'Ouverture 1803 Nisan'ında Fransa'daki bir hapishanede öldü.[44]

Maalesef onun ölümü yeni bir isyan dalgası başlatmadı. Köleliğin geri geleceğini düşünen siyahlar tarlalardan kaçıp dağlardaki kaçak köle topluluklarına (maroon) katıldılar. Ordudaki melez ve siyahlardan ellerindeki silahları geri vermeleri istenince, onlar da silahlarıyla beraber dağlardaki bu gerilla gruplarına katıldılar. Mayıs 1803'te direnişçilerin yeni lideri Dessalines yeni bir bayrak hazırlattı. Eskiden kullanılan Fransa bayrağındaki beyaz, kırmızı ve mavi, adadaki beyaz, melez ve zencilerin birlikteliğinin sembolüydü. 1 Ocak 1804'te, eski adıyla Saint Domingue, yeni adıyla Haiti bağımsızlığını ilan etti. Yeni bayraktan beyaz rengi çıkarılarak, melez-siyah dayanışması vurgulandı.[45]

İşte hikâyemiz burada bitiyor çocuklar. Kölelikten kurtulsak ve bağımsız bir devlet olsak da daha yapılacak çok şey var görüyorsunuz. Özgürlüğümüzü elde etme mücadelemiz bitmedi. Kendi istediğimiz ürünleri ekip, çalışma koşullarını kendimizin belirlemesi için toprakların da bizim olması gerekiyor. Ürünü yetiştirenler, emeklerinin karşılığını elde edemedikçe özgür olmuş sayılmayız daha. Nereye gitmek istediğimizi biliyoruz ama bunun nasıl yapılacağını sizin keşfetmeniz gerekiyor.

Çarklar için sayfa 64'e, Bulutlar için sayfa 77'e gidebilirsiniz.

44 *Age*, s. 37.

45 *Age*, s. 38.

2.5 Tükettiklerimizi Üretenler

16 Nisan 2010

Acaba bu kâbus ne zaman bitecek? Ben Zhu Chen Ming. Dün 24 yaşına girdim ama kendimi çok yaşlı hissediyorum ve geleceğe dair hiçbir umudum yok. Köyümden ayrılalı ve Shenzuen'deki Foxconn fabrikasında işe başlayalı iki yıl oldu. Apple, Nokia, Sony gibi büyük şirketler için cep telefonları ve tabletler üretiyoruz. Foxconn'un 900.000 çalışanından 400.000'iyle aynı fabrikada çalışıyorum. Haftanın 6 günü, günde 10-12 saat ayakta çalışıyoruz, benim görevim tablet ekranlarındaki yapıştırıcı madde artıklarını temizlemek. Öyle keskin bir koku var ki, nefes almakta zorlanıyorum. Günümüz saat 6.30'da başlıyor, tıkış tıkış otobüslerle yarım saat uzaklıktaki fabrikaya gidiyorum. Mesai saat 8'de başlıyor, günde iki kez birer saatlik yemek arasının çoğu yemek kuyruklarında geçiyor. Günde iki kez 10 dakika tuvalet molası yapmamıza izin veriliyor ve 5 dakika bile geç dönsek o günkü yevmiyemizi alamıyoruz. Gece saat 9'da fazla mesai de bitip 12 kişi kaldığımız yatakhaneye döndüğümde hemen uyuyorum.[46]

Buraya geldiğim ilk hafta tam bir askerî eğitimden geçtik; marşlar eşliğinde koşuyor, emirleri yerine getiriyorduk. Ama en zoru günde 10 saat ayakta durma zorunluluğuydu, dinlenmek için oturanlar cezalandırılıyorlardı. Şimdi de eğer günde 5000 ekranı kontrol ederken, birinde bile hata yaparsak, hem öğlen yemeğine gidemiyoruz, hem de ceza olarak Foxconn kurucusunun "Sıkı bir çalışma düzeni bedeni zinde

46 http://sacom.hk/foxconn-and-apple-fail-to-fulfill-promises-predicaments-of-workers-after-the-suicides/

tutar. Açlık zihni canlandırır. Zaman paradır ve hayat verimliliktir." gibi sözlerini 300 kez yazmamız gerekiyor.[47] Allah aşkına söyler misiniz, bu koşulların siyasi tutukluların cezalandırıldığı çalışma kamplarından ne farkı var? Anneannemin çocukluk arkadaşı Harry Wu, üniversitedeyken hükümeti eleştirdiği için bu kamplardan birine atılmış ve tam 19 yıl günde 12 saat zorla çalıştırıldıkları çalışma kampında (Laogai) kaldıktan sonra ancak 1979'da Mao öldükten sonra serbest kalmış.[48] Biz buraya güya gönüllü olarak geliyoruz ama başka hiçbir şansımız olmadığına göre, bunun bizim seçimimiz olduğu da söylenemez herhalde.

Yatakhane arkadaşlarımdan biri Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde üniversite öğrencisiydi. Meğer Çin'deki 112 üniversite bizim şirketle anlaşma yapmış ve eğer bir dönem bizim fabrikada zorunlu staj yapmazlarsa mezun olamıyorlarmış. Bizim fabrikada 100.000 öğrenci işçi varmış. 1.37 dolara ürettiğimiz iPod Nano'ların tanesi Amerika'da 149 dolara satılıyormuş. Ayda 27 dolar kazandığıma göre ancak 5 ay tüm maaşımı biriktirirsem bir iPod satın alabileceğim![49]

"Peki, neden bu korkunç çalışma koşullarına dayanıyorsun?" diye soracak olursanız size beş yıl önce başımıza gelenleri anlatmam gerekiyor. Fujian'daki köyümüz Qingpuling çocukluğumda meyve ağaçlarıyla dolu, yemyeşil bir yerdi. Köyümüzün yakınına tıbbi atıkların yakıldığı bir çöp yakma fırını inşa edildikten sonraki iki yıl içinde tüm meyve ağaçlarımız kurudu, gökyüzünü siyah toz bulutları kapladı ve babam da dâhil köyümüzden 11 kişi kanserden öldü.[50]

47 http://sacom.hk/workers-as-machines-military-management-in-foxconn/

48 https://en.wikipedia.org/wiki/Laogai

49 http://www.macworld.co.uk/news/mac/inside-apples-ipod-factories-14915/

50 http://www.dailymail.co.uk/news/article-3361939/Hero-man-Chinese-cancer-

Tabii ki bu ölümlerin sebebinin fırının bacasından çıkan zehirli gazlar olduğunu ispatlayamadık ama bize yardıma gelen gönüllü avukatların tavsiyesiyle bu tesisi kuran şirkete Çin yasalarını ihlal etmekten dava açtık. Yasalarımıza göre tehlikeli atıklar üreten fabrika ve tesislerin yerleşim yerlerine en az 800 metre mesafede inşa edilmesi gerekiyormuş; oysa bu bahsettiğim yer bizim köyümüze sadece 200 metre uzaklıktaydı.[51] Babamın ölümünden sonra annem ve erkek kardeşim köyde kaldı. Ama topraklarımız zehirlendiği için tarım yapılamaz hale gelmişti; ben de çalışıp aileme para yollayabilmek için bu işe girdim.

Bugün pazar, yani tek özgür günüm! Fabrikada çalışırken giderek düşünemeyen, hiçbir şey hissedemeyen bir robota dönüştüğümü hissediyorum. Pazar günleri uzun bir uykudan sonra parka gidip bir ağacın altına oturup uzun uzun hayaller kuruyor, günlüğümü yazıyor ve akşama kadar kitap okuyorum. Yatakhaneye dönmeden de bir internet kafeye uğrayıp haberlere göz atıyorum. Ancak bu zamanlarda kendimi yeniden insan gibi hissedebiliyorum.

Acaba bizim ürettiğimiz tabletleri satın alanlar, bunların her birinin benim gibi 131 işçi tarafından üretildiğini biliyor mudur? Yoksa insan eli değmeden robotlar tarafından üretildiğini mi sanıyorlardır? Hayal bu ya, acaba bu tabletlerin içine bunları kimlerin nasıl koşullarda ürettiklerine dair bir

village-fought-against-toxic-incinerators-pumping-filthy-black-smoke-neighbourhood-dying-tumours.html

51 "101 East-China's dirty secrets" https://www.youtube.com/watch?v=pLwVycO7V-k 2014 Ağustos'unda köylüler bu davayı kazandı ve şirket onlara 976.626 dolar tazminat ödedi. Bunun ardından hükümet yetkilileri çöp yakma tesisini kapatacakları yerde, köylülerin evlerini yıktılar ve onları göç etmeye zorladılar. https://ejatlas.org/conflict/dioxin-pollution-in-qingpuling-village-fujiang-china

video yükleyebilseydik, vicdanları sızlar ve çalışma koşullarımızı düzeltmek için bu markalara tüketici baskısı yaparlar mıydı? Hiç sanmıyorum. İnternette bu konuda bir haber okudum. Meğer tabletleri üreten firma, çalışma koşullarını düzeltmesi için tedarikçisi Foxconn'a baskı yapıyormuş, ama Foxconn bu firmanın sözünü dinlemeyince çaresiz kalıyorlarmış. Çünkü başka bir tedarikçiye geçseler, onun bu kadar kısa zamanda bu kadar ucuza tablet ve cep telefonu üretmesi imkânsızmış. Ancak tüketici bu ürünleri daha pahalıya almaya razı olursa, çalışma koşullarımızı düzeltmeleri mümkün olurmuş, ama tüketici de bunun yerine her yıl yeni bir model almayı tercih ediyormuş.[52] Böyle bir kararı tüketicilere sorup da öyle aldıklarını hiç sanmıyorum.[53] Örneğin, 299 dolara satılan bir iPod'dan Apple 80 dolar kazanırken, onu üreten işçilerin eline sadece 4 dolar geçiyormuş.[54] Maliyeti 275 dolar olan bir ürünü şirket tüketiciye 500 dolara satıyormuş ve kendi kâr paylarını sadece %10 azaltarak, tüm işçilerin çalışma koşullarını düzeltebilirlermiş.[55] Ama tüketicileri kendi markalarına bağımlı yaptıktan sonra, tabii ki tüketicilerin başka markalara yöneleceği korkuları da kalmıyor. Üstüne üstlük, bir işçi fabrikadan ayrılsa kapıda onun yerine geçmek için bekleyen onlarca kişi varken, bizim hayatımıza hiç değer vermemelerinde şaşılacak bir şey yok.

---

52 http://www.nytimes.com/2012/01/26/business/ieconomy-apples-ipad-and-the-human-costs-for-workers-in-china.html?_r=0

53 Bazı anketlere göre, Amerikalı tüketiciler, adil çalışma koşullarında üretildiğinden emin oldukları ürünlere daha yüksek bir fiyat ödemeyi kabul edeceklerini belirtmişler. http://www.commondreams.org/views/2007/12/07/npr-debate-moderators-all-wet-sweatshop-labor

54 "Made in China" summary from "The People's Republic of Capitalism", https://www.youtube.com/watch?v=L2m4ogCvOW4

55 http://www.chinalaborwatch.org/report/107

Bu aşamada köye dönmem mümkün değil, çünkü orada bir iş kurup ailemi geçindirmem imkânsız. Ama şehirde kalıp bir daire kiralayacak kadar para biriktirmem de mümkün değil. Kimse bu çalışma koşullarına 5-6 yıldan fazla dayanamadığı için herhalde, fabrikada 30 yaşından büyük hiçbir işçi yok. Peki, ben 30 yaşıma geldiğimde nereye gideceğim? Kendimi kurtarmamın tek yolu üniversiteye gitmekti, onu da üniversite harçlarını ödemeye yetecek param olmadığından yapamadım. Kendimi arafta hissediyorum. Keşke hiç doğmamış olsaydım.

Çarklar için sayfa 66'ya, Bulutlar için sayfa 79'a gidebilirsiniz.

3

Çarklar

3.1 Hayvanlar Ülkesi

Kirpilerin toplu halde yakıldığı o günden sonra hiçbir hayvan Vampir Boğa'nın sözünden çıkmadı. Bu büyük korku onların ruhunu dondurmuş, tek hedefleri hayatta kalmak olan varlıklara dönüştürmüştü. Çoğu hayvan Vampir Boğa'nın sınırsız gücünü hayranlıkla izliyor, ona biat ettikçe kendilerinin de bu güce ortak olduğunu hayal ediyorlardı. Özellikle de "düşman" hayvanları kurban etme törenlerinde kendilerinden geçiyor ve hayatlarını kendilerinden yüce bir ideale adamanın verdiği iç huzuruyla, vicdan gibi gereksiz yüklerden tümüyle kurtuluyorlardı. Liderin her konuda en doğrusunu bildiğine inandıkları için, hayatlarıyla ilgili hiçbir karar vermek zorunda olmamanın keyfini çıkarıyorlardı. Yasa, Düzen ve Birlik sağlanmış, özgürlük ve adalet gibi demode kavramlar hayvanların hafızalarından tümüyle silinmişti. Artık, Vampir Boğa'nın İnsanlar Ülkesi'ni ele geçirme planında, kendi üstlerine düşen görevi yapmaya hazırdılar. Ülkelerini daha da güçlendirecek bu savaşı dört gözle bekliyorlardı.

Bulutlar için sayfa 68'e gidebilirsiniz.

3.2 Köylü İsyanları

Londra Kulesi'ni işgal edip, Sudbury'nin ve Hales'in kellelerini kestik ve mızraklara geçirip Londra Köprüsü'ne diktik. Ama baş düşmanlarımızdan John of Gaunt'u maalesef yakalayamadık.

Tam muzaffer şekilde köylerimize geri dönmeye hazırlanırken aramızda bir anlaşmazlık çıktı. Essex ekibi geri dönmekten yanaydı ama Wat Tyler'ın liderliğindeki Kent ekibi tam zafer kazanmış ve ivmeyi yakalamışken daha ileri gitmemiz gerektiğini savunuyordu. Sonunda ben de dâhil çoğumuz köylerimize döndük ama Wat Tyler birkaç adamıyla beraber Kral Richard'la bir kez daha buluşmaya Smithsfield'e gitti. Kral önceki taleplerimizi kabul ettiğinden dolayı onun iyi niyetli olduğuna güveniyorduk. Civarındaki parazit soyluların çoğunu da cezalandırmıştık zaten. Wat Tyler'ın son talebi, İngiltere'deki toprakların çoğuna sahip kilisenin topraklarının kamulaştırılıp köylülere dağıtılmasıydı.[56] Kral bu talebimizi de kabul etti. Ama tam Wat Tyler atının sırtındayken ve anlaşmanın şerefine bira kadehini kaldırmışken kralın adamlarından biri yavaşça arkadan yaklaşıp onu bıçakladı. Tyler atının üzerinde ölümcül yarasıyla onu bekleyen asilerin yanına geldiğinde, oklarını havaya çevirip ok atmaya hazırlandılar. Eğer bunu başarabilselerdi, gökyüzünden yağan oklar, kral ve çevresindekilere isabet edip onları mahvedecekti ama birden toz duman arasında dörtnala kendilerine doğru yaklaşan genç krallarını gördüler, dağılmalarını rica ediyordu ve tek başınaydı. İkinci kez onun sözüne güvenip geri çekildiler. Böylece ölümcül bir hata yapmış oldular.[57]

56 *Age*, s. 59-62.

57 *Age*, s. 62-68.

Tyler'ın başı bir mızrağa geçirilip Londra Köprüsü'ne asıldı. Temmuz ve Ağustos aylarında asilerin çoğu katledildi. John Ball öldürüldü ve cesedi dört parçaya ayrılıp, isyanın başladığı dört köye gönderildi. Kralın imzalamış olduğu tüm özgürlük beratları iptal edildi...

NOT: Bu muhteşem ayaklanmadan 50 yıl sonra İngiltere'de serflik kaldırıldı.[58] Ama bu sefer de 16. ve 17. yüzyılda çitlemelerle, köylüler topraklarından atıldı ve yün üretimi daha kârlı olduğu için, köylülerin yerlerine koyunlar yerleştirildi. Mülksüzleştirilen ve kanlı yasalarla disipline edilen köylüler sayesinde, Sanayi Devrimi için gereken, üretim araçlarından koparılmış proleter sınıfı yaratıldı.

Bulutlar için sayfa 72'ye gidebilirsiniz.

3.3 Cadı Avları

62 yaşındaki Caterina la Guercia'nın Engizisyon tarafından yapılan sorgulamasının kayıtları:

Tüm sorgulama cadıları tespit etmek ve cezalandırmak için kullandığımız *Malleus Maleficarum* kitabına uygun olarak gerçekleştirildi. İlk aşamada sanık Caterina la Guercia'ya ruhunu şeytana satıp satmadığını sorduk.[59] Şeytan'la hiç karşılaşmadığını ama benandanti olduğunu söyledi. Yılda dört kez kutsal günlerde ruhunun bedeninden ayrılarak gezdiğini ve sabbat ayinlerine katıldığını, şarap içip dans ettiğini itiraf etti. Köydeki toplu hayvan ölümlerinden sorumlu olmadığını söyledi. Komşusu Sylvia'nın oğlunu iyileştiren ve diğer komşusu Annabella'nın çocuk düşürmesine yardımcı olan iksirleri

58 *Age*, s. 77, 82.

59 "Şeytana karşı savaş adına, kapitalist ilişkilerin ilerlemesiyle bağdaşmayan bütün özneler, pratikler ve bilgiler dünyası yok edildi." (Federici, s. 9)

hazırladığını kabul etti. Bunların yasadışı olduğunu bilip bilmediğini sorduk. "Adil olmayan yasalara uyarsam vicdanıma ihanet etmiş olurum. Vicdanım bana bu yasalara uymamayı emrediyor," dedi. Bu dikbaşlı tavrı Şeytan'la işbirliği yaptığının delili olarak kayıtlara geçirildi.

İkinci aşamada sanığı çırılçıplak soyduk, tıraş ettik ve vücudunda şeytanın izlerini aradık, kayda değer bir tuhaflık, ya da leke bulamadık. Ama koluna ve bacağına iğne sapladığımızda kan akmadı ve sanık acı belirtisi göstermedi. Bunları da Şeytan'la anlaşmasının izleri olarak yorumladık.

Üçüncü aşamada kollarından ve bacaklarından mengeneye bağlayarak, tüm vücudunu gerdik. Kolu yerinden çıksa da suçunu itiraf etmedi.

Dördüncü aşamaya geçme kararı aldık ve 2 Mayıs 1582 öğleden sonra halka açık bir infaz töreni düzenledik. Köy halkının bu törene katılması tabii ki zorunluydu, askerlerimiz evde saklanan kimsenin kalmadığını iyice kontrol etti. Engizisyon'un rehber kitabına göre, Doktor Merdini'nin de katılımıyla, altı saatlik adil bir sorgulamadan geçirilen ve cadı olduğu kesin olarak tespit edilen Caterina la Guercia'yı kazığa bağlayıp yakmadan önce son bir sözü olup olmadığını sorduk. "Şeytan'la işbirliği yapan ben değilim, sizlersiniz. Ruhum ve vicdanım rahat, bedenimin yanmasının hiçbir önemi yok. Dünyaya başka bir formda yeniden gelmeye hazırım. Sizi kanlı elleriniz ve çürümüş ruhlarınızla baş başa bırakıyorum." dedi. Yakılırken hiç bağırıp ağlamaması, hatta gözlerimizin içine bakıp kahkaha atması da onun normal bir insan değil, bir cadı olduğuna dair hiç şüphe bırakmamıştır.[60]

60 1540'lar, 1550'ler ve sonra yeniden 1580'ler ve 1590'ların kıtlık yıllarında cadı davaları rekor sayılara ulaştı. "Yiyecek öyle yoğun bir arzu nesnesi haline gelmişti ki yoksulların onu elde etmek için ruhlarını şeytana sattıklarına inanı-

"En iyisi tarihin bu karanlık sayfasını bir an önce kapatmak. Bu çirkin insanları yeryüzünden silmek. Her şeye yeni baştan başlayarak, acının ve haksızlığın yürürlükte olmayacağı bir yönetim için ant içmek."[61] "Barbarların amaçları yitirdikleri toprakları geri almak. Sürüleriyle otlaktan otlağa eskiden olduğu gibi özgürce gidebilmeyi istiyorlar... Birkaç günde açılan yaraların kabuk bağlaması yıllar alacak... Askerlerin eline düşmesinden çekindikleri için karılarını, kızlarını geride bırakanlar, sızıp hendeklere yuvarlananlar, durduk yere öldüresiye tekmelenenler kimler? Keşke bu barbarlar ayaklanarak bize bir ders verseler de, onlara karşı saygılı olmayı öğrensek!"[62]

Bulutlar için sayfa 76'ya gidebilirsiniz.

3.4 Köle İsyanları

"Herkes özgür olmadan hiç kimse özgür değildir."

Haiti, 1804'te bağımsızlığını ilan etti ama Fransa hükümeti bunu tanımadı. Ancak 1825'te 21 milyon dolar tazminat ödemesi karşılığında yeni kurulan devleti tanıdı ve bu da Haiti'yi günümüzde en yoksul ülkelerden biri haline getiren borç sarmalının başlangıcı oldu. Haiti, Fransa'yla yaptığı ti-

lırdı... Cadıların geceleri karınlarını ineklerle doyurmak için etrafta dolaştıkları gibi saplantılar kuzeydoğu İtalya çiftçileri arasında yaygınlaştı." (Federici, s. 115) "Yerli Amerikan halklarının şeytanlaştırılması, köleleştirilmelerinin ve kaynaklarının yağmalanmasının meşrulaştırılmasına yaramıştır. Benzer şekilde Avrupa'da kadınlara karşı yürütülen saldırı, kadınların emeğinin erkekler tarafından temellük edilmesini ve üreme üzerindeki kontrollerinin suç sayılmasını meşrulaştırmıştır. Direnişin bedeliyse her zaman katledilmekti... Avrupalı kadınların yeni toplumsal işlevlerinin kuruluşunda ve kimliklerinin itibarsızlaştırılmasında esas rolü cadı avı oynayacaktı." (Federici, s. 150-151)

61 Coetzee, John Maxwell. *Barbarları Beklerken*, Adam Yayınları, 1988, s. 34.

62 *Age*, s. 64.

caret anlaşmasına göre Fransa'nın kahve ihtiyacının büyük bölümünü karşılamaya başladı. Ama köleliğin devam ettiği bölgelerde daha ucuza üretilen kahveyle rekabet edemeyince, bu gelir kaynağını da kaybetti.[63]

Amerika ancak 1862'de Haiti'yi tanıdığını açıkladı. 1915-1934 yıllarında Amerika, Haiti'yi işgal etti. 1937'de Dominikli diktatör Raffael Trujillo, ordusuyla Haiti'ye saldırarak 15.000 Haitiliyi öldürdü. 1986'da IMF, Haiti'ye 24,5 milyon dolar borç verdi ve karşılığında neoliberal politikalara geçmesini dayattı; hükümetin tarım sübvansiyonlarını kesmesi sonucunda ülkeye gelen ucuz Amerikan pirinciyle rekabet edemeyen pirinç üreticileri iflas etti, ülkedeki kıtlık iyice arttı.[64] 1991'de halkın %75'inin oyuyla seçilen Jean-Bertrand Aristide, göreve geldikten 8 ay sonra bir askerî darbeyle devrildi. 2000'de yeniden seçilen Aristide, bu kez 2004'te Amerika ve Kanada işbirliği sonucunda kaçırıldı.[65] Haiti'de 2004'teki kasırga sonucunda 3000 kişi, 2010'daki depremde 85.000 kişi, 2016'daki kasırgada ise 900 kişi öldü. Kölelerin mücadelesi sonucu köleliğin kaldırıldığı ilk ülke olan Haiti'nin başına gelenler yolunmuş tavuğun başına gelmemiştir herhalde...

Bulutlar için sayfa 77'e gidebilirsiniz.

63 Blackburn, Robin. *The Overthrow of Colonial Slavery: 1776-1848.* Verso, 2011, s. 480, 539.

64 http://www.historycommons.org/timeline.jsp?timeline=wto_free_trade&wto_free_trade_countries=wto_free_trade_haiti

65 YouTube-"Haitian Revolution (1791-1803) Independence and End of Slavery" the realnews.com

3.5 Tükettiklerimizi Üretenler

"Bir zamanlar yaşamış olduğumuzu doğrulamanın tek yolu ölmekti."[66]

11 Mayıs 2010'da Zhu Chen Ming (24) on iki katlı Foxconn binasının çatısından atlayarak intihar etti. Bu 2010 yılındaki sekizinci intihar vakasıydı.[67] 2012'den itibaren tüm binaların çatısına intiharları önlemek için güvenlik ağları yerleştirildi.[68] Yeni işe alınan çalışanların sözleşmelerine, intihar etmeyeceklerine dair söz verdiklerini ve intihar ederlerse ailelerinin tazminat alamayacağını bildiklerini belirten maddeler eklendi. 27 Mayıs 2010'da aynı fabrikada çalışan başka bir işçi, Yan Li, 35 saat aralıksız çalıştıktan sonra öldü.[69]

Bütün bunların yaşandığı ülke, dünyanın en güçlü ekonomilerinden birine sahip olan Çin ve 1978'den beri yılda ortalama %9'luk bir büyüme oranına sahip. Dünyada üretilen eşyaların yaklaşık yarısı Çin'de üretiliyor (örneğin tüm klimaların %80'i, cep telefonlarının %70'i ve ayakkabıların %60'ı Çin malı).[70] Çin, gelir eşitsizliğinin en çok olduğu ülkelerden biri: Nüfusun en zengin %1'i servetin üçte birine sahipken, nüfusun en yoksul %25'i, servetin %1'ine sahip.[71]

66 Chan, J; Pun, Ngai (2010), "Suicide as protest for the new generation of Chinese migrant workers: Foxconn, global capital and the state", *The Asia-Pacific Journal*, cilt 8, no.2, s. 1. http://apjjf.org/-Jenny-Chan/3408/article.html http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4026&context=globaldocs

67 https://en.wikipedia.org/wiki/Foxconn_suicides

68 "Foxconn installing suicide prevention nets" https://www.youtube.com/watch?v=k10mYR_YcZw

69 http://www.chinalaborwatch.org/report/43

70 http://www.economist.com/news/leaders/21646204-asias-dominance-manufacturing-will-endure-will-make-development-harder-others-made

71 http://en.people.cn/n3/2016/0114/c90000-9003772.html Bu oranlar Türkiye'de

Atmosfere salınan karbondioksitin yarısı Çin'den geliyor, sularının %70'i zehirli, Çin'de her yıl 300.000 kişi çevre kirliliğiyle ilgili nedenlerden dolayı ölüyor, dünyadaki kadın intiharları konusunda da liderlik Çin'de. Bu arada Şangay'daki milyonerler fuarında 61.000 dolarlık pırlantalı köpek tasması hiç zorlanmadan alıcı buluyor.[72] Fabrikada çalışan bir işçinin haftalık ücreti olan 20 doları, pavyon tarzında bir karaoke barda çalışan bir genç kız bir saatte kazanıyor. Ülkeyi uluslararası yatırımcılara cazip hale getirmeye çalışan emlak spekülatörleri, köylülerin topraklarını hükümet yetkililerine rüşvet yedirerek ucuza satın alıp, sonra bu topraklara gökdelenler, fabrikalar ve işyerleri kuruyorlar. Çin'in bu yükselen sınıfı rahatlıkla 800 dolara lüks bir kemer satın alabilirken, iş ilanlarında ayda 70-180 dolarlık işlerden bahsediliyor.[73]

Bir yanda Çin'in artan gücünün bir şekilde kendilerine de yansıyacağı umudu ve yükselme hayalleri, öte yanda acımasız gerçeklikle karşılaşınca yaşadıkları büyük hayal kırıklığı ve çıkışsızlık. Yükselenler ve ayaklar altında ezilenler...

Bulutlar için sayfa 79'a gidebilirsiniz.

---

ise şöyle: "En zengin %20'lik nüfus dilimi, tüm gelirlerin %46'sına sahipken, en yoksul %20 tüm gelirlerin sadece %6,1'ine sahip." Fatih Yaşlı, "Neyi bildirir sayılar?," *Birgün*, 2 Ekim 2016. Dünya çapındaki eşitsizliğe baktığımızda, 2015'te dünyanın en zengin 62 bireyinin toplam servetinin, dünyanın tüm nüfusunun en yoksul %50'sine eşit olduğunu fark ediyoruz. https://www.theguardian.com/business/2016/jan/18/richest-62-billionaires-wealthy-half-world-population-combined Ama böyle sayılara karşı bağışıklığımız ve kaderciliğimizin dozu böylesine artmışken, bu türden istatistikler bize bu irrasyonel sistemi değiştirme gücü verme konusunda tümüyle kifayetsiz kalıyor.

72 https://www.thenation.com/article/chinas-neoliberal-dynasty/

73 "The People's Republic of Capitalism Part 4", https://www.youtube.com/watch?v=Dva-d50tRNA

4

Bulutlar

4.1 Hayvanlar Ülkesi

2 Şubat 1116

Horoz, kirpilerin yakıldığı törenden dehşete düşmüştü.. "Onların dikenlerinin olması ve liderimizin bu nedenle onların kanını içememesi, kirpilerin suçu değil ki! Yüce Yaratıcı onları böyle yarattıysa, neden cezasını kirpiler ödesin ki? Böyle bir adaletsizliğe sessiz kalamam. Bir şeyler yapmalıyım. Ama ne? Bu düşüncelerimi diğer hayvanlarla paylaşırsam ve bu Vampir Boğa'nın kulağına giderse, benim de sonum kirpilerinki gibi olur. Ama hiçbir şey yapmasam da vicdanıma ihanet etmiş olurum, kendime hiç saygım kalmaz."

Bütün gece kara kara düşündükten sonra nihayet ertesi sabah ötmemeye karar verdi. "Hayatım boyunca görevimi hiç aksatmadım ama artık bıçak kemiğe dayandı. Bir şeylerin yolunda gitmediği konusunda diğerlerini uyarmak için elimden gelen tek şey bu."

Ertesi sabah horoz ötmedi ve güneş doğmadı. Anlaşıldı ki her sabah güneş doğduğu için horoz ötmüyormuş, horoz öttüğü için güneş doğuyormuş. Horozun bile bundan haberi yoktu. Bu muazzam gücünü fark edince içi sevinçle doldu.

Gece uzadıkça uzadı. Hayvanların bazıları uyandı ama güneşin doğmadığını görünce yeniden uykuya daldılar. Birkaç saat sonra ovadakiler dörtnala koşan siyah atların sesleriyle uyandılar. Gökyüzünde güneş yerine kıpkırmızı bir dolunay vardı. Yasa, liderden hızlı koşan her hayvanın öldürüleceğini yazıyordu. Ama atların rüzgârı, herkesin içine çöreklenmiş korku bulutlarını dağıtarak yüreklerini özgürlük hissiyle kabarttı.

O sırada doludizgin koşmaya devam eden siyah atlar, hem ateşler içindeki kirpileri hem de önceki gün başlarına gelenleri düşünüyorlardı.

"Ara sıra gidip su içtiğimiz küçük bir göl vardı. Karnımızı yere yapıştırıyor, suya kavuşmanın mutluluğuyla yorgun ön ayaklarımızı göle sokuyorduk. Ne var ki, çabuk tarafından dönmemiz gerekiyordu. İçimizdeki aklı başında olanlar kendini gölden çekiyor ve 'Kardeşlerim, bu kadar su yeter, dönelim artık!' diyerek yüksek sesle uyarıyorlardı bizi. Hemen gerisin geriye koşmaya başlıyorduk. Evde, 'Nereye kayboldunuz?' diye soruyorlardı.

'Koruluktaydık.'

'Yalan söylemeyin, göle gittiniz.'

'Hayır, gitmedik.'

'Üstünüzden sular akıyor hâlâ, akılsız yalancılar!'

Sonra başlıyorlardı kamçılamaya. Ay ışığıyla aydınlanan odalarda sağa sola kaçışmaya başlıyorduk. Yine de bir kamçı birimizi buluyor, kamçıyı yiyen acıyla sıçrıyordu. Atların galerisindeki koşuşturma bittiğinde kapı üzerimize kapatılıyor, artık kendi başımıza kalıyorduk. Yine de içimizdeki susuzluk kanmıyordu, uzanıp birbirimizin üzerinde kalmış ıslaklıkları yalıyorduk karşılıklı. Dilimize su yerine kan tadı geliyordu kimi, kamçılar gövdemizde kanlı izler bırakıyordu çünkü."[74]

74 Kafka, Franz. *Hayvan Öyküleri,* Altıkırkbeş Yayın, 2012, s. 144.

Ovadaki atların sesleri ormana kadar ulaştı. İlk uyanan geyikler oldu. Kapkaranlık gökyüzüne baktıklarında bir kırmızı, bir de yeşil dolunay gördüler. Yeşil dolunay onlara Vampir Boğa başlarına geçmeden önceki güzel günlerini anımsattı: Tüm hayvanların birbiriyle dayanıştığı, ast-üst, dost-düşman ayrımının olmadığı günlerdi. Geyikler anaerkil ve dayanışmacı yaşam tarzlarını sürdürmek için uzun zaman ormanın derinliklerinde saklanmışlar ve Vampir Boğa'nın sabah ve akşam törenlerine katılmamışlardı. Ama lider bunu fark edince küplere binmiş ve İnsanlar Ülkesi'nin kralıyla bir anlaşma yaparak, avcıların geyik avlamak için ormana gelmesine izin vermişti. Karşılığında da yüz odalı şatosu için şatafatlı koltuklar ve avizeler almıştı insanlardan. Önceki gün kirpilerin yakıldığı haberi, kulaktan kulağa geyiklere de ulaşmış ve onları allak bullak etmişti. Gökyüzündeki kırmızı ve yeşil dolunayları artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağının işareti olarak gördüler. Atların taşıdığı özgürlük rüzgârı, onlardaki dayanışmacı ruhla birleşerek havaya yayıldı ve bu mis gibi hava ovadan ormana, ormandan dağlara kadar tüm Hayvanlar Ülkesi'ni kapladı.

Dağlarda yaşayan keçileri uyandıran bu muhteşem kokulu havaydı: Biberiye, lavanta, yasemin, portakal kokuları birbirine karışıyordu. Keçi Pan, flütüyle bu güzel kokular senfonisine eşlik etmeye ve diğer keçiler de kayalıklarda hoplaya zıplaya dans etmeye başladılar. Karanlık gökyüzünde şimdi kırmızı, yeşil ve mor renkli üç dolunay vardı ve onlar da bu ezgiyle dans ediyorlardı. Birdenbire ovadan, ormandan, dağlardan yükselen bin bir çeşit kuş gökyüzündeki dansa katıldı. Kuş sesleri, Pan'ın çaldığı neşeli melodiyi zenginleştiriyor, sanki tüm doğa bir araya gelmiş, coşkuyla yeniden doğumu-

nu kutluyordu. Özgürlük rüzgârı ve dayanışma ruhuna tüm hayvanlar arasındaki eşitliği kutlayan dansın da eklenmesiyle, bu çağrıya kulak veren tüm hayvanlar içlerindeki zincirlerden kurtuldular.

O sırada tabii ki herkes, bu güzelliklerin tadını çıkarmıyordu. Vampir Boğa şatosunda burnundan soluyarak dört dönüyor, etrafındaki herkese emirler yağdırıyordu. Güneşin doğmadığını, gökyüzünde kırmızı, yeşil ve mor dolunayların belirip, dans etmeye başladıklarını görünce, neler olup bittiğini anlamak için muhafız çakalları dağa, destekçi köpekleri ormana ve şapşal koyunları da ovaya göndermişti. Elçiler geri dönüp gördüklerini ona anlatınca durumun vahametini anladı. Koyunların dediğine göre horoz zamanında ötmediği için güneş doğamamıştı ve atlar yasanın belirlediği hız sınırlarını aşarak koştukça etrafa tuhaf, âdeta büyülü bir rüzgâr yayılıp diğer hayvanları da yoldan çıkarmıştı. Bunu duyan Vampir Boğa, horoz ve atların öldürülmesini buyurdu. Sonra, ormana gönderdiği köpekler sözü aldı ve geyiklerin dayanışmacılığı nasıl orman hayvanları arasında yaydığını anlattılar. Vampir Boğa onların da kellesini istedi. Dağa gönderdiği elçi çakalların nedense dili tutulmuştu, bu yüzden hiçbir şey anlatamadılar.

Bu arada bir sincap ovadaki, ormandaki ve dağdaki tüm hayvanlara aceleyle bir mesaj götürüyordu. "Bir sincap bu, sincap, vahşi bir fındıkkıran, durmadan sağa sola tırmanan bir sincap, kabarık tüylü kuyruğuyla nam salmış. Bu küçük sincap, sincapçık, dolanıp duruyor ama ne aradığını asla söylemiyor; konuşmayı bilmediğinden değil, zamanı yok söylemeye."[75]

75 Kafka, F. *Hayvan Öyküleri*, Altıkırkbeş Yayın, 2012, s. 138.

Sincabın mesajını alan tüm hayvanlar ormanda yaşayan büyücünün kulübesinin önünde toplandılar ve hararetle tartışmaya başladılar. Bir saat sonra hepsi dört bir yana dağıldı ve büyücünün istediği malzemeleri toplayıp getirdiler. Dev bir kazanda tüm malzemeler kaynatıldı ve sonra herkes iksir dolu küçük şişeleriyle Vampir Boğa'nın şatosuna doğru yola koyuldular. Vampir Boğa tüm tebaasının gecikmiş sabah töreni için toplanmış olmasından çok memnundu. Ama birdenbire tüm hayvanlar ellerindeki iksirleri ona, çakallara, koyunlara ve köpeklere doğru fırlatmaya başladılar. Neye uğradığını şaşıran Vampir Boğa bu kargaşayı yatıştırmak için ağzını açtığında "cik, cikcik, cik cik ciiik" sesleri çıkarıyordu. Aynı şey yandaşı hayvanların da başına geldi. Büyülü iksir işe yaramıştı! Tüm hayvanlar, kuş sesleri çıkaran Vampir Boğa'ya baktıkça kahkahadan kırılıyorlardı. Boğa otoritesini kaybetmeye ve bu utanca dayanamayarak tüm hızıyla kaçmaya başladı. Bir daha da onu gören olmadı. Ama etrafta cik cikleyerek dolaşan koyunlar, köpekler ve çakallar Hayvanlar Ülkesi'nin neşe kaynağı olmaya bir süre daha devam ettiler.

Şimdi Kökler'in ikinci öyküsüne, yani Köylü İsyanları bölümüne geçmek için sayfa 28'e gidebilirsiniz.

4.2 Köylü İsyanları

21 Mart 1382

Adalet, özgürlük ve eşitlik için başkaldırmıştık. Özgürlük beratlarımızı alıp köylerimize geri döndüğümüzde yeni hayatlarımıza başlamaya hazırdık. Toprak sahipleri ve lordlar malikânelerini terk edip kaçmışlardı. Bu sabah horozun ötüşüyle köylerimizde yepyeni bir gün başladı...

Biz köylüler isyana katılırken, şehirdekilerin de özerklik kazandığını, kendi mahkemelerini kurduklarını, krala vergi vermediklerini, tüm kararları şehirlerdeki loncaların verdiğini biliyorduk. Herkes şehrin havasının bile insanı özgürleştireceğinden bahsediyordu. Öte yandan hiyerarşik lonca örgütlenmelerinde yıllarca bekledikten sonra, usta olma hayalini yitiren çıraklar da ayaklanmaya başlamıştı.[76] Canterbury ve özellikle de Londra'da isyancı köylülerle yoksul şehir halkı kendilerini sömüren tüccar ve tefecilere karşı dayanışıyordu.[77] Kilisenin sapkın (heretik) olarak damgaladığı Waldencıların bir kolu olan Lollardların etkisi köylüler arasında epey yaygındı. Kilisenin şatafatını eleştiriyor, köylülerin basit hayatlarını övüyorlardı.[78]

1381 Köylü İsyanları'nın üç önemli talebinden ikisini yani İngiltere Kralı'nın, lordların ve kilisenin bizden keyfî ve aşırı vergiler almaya son vermesini ve ortak alanlarımızın özel mülk haline getirilmemesini elde etmiştik. Geriye kalan en önemli talebimiz ise kilise ve büyük toprak sahiplerinin mülklerinin halka dağıtılmasıydı. Öte yandan, mülk sahiplerinin kolayca bu ayrıcalıklarından vazgeçmeyeceğinin farkında olduğumuz için, farklı bir taktik uygulamaya karar verdik. Haftada beş gün lordun toprağında iki gün kendi toprağımızda çalışmak yerine tam tersini yapmaya başladık. Lordun toprağında sadece iki gün çalıştığımız için onun tarlasındaki ürünler çürüyor, hasat zamanında bitirilemiyordu. Dışarıdan kiralık tarım işçileri getirmesini de engelliyorduk. Bu eylemlerimizin sonucunda lordlar şu iki seçenekten birini kabul etti: Ya haftada beş

76 *Age*, s. 11-12.

77 Hilton, Rodney. *Bod Men Made Free: Medieval Peasant Movements and the English Rising of 1381*, Routledge, 1988, s. 186-187.

78 *Age*, s. 103.

gün topraklarında çalışmamız karşılığında bize düzenli bir aylık ücret ödüyorlar, ya da tarlalarını bize kiralıyorlardı. Ücretli köylüler işi ağırdan alırken, toprağı kiralayan köylüler, tüm ürünün kendilerine kalacağını bildikleri için büyük bir şevkle çalışıyorlardı. Bu nedenle İngiltere'deki çoğu köyde daha verimsiz olan ücretli tarım işçiliği bırakıldı ve toprakların üzerinde köylülerin kontrolü arttı. Gücümüzden korktukları için bizi toprağımızdan atamıyor ya da kiraları arttıramıyorlardı. Her hafta pazar günleri kentlerdeki zanaatkârlarla biz köylülere eşit mesafedeki bir alanda buluşup pazarlar kuruyorduk. Böylece köylerdeki ve kentlerdeki üreticiler olarak, doğrudan bir araya gelip alışveriş yapabildiğimiz için ne aracı rolü oynayıp hepimizi kazıklayan tüccarlara ne de borç alacağımız tefecilere gerek kalmıştı.

Feodal görevlerimizden ve kilise baskısından özgürleşince, Hristiyanlık öncesindeki pagan atalarımız Keltler ve Saksonların zamanından beri evcilleştirilmiş ve Hristiyanlaştırılmış şekilde kutladığımız bereket şenliklerini yeniden hakkını vererek kutlamaya başladık. Gündüz ve gecenin eşitlendiği iki tarihteki şenlikler bizim için çok önemli. 21 Mart'taki Eostre[79] şenliğinde ilkbaharın gelişine ve doğanın uyanışına katılırız; 21 Eylül'deki Harvesti hasat şenliğindeyse doğanın bize sunduklarını birbirimizle paylaştığımız coşkulu kutlamalar yapıyoruz. Böylece doğayla ve birbirimizle bütünleşiyor, tüm duyularımızı canlandırıyor, benliğimizi tüm evreni kapsayacak şekilde genişleterek, hiçbir dinî aracıya gerek kalmadan hayatı kucaklayabiliyoruz.

79 http://www.godchecker.com/pantheon/germanic-mythology.php?deity=EOSTRE; http://www.ibtimes.com/spring-equinox-2015-3-things-know-about-pagan-ostara-festival-1853196

İşte bugün başka bir şenliği, yazın gelişini ve çiftlik hayvanlarımızı yaylalara götürme zamanımızın geldiğini bize hatırlatan Beltane'i kutlamak için köy meydanında toplandık. Sabah pencerelerimizi ve kapılarımızı sarı çuha çiçekleri ve alıç ağacı çiçekleriyle süsledik. Yulaf ezmeli kurabiyeler pişirip birlikte yedik. Gündüz Mayıs direklerinin etrafında dans edip, gece yaktığımız ateşin etrafında şarkılar söyledik. Yaktığımız iki büyük ateşin arasından sığırlarımızı geçirerek, onların hastalıklardan, tilki, kurt ve kartallardan korunmalarını diledik.[80]

Tek bir hayatımız olduğuna göre, bunu köylüler gibi mi, yoksa şehirliler gibi mi yaşamalıyız sizce? Şehirliler hıza tapıyor ve her şeyin en büyüğüne, ya da en pahalısına erişmeyi hayal ediyorlar. Bu yüzden de gereğinden çok çalışıyor ve gereğinden fazla tüketiyorlar. Mevsimlerin değişiminin farkına bile varmadan ev kutusu ile iş kutusu arasında mekik dokuyup, koskoca günde bir saat bile doğa içinde vakit geçirmeden yaşamanın nesi güzel? İsterse hepsi eşya ve giysi dolu beş odalı geniş ve rahat evlerde yaşasınlar, ne fark eder? Oysa biz köylülerin hayatındaki en önemli şeyler hız ve para değil, sadelik ve doğaya uyum sağlamak. Horozla uyanıp, gün batımıyla uyuyoruz. Kendi evimizi kendimiz yapmaktan, yün eğirip, giysilerimizi dikmekten, bahçemizde yetiştirdiklerimizi pişirip yemekten, öğle yemeğinden sonra bir-iki saat şekerleme yapmaktan, yani acele etmeden yaşamaktan hoşlanıyoruz. Toprağın bereketli olması için fazla çabalamamız da gerekmiyor, çünkü küçükten büyüğe herkese yapacak bir iş düşüyor. Üstelik kışın tarlalarla ilgili yapacağımız bir şey olmadığı için, bol bol sohbet ediyor, birbirimize masallar anlatıyor, oyun-

80 https://en.wikipedia.org/wiki/Beltane

lar oynuyoruz. Şehirliler gibi haftada beş gün içeride çalışıp, sadece iki gün dinlenseydik, ne sağlığımız kalırdı, ne yaşam sevincimiz. Neyse karar sizin tabii ki. Umarım bu satırları okuduğunuz çağda, gidip görebileceğiniz, anlattığım gibi köyler hâlâ vardır; her yerde büyüyen şehirler köyleri yutup yok etmemiştir. İnsanlar köyleri yok ettikleri zaman, kendi köklerini de kesmiş olacaklar; ne yiyecekleri sağlıklı besinler, ne yağmurdan sonraki toprak gibi kokan temiz hava, ne güneşin sıcaklığını hissederek çimlere sere serpe uzanıp hayallere dalma, ne kuş sesleriyle uyanma. Bunların olmadığı bir hayat ne kadar tatsız tuzsuz ve kasvetli olacak kim bilir.[81]

Şimdi Kökler'in üçüncü öyküsüne, yani Cadı Avları bölümüne geçmek için sayfa 34'e gidebilirsiniz.

4.3 Cadı Avları

30 Nisan 1582

Gece yarısı ağustos böceklerinin sesiyle uyandım. Sanki içeride onlarca ağustos böceği varmış gibi büyük bir gürültü koptu. Nöbetçiler sesin nereden geldiğini bulmak için kapımın önünden ayrıldıklarında bir çekirge kapımdaki asma kilidin içine girerek, kilidimi açtı. Arkadaşlarımın beni kurtarmaya geldiğini anladım. Süpürgeme atlayıp meşe ağacına doğru uçtum. O sırada gökyüzünde tatlı bir melodi duydum: "Süpürge, süpürge, beni Benevento'daki meşe palamudu ağa-

81 Eric Hobsbawm *Aşırılıklar Çağı* kitabında şöyle yazmıştı: "1950'lerden önce dünya nüfusunun %80'i köylerde yaşıyordu, günümüzde ise şehir nüfusu köy nüfusunu geçmiş durumda. 20. yüzyılın ikinci yarısında insanlık tarihindeki en dramatik değişim yaşandı: Köylülüğün ölümü." Hobsbawm, Eric. *Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914–1991*, Michael Joseph, 1994, s. 288–9, 415.

cına götür, suların ve rüzgârın üstünden geç, tüm kötü havaların üstünden uç". Ağacın yanına vardığımda İtalya'nın her tarafından gelen yüzlerce cadı beni karşıladı. O gece yazın gelişinin kutlandığı Beltane şenliği yapılıyordu[82]; dev şenlik ateşinin üstünde kaynayan iksir kazanını gördüm. Hep birlikte şarkılar söyleyip dans ettik ve gün ağarmasına yakın, iksirimizi alıp uçarak, rahiplerin ve zenginlerin yaşadığı evlerin üzerinden serptik. Tüm rahipleri yarasaya ve zenginleri de domuza dönüştürdük. Artık kimse bize nasıl yaşamamız gerektiğini söyleyemeyecek ve ekip biçtiklerimize el koyamayacak. Özgür ruhlar kardeşliği adına şerefe! "Yaşasın barabom!" dedi sakar cadı Vini. "İşe yaradı! Şıp diye halloldu, şap diye solucan ezmesi!" "Mırr!" yaptı kedisi Vilbur. "Çak!" dedi Tinker Bell. "Oleyyy!" dedi Peter Pan...

Şimdi Kökler'in dördüncü öyküsüne, yani Köle İsyanları bölümüne geçmek için sayfa 46'ya gidebilirsiniz.

4.4 Köle İsyanları

1 Ağustos 1825

Haiti'de 1804'te kölelik kaldırılıp bağımsızlık ilan edildikten sonra durumumuz hiç parlak değildi. Bir yandan bu başarılı isyanımızın kendi sömürgelerindeki kölelere örnek

82 https://wicca.com/celtic/akasha/beltane.htm Pagan cadıların kutladığı sekiz temel festival şunlardı: 21 Aralık (Yule) kış gündönümü, 2 Şubat (Imbolc) günlerin uzamaya başlaması, 21 Mart (Eostre) bahar gündönümü, 30 Nisan (Beltane) yazın başlaması, 21 Haziran (Midsummer) yaz gündönümü, 1 Ağustos (Lammas) buğday hasadı, 21 Eylül (Harvestide/Mabon) sonbahar gündönümü, 31 Ekim (Samhain) kışın başlaması ve ölülerin anılması. Russell, Jeffrey B. *A History of Witchcraft: Sorcerers, Heretics and Pagans*, Thames and Hudson, 1991, s. 167-168. Öte yandan, Arap ve Türk kültüründe, belki de pagan zamanlardan kalan bir inanışa göre, ilk cemre 20 Şubat'ta havaya, ikinci cemre 27 Şubat'ta suya, üçüncü cemre 6 Mart'ta toprağa düşüyor.

oluşturacağından korkan İngilizlerin ve İspanyolların adamızı işgal etme tehdidi vardı, öte yandan onların ucuza ürettiği şekerle rekabet edebilmemiz ve dünya piyasalarına şeker satabilmemiz için eski kölelik düzenindekine benzer koşullarda çalışmamız gerekiyordu. Üstüne üstlük adadaki melezler kendilerini biz siyahlardan üstün görüyor ve onların tarlalarında ücretli tarım işçileri olarak çalışmamızı istiyordu. Siyahlar ise ikiye ayrılmıştı: Bazılarımız Afrika'ya geri dönmek istiyor, ben de dâhil diğer bir grup da Afrika'daki hayat tarzımızın benzerini Haiti'de gerçekleştirmek istiyorduk. Bunun için ilk yapmamız gereken, adamızı işgal eden şeker ve kahve plantasyonlarından kurtulup, yerine kendi kendimize yeterli olacağımız şekilde tarım ve hayvancılık yapabileceğimiz bir üretim biçimini kurmaktı. Ama Fransa'ya 21 milyon dolar tazminat ödememiz gerektiğinden (ve bunu yapmazsak, Fransız donanması adayı işgal edeceğinden) bu seçenek de imkânsızdı. Tam anlamıyla köşeye sıkıştırıldığımız için, tek yapabildiğimiz eskiden çalıştığımız şeker plantasyonlarından ormana ve dağa kaçarak maroonlar (kaçak köle toplulukları) kurmak oldu. Toprak sahiplerinin ve askerlerin bizi bulamaması için topluluklarımızın etrafını gelişkin tuzaklarla çevirdik. Avlanarak, meyve toplayarak ve sebze yetiştirerek yaşamaya başladık.[83] Kendimizi korumak için gerilla savaş teknikleri geliştirsek de, şeker plantasyonlarındaki kölelerin kaçıp bize katılmasını engellemek için saklandığımız ormanları tümüyle yakmaya başladılar. Bize sonradan katılanları onlara teslim edersek, aramızdan seçeceğimiz 50-100 ki-

83 https://en.wikipedia.org/wiki/Maroon_(people) Bu konuda daha detaylı bilgi için 17. yüzyılda Brezilya'daki kaçak köle topluluklarının yaşamını anlatan, yönetmen Carlos Diegues'in 1984 tarihli *Quilombo* filmini izleyebilirsiniz. https://www.youtube.com/watch?v=-IvyRAC_ypQ

şiyi cezalandırmayacaklarını söyleyerek; bize böyle yalancı ve ahlaksız tekliflerde bulundular. Ama bize sığınan hiç kimseyi kendimizi kurtarmak için düşmana teslim etmedik; onlar ormanları yakınca, biz dağlara sığındık.

Bugün yaptığımız Vudu ayininden sonra artık kimse bize dokunamayacak. Mambo (Vudu kraliçesi) ruhları ve Tanrılarımızı yardıma çağırdı, tüm gece davullar çalındı, Mambo transa girip bayılana kadar dans etti. Ertesi sabah uyandığımızda, dağlardaki 1000 kişilik topluluğumuzu ve yaşadığımız mağaraları görünmez hale getirmeyi başardığımızı anladık. Görünmez haldeyken nasıl tarlalardaki tarım işçisi kardeşlerimizin arasına karışıp, onları da kaçmaya teşvik edeceğimizi sonra düşünürüz...

Şimdi Kökler'in beşinci ve son öyküsüne, yani Tükettiklerimiz Üretenler bölümüne geçmek için sayfa 55'e gidebilirsiniz.

4.5 Tükettiklerimizi Üretenler

Makinalaşmak istiyorum

trrrrum,
trrrrum,
trrrrum!
trak tiki tak!
makinalaşmak istiyorum!

beynimden, etimden, iskeletimden geliyor bu!
her dinamoyu
altıma almak için çıldırıyorum!
tükrüklü dilim bakır telleri yalıyor,
damarlarımda kovalıyor
oto-direzinler lokomotifleri!

trrrrum,
trrrrum,
trak tiki tak
makinalaşmak istiyorum!
mutlak buna bir çare bulacağım
ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!
trrrrum
trrrrum
trak tiki tak!
makinalaşmak istiyorum!

Nâzım Hikmet, 1923

3 Haziran 2010 sabahı, tüm işçiler fabrikaya geldiğinde, kahvaltı yapmadan doğrudan üretim şeridinin başına oturdular. Büyük bir hızla ve hiç ara vermeden üretiyorlardı. Ustabaşıların gözleri fal taşı gibi açılmıştı, işçilerin yanlarına gidip neler olduğunu öğrenmeye çalıştılar. Ama işçiler artık konuşmuyordu. Bunun tuhaf bir protesto şekli olduğunu düşünüp hemen müdüre haber verdiler. Müdür, konuşmayan işçilerden ikisini yanına çağırttı. Onlara sorular sorup cevap alamayınca, zorla ağızlarının açılmasını emretti. İşçilerin ağızlarının içinde ne dil ne de diş vardı, sadece parlak metal bir boşluk... Ustabaşılar ve mühendisler hariç tüm işçilerin nasıl bir gecede robota dönüştüğünü kimse anlayamadı. Çalışanların ailelerine bu durumun "öngörülmesi imkânsız bir iş kazası" olduğunu açıklayan mektuplar ve tazminat olarak işçilerin 3 aylık maaşları gönderildi. Ayrıca şirkete karşı dava açmamaları ve bu durumu daha fazla araştırmamaları gerektiği konusunda sert bir dille uyarıldılar.

Üretim hızı iki katına çıkmıştı, çünkü robot-işçiler sadece günde bir kez fabrikanın bahçesine çıkıp güneşin batışını izliyor, onun dışında gece gündüz aralıksız çalışıyorlardı. Robotlardan birinin içini açıp, iyice inceleyen bilim insanları robotun enerji kaynağının ne olduğunu bulamadılar. Başka bir robotu 2 saat gözlem odasında beklettikten sonra işinin başına yolladıkları zaman diğerlerine göre çok yavaş çalıştığını gördüler. Buradan da dinlendikçe şarjı biten ve çalıştıkça kendi enerjisini üreten çok gelişkin bir sisteme sahip oldukları sonucuna ulaştılar. Başlarına talih kuşu konmuştu. Maliyetleri iyice azalmış, kârları artmış ve dünyadaki elektronik aletler piyasasını tümüyle ele geçirmişlerdi.

Durun bir dakika, bu ne biçim ütopya! Çarklar bölümü Bulutlar'ın içine sızmaya başladı. Bunu durduramazsam Bulutlar'ı mahvedecekler. Filmi başa sarıp, yeniden denemeliyim...

5 Kasım 2010'da bir işçi daha Foxconn binasının çatısından atlayarak intihar etti, 2010 yılındaki 15. intihar olarak kayıtlara geçti bu. Medyada "şirketin itibarını zedeleyen" yazıların artması karşısında şirket yöneticileri artık işçilerle düzenli toplantılar yaparak onların şikâyet ve önerilerini dinleyeceklerini açıkladılar. Bu arada incecik bir kitap elden ele tüm işçiler arasında dolaşıyordu.

Şirket yöneticileriyle işçilerin buluşacağı toplantıların ilki 21 Aralık'ta büyük toplantı salonunda, şirket CEO'sunun katılımıyla gerçekleşecekti. Açılış konuşması başladıktan birkaç dakika sonra ışıklar kesildi. Işıklar tekrar yandığı zaman CEO ortada yoktu! Sanki yer yarılıp içine girmişti. Üstelik fabrikada görevli 1000 güvenlik görevlisi de kayıplara karışmıştı. Çok geçmeden fabrikanın her tarafındaki büyük ekranlardan bir yayın yapılmaya başlandı: "Biz Çin İşçileri

Kurtuluş Hareketi üyeleri olarak CEO'yu rehin aldık. Taleplerimizin yerine getirilmesi için bir ay süre veriyoruz. Eğer taleplerimiz karşılanmazsa ya da güvenlik güçleri saklandığımız yere baskın yaparsa onu öldüreceğiz.

1. Hiçbir işçi köle ya da robot değildir, her gün aynı mekanik işi binlerce kez yapmaya zorlanamaz.
2. Bu tür işleri insanlar değil makineler ve robotlar yapmalıdır.
3. Şimdiki koşullarda bu fabrikanın kârının en adil dağılımı, robot üreticileri, fabrikanın eski sahipleri ve fabrikada çalışan işçiler arasında, %40, %20, %40 oranında paylaşılmasıdır.
4. Bu fabrikada üretimin bu şekilde yeniden düzenlenebilmesi için fabrikayı bir aylığına işgal ediyoruz.
5. İşgalimizin sonunda Japonya'dan gelecek, bize yardıma hazır robot üreticilerinin desteğiyle tüm mekanik işlerin robotlar tarafından yapıldığı bir düzene geçilecektir.
6. Böylece fabrikada çalışan işçiler günde 12 saat çalışmak yerine, günde 6 saatlik 2 vardiya şeklinde robotların denetiminden sorumlu olacaklar ve çalışma saatleri yarıya indiği halde aylık ücretleri iki katına çıkarılacaktır.
7. Fabrikada üretilen tabletler tekelci şirketlere hizmet etmek yerine Linux uyumlu olacağı için tabletlerin satış fiyatının 350 dolardan 200 dolara indirilmesi mümkün olacak ve böylece tüketicinin desteği de sağlanacaktır."

Masallar bile gerçekçi olmaya çabalasaydı kim bilir ne kadar sıkıcı olurlardı! Hayal bu ya, devlet, ordu, polis ne kadar uğraştılarsa da bölge halkının fabrikayı işgal eden işçileri desteklemek ve korumak için akın akın fabrikanın önüne yığılıp barikatlar kurmasına engel olamadılar. Halk desteği arttıkça işgal diğer fabrikalara da yayıldı ve giderek bir halk ayaklanmasına dönüştü. Ayaklanmanın ilk günlerinde poli-

sin kalabalığı dağıtmak için rastgele ateş açarak 27 kişiyi öldürmesi, halkın gözünü korkutmak bir yana, direnişin daha da yaygınlaşmasına yol açtı.

Bir ayın sonunda Çin İşçileri Kurtuluş Hareketi'nin hedeflerinin hepsi gerçekleşmişti. Ayaklanmanın kontrolden çıkması nedeniyle şirket, üretimini Çin'den başka ülkelere kaydırdı ve zararlarının karşılanması için Çin hükümetinden milyon dolarlık tazminatlar talep ettiler, ama hükümet iflas ettiğini açıklayınca avuçlarını yalamak zorunda kaldılar.[84]

Brezilya'da 400.000 köylüyle başlayıp bugün iki milyon köylünün katıldığı Topraksız Köylü Hareketi (Topraksızlar, MST) ve Brezilya, Uruguay, Bolivya, Venezüella ve Arjantin'de fabrika işgalleriyle yayılan Patronsuzlar Hareketi'nden[85] sonra Çinli işçiler tarihteki üçüncü büyük işgal hareketini oluşturdular...

İşgal başlamadan önceki hafta işçiler arasında elden ele dolaşan ince kitabın bir kopyası elime geçti. Onu okuyan işçi şu kısımların altını çizmişti:

> ...kendilerine ait hiçbir özel mülkü bulunmayan ve sonu gelmeyen bir açlığın pençesinde kıvranan birçok insan, tıpkı yük hayvanları gibi, kendilerine hiç de uygun olmayan işleri zaruretin akıl dışı, aşağılayıcı zorbalığı yüzünden yapmaya mecbur kalırlar. Bu insanlar yoksullardır; yol yordam bilmezler, doğru düzgün konuşamazlar; ne medeniyet, ne keyif dolu incelik, ne de yaşama sevinci vardır onlarda. Onların bu kolektif gücün-

84 2000'de Bolivya'da suyun özelleştirilmesine karşı başlayan büyük isyanın nasıl suyu özelleştirmek isteyen Bechtel şirketinin, hem de hiçbir tazminat ödenmeden ülkeden kovulmasıyla sonuçlandığının hikâyesi için: Gael Garcia Bernal'in 2010 tarihli filmi *Even the Rain (Yağmuru Bile)* ve ayrıntılı bilgi için bkz. https://en.wikipedia.org/wiki/Cochabamba_Water_War

85 Yeğin, Metin. *Topraksızlar: Bir Şenlikti Uzun Yürüyüş,* Versus, 2006, Yeğin, Metin. *Patronsuzlar,* Versus, 2006, 2004 tarihli Naomi Klein belgeseli *The Take*: https://www.youtube.com/watch?v=j1ioEKG2i54

den insanlık büyük bir maddi refah sağlar. Ama elde edilen tek sonuç maddi kazanımlardır ve bu kazanımların da yoksul insanlara hiçbir faydası yoktur. Onlar, kendilerini adam yerine koymayan, tam tersine, bilinçli bir şekilde ezen bir gücün sonsuz küçük zerrecikleridir ve gerçekte, söz konusu bu güç, yoksulun ezilmesini, bu sayede ise daha itaatkâr olmasını tercih eder. (s.9)

En basitinden şöyledir: Sefalet ve yoksulluk kesinlikle küçük düşürücüdür ve insanoğlunun doğası üzerinde öyle bir felç edici etki yaratır ki hiçbir sınıf acı çektiğinin farkına bile varmaz. Diğer insanların bunu onlara anlatmaları gerekir ve genellikle de bunu anlatan kimsenin lafına kulak asmazlar. (s. 12)

Bizimkisi gibi mülkiyetin çok büyük ayrıcalıklar yarattığı bir toplumda, özel mülkiyetin doğal sonucu olan sosyal statü, onur, saygı, unvan ve benzeri şeyler, özel mülk edinmeyi bu konuda zaten doğuştan hırslı olan insanın temel amacı haline getirir ve böyle bir insan istediğinden, kullanabileceğinden, tadını çıkarabileceğinden hatta hayal edebileceğinden çok daha fazlasını kazandıktan sonra bile bezmiş ve bıkmış halde ve anlaşılmaz biçimde servet biriktirmeye devam eder. (s. 16)

Özel mülkiyetin kaldırılmasıyla gerçek, güzel, sağlıklı bir Bireyselliğe kavuşacağız. Kimse bir şeyleri ve bir şeylerin sembollerini biriktirerek hayatını heba etmeyecek. İnsan yaşayacak. Yaşamak dünya üzerindeki en nadide şeydir. Çoğu insan sadece var olur; hepsi budur. (s. 17)

İnsanoğlunun gerçek kişiliğini görebilmemiz ne muhteşem bir şey olacak. İnsan, tıpkı bir çiçeğin ya da ağacın büyümesi gibi, doğal yollardan ve kendiliğinden büyüyecek... Bir şeyleri kanıtlamaya çalışmayacak... Bilge olacak. Değeri maddesel şeylerle ölçülmeyecek. Hiçbir şeyi olmayacak. Ama her şeyi olacak ve insanlar ondan her ne alırsa alsınlar, zenginliğinden hiçbir şey eksilmeyecek. İnsanların işine burnunu sokmayacak ya da onlardan kendisi gibi olmasını istemeyecek. İnsanları farklı oldukları için sevecek. Başkalarının işine karışmazken

aynı zamanda onlara yardım edecek, tıpkı güzel bir şeyin sadece güzel olduğu için bize yardım ediyor olması gibi. İnsanın kişiliği harikulade olacaktır. Tıpkı bir çocuğun kişiliği kadar harikulade. (s. 18-19)

Tüm yönetim biçimleri başlı başına bir fiyaskodur... Otorite, onu kullananları da, otoriteye maruz kalanları da alçaltır. Otorite, acımasızca, abartılı bir şekilde ya da zalimce kullanıldığında, kendisini ortadan kaldıracak olan isyan ruhunu ve Bireyselliği ortaya çıkararak aslında faydalı olur. Belli bir miktarda yumuşakbaşlılıkla kullanıldığında ve ödüllerle desteklendiğinde ise toplumu, akla hayale gelmeyecek derecede yozlaştıran bir hal alır. Bu durumda insanların kendilerine uygulanan baskının farkına varma şansı azalır ve başları okşanan hayvanlar gibi, bayağı bir konforun içinde, diğer insanların düşünceleriyle, diğer insanların ikinci el saydığı kıyafetleri giydiklerinin ve hiçbir zaman kendileri olamadıklarının farkına varmaksızın yaşamaya devam ederler. (s. 24-25)

İnsanın yaparken zevk almadığı bir işi yapması hem zihnen hem de fiziksel olarak ona zarar verir ve birçok iş türü de oldukça zevksiz faaliyetlerdir... Çamur dolu bir kavşağı buz gibi bir rüzgâr eserken günde sekiz saat süpürmek mide bulandırıcı bir iştir... İnsanoğlu pislikle uğraşmaktan çok daha iyi bir şey için yaratılmıştır. O tür tüm işler bir makine tarafından yapılmalıdır. (s. 27)

Şu ana dek, belirli bir seviyede, insanlar makinelerin kölesi olmuştur ve insanın makineyi kendi işini yapması için icat eder etmez açlıktan ölecek hale gelmiş olması trajiktir. Fakat bu durum, elbetteki bizim mülkiyet ve rekabet sistemimizin bir sonucudur. Bir insan beş yüz insanın işini yapan bir makineye sahip olur ve sonuç olarak beş yüz insan işsiz kalır; çalışacak bir işleri olmadığından da açlıktan kırılırlar ve hırsızlığa başlarlar. O bir kişi, makineyi kendi tekeline alır ve sahip olması gerektiğinden beş yüz kat fazlasına sahip olur ve hatta daha da önemlisi sahip olması gerekenden çok daha fazlasını kazanır. Eğer makine herkesin ortak malı olsaydı, insanlar ondan fay-

dalanırdı. Toplumun işine yarardı, hem de çok. Akıl gerektirmeyen tüm işler, her türlü tekdüze, zevksiz, sıkıcı ve uygunsuz şartlar barındıran işler makineler tarafından yapılmalıdır. Kömür madenlerinde bizim için makineler çalışmalıdır, temizlik hizmetlerini makineler yapmalıdır, gemilerin ocakçıları makineler olmalıdır, sokakları makineler temizlemelidir, yağmurlu günlerde mesajları makineler ulaştırmalı, gergin ve sıkıcı her işi makineler yapmalıdır. (s. 28)

Tüm dünyanın geleceği mekanik köleliğe, yani makinenin köleliğine bağlıdır... Her şehrin ve gerekirse her evin büyük güç kaynağı depoları olacak ve bu gücü insan ihtiyacına göre ışığa, ısıya ya da harekete dönüştürecektir. Bu Ütopik midir? İçinde Ütopya ülkesi olmayan bir dünya haritası, göz atmaya bile değmez çünkü o, İnsanlığın yaklaşmakta olduğu ülkeyi göstermemektedir. Ve insanlık oraya ayak basınca, ufka doğru göz atar ve daha iyi bir ülke görünce oraya doğru yelken açar. İlerleme, Ütopyaların gerçekleşme sürecidir. (s. 29)

Toplumun makineler yoluyla yararlı şeyleri üreteceğini ve bireylerin güzel şeyler yapmaya yöneleceğini söylemiş olduk. Bu sadece gerekli değildir, biri olmazsa diğeri olmayacak olan bir şeydir. (s. 30)

İnsanın şu ana kadar aradığı şey aslında ne acı ne de zevk, sadece Hayattır. İnsan dolu dolu, tam olarak, mükemmel bir şekilde yaşamanın yollarını aramıştır. Diğerlerini bir şeylerden mahrum bırakmadan ve acı çektirmeden bunu yapmayı başardığında daha aklı başında, daha sağlıklı, daha uygar, daha kendi olacaktır. Haz, doğanın sınavı, onay işaretidir. İnsan mutluyken, kendisiyle ve çevresiyle uyum içerisindedir. (s. 60)[86]

Beş öykümüz de burada bitiyor. Kitabın bundan sonrasını kafa karıştırıcı git-geller olmadan okuyabilirsiniz ☺

86 Wilde, Oscar. *Sosyalizm ve İnsan Ruhu*, Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık, 2014.

İkinci Kısım

TÜRKİYE'DEN KARŞILAŞMALAR

5

Eski Mezunlar Buluşması

Kozyatağı İlkokulu'ndan 1986'da mezun olan ve o zamandan beri hiç görüşmemiş olan beş eski sınıf arkadaşı Emine öğretmenden gelen davet mesajı üzerine hem mezuniyetlerinin 30. yılını kutlamak, hem de yakında yıkılıp bir alışveriş merkezine dönüştürülecek olan eski okullarını son bir kez görmek için buluşup birlikte bir öğle yemeği yerler. Laf lafı açar...

Ahmet (neşeyle): N'aber Cem? Hiç değişmemişsin diyecektim ama saçların nereye gitti?

Cem (biraz bozularak): Otuz yılda da olsun o kadarı! Senin göbeğin de maşallahı var, belli ki halin vaktin yerinde, ama biraz daha az çalışsan da spora vakit ayırsan. Ben bir *fitness center*'a üye oldum, her sabah işe gitmeden bir saat koşuyorum, aletlerle kas geliştirme filan çok iyi geliyor; sonra zımba gibi oluyorum tüm gün. Sana da tavsiye ederim... Mustafa, ya sen? Hatırlıyor musun, on yıl kadar önce bir kez taksine binmiştim. Hâlâ taksi şoförlüğü mü yapıyorsun?

Mustafa: Evet, 1998'de, askerden dönünce başladım, başka iş de çıkmayınca mecburen devam ediyorum. Ne yaparsın, ekmek parası. Ama bu yaştan sonra hem trafik, hem her gün onca it kopukla uğraşmak hiç çekilmiyor. Kısmetse, 50 yaşıma girdiğim gün işi bırakıp, memlekete döneceğim. Trabzon'da babamdan

kalan ufak bir fındık bahçemiz var. Orada toprakla uğraşırım, belki balıkçılık da yaparım. İstanbul öldürdü beni! Ya sen Hakkı? İlkokuldayken amma çıkıntı bir tiptin, her derste durmadan soru sorar, Emine öğretmeni de bizi de bezdirirdin. Sorularının cevabını bulup da duruldun mu şimdi?

Hakkı (gülerek): Ooo, ne gezer? Sorularım arttıkça arttı, hâlâ cevapları arıyorum ama bulamasam da fazla önemi yok. Önce gazetecilikte şansımı denedim, ama olmadı; sonra bir daha ÖSS'ye girdim, hukuk okudum, bir süre avukatlık yaptım. Şimdi de belgesel film çekiyorum. Rüzgâr beni nereye götürürse, oraya gidiyorum yani.

Ahmet (küçümseyerek): Hiç şaşırmadım Hakkı. Kafan hâlâ çok karışık, imana gelmemişsin belli. Şimdi de televizyonlara çiçek böcek belgeseli çekerek para kazanmaya çalışmak zor olsa gerek.

Hakkı (kızarak): Doğa belgeseli çektiğimi kim söyledi? Türkiye'de ırkçılık, milliyetçilik ve ayrımcılığın tarihiyle ilgili bir belgesel yapıyorum...

Buz gibi bir hava eser, herkes sessizleşir...

Figen (coşkuyla): Yaşa be Hakkı! Tüm ülke böylesine batağa saplanmışken, yapılabilecek en anlamlı işi sen yapıyorsun. Keşke ben de halkla ilişkiler firmasındaki saçma sapan işimi bırakıp senin belgeselinin araştırma ekibine katılabilseydim.

Ahmet (öfkeyle): Ne batağından bahsediyorsun sen Figen! Ülkemiz, tarihinde hiç olmadığı kadar güçlü durumda, ekonomi gayet hızlı büyüyor. Tek sorun, şu kahrolasıca teröristlerin oraya buraya attıkları bombalar yüzünden turizmin çökmesi... Bir de o kalleş Rusların bizden sebze meyve almayı kesmeleri... Dört bir yanımız bizi çekemeyen düşmanlarla çevriliyken, bravo Hakkı, onların ekmeğine yağ sürüyorsun! Rus ajanı mısın, İsrail ajanı mı bilmiyorum ama ne demek Türkiye'de ırkçılığın, ayrımcılığın tarihî belgeselini yapmak? Türkiye'de ayrımcılık filan yok, hal-

kın iradesi iktidardayken, ne ayrımcılığı? Ya milliyetçiliğin nesi kötü? Yurdumuzu, tepemizde uçuşan o akbabalara peşkeş çekmek isteyenler gibi konuşuyorsun. Nereliydin sen? Ailende Kürt, Ermeni filan var galiba.

Hakkı: Hakkariliyim ve Kürt olmakla gurur duyuyorum. Bu da beni bölücü terörist diye damgalamana yeter de artar değil mi? Hani ayrımcılık yoktu?

Emine öğretmen: Çocuklar durun, biraz sakinleşin. Keşke politikayla ilgili konulara hiç girmeseniz de yıllar sonra karşılaşmanızın tadını çıkarsanız. Belli ki hepiniz farklı yönlere gitmişsiniz. Zaten politika sadece insanları ayırmaya, düşmanlaştırmaya yarıyor. Eminim hepiniz güzel aileler kurmuşsunuzdur. Çocuklarınızın resimlerini görmeyi çok isterim.

Yiğen: Emine hocam, bırakın da doyasıya tartışalım. Çoluk çocuk, aile, hep aynı terane... Bıktım artık karşılaştığım eski arkadaşlarla hep aynı yüzeysel muhabbeti yapmaktan: "Çocuk var mı? Kaç yaşında? Nerede çalışıyorsun? Bir ara görüşelim." Keşke bu kadar farklı politik duruşlara sahip insanların kavga etmeden tartışabileceği ortamlar olsaydı. Hepimiz, kendimiz gibilerle yaşıyoruz, farklı görüştekiler nadiren karşımıza çıkıyor, o zaman da bir an önce oradan uzaklaşıyoruz. Hâlbuki Gezi'de her şey bambaşkaydı, ulusalcılarla Kürtler, futbol taraftarlarıyla feministler, antikapitalist Müslümanlarla liberaller, araba tamircileriyle beyaz yakalılar bir aradaydık, gaz bombalarından kaçarken yardımlaşıp, birlikte direnip, birlikte eğleniyorduk. İlk kez "biz" olmanın ne kadar güzel olduğunu orada yaşadım ve kendimi bu topluma ait hissettim. Büyülü zamanlardı...

Ahmet: Belediye otobüslerini yakmak, polise taş atmak da hoşuna gitti mi bari? Ülkeyi bölmek isteyen bir avuç çapulcunun, ağaçları koruma bahanesiyle halkı dolduruşa getirip Paralelcilerin amaçlarına hizmet etmesinden bahsediyoruz burada.

Emine öğretmen: Madem ille de politikadan bahsetmek istiyorsunuz, bunu birbirinizi dinleyip anlamaya çalışarak yapın lütfen. Paylaştığınız güzel çocukluk anılarının hatırına, birbirinizi damgalamadan tartışsanız. Hatırlıyor musunuz, ilkokul 5. sınıftayken bir münazara yapmıştık. Orada her öğrencinin savunacağı görüşleri kurayla belirlediğimiz için hiç sorun çıkmamıştı. Şimdi de mesela hepiniz sizce en önemli ülke sorunu neyse ona odaklansanız ve kimseyi yargılamadan sadece kendi düşüncelerinizi ve çözüm önerilerinizi aktarsanız, ne dersiniz deneyelim mi?

Figen: Tabii deneyelim hocam. Ama hem ülke sorunlarından bahsedip, hem de hiçbir politik görüşü yargılamadan konuşmamız bana imkânsız geliyor. Hangi ideolojilerin ve politikaların belirli sorunları örtbas ettiğinden ya da kronikleştirdiğinden bahsetmeyeceksek nasıl eleştirel bir analiz yapabiliriz ki? Kimseyi ötekileştirmeden, dışlamadan konuşsak ne âlâ.

Bence Türkiye'deki en önemli sorun, kadın cinayetlerinin son on yılda 14 kat artmış olması. 2008'de 66 kadın öldürülmüştü, 2015'te ise 303 kadın, çoğunluğu boşanmak istediği kocası, ya da boşandığı eski kocası, ya da evlilik teklifini reddettiği biri tarafından öldürüldü.[1] 2010'daki Münevver Karabulut ve Ayşe Paşalı cinayetleri; 2015'te Özgecan Aslan'ın vahşice öldürülmesi kamuoyunda geniş yankı bulduktan sonra ilk kez kadın cinayetlerinin politik bir mesele olduğundan bahsedilmeye başlandı. Anıt sayacı gördünüz mü?[2] Orada erkek şiddeti nedeniyle öldürülen kadınların isimleri ve kısa hikâyelerini okudukça, onu sürekli döven ve fuhuşa zorlayan kocasını öldüren Çilem Doğan'ın beraat etmesi yerine 15 yıla mahkûm olmasını kabullenemiyorum.[3] Eskiden kadın cinayeti yerine namus ya da töre cinayeti denilerek

1 https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/

2 http://www.anitsayac.com/

3 Çilem, 20 Haziran 2016'da tahliye oldu ama henüz beraat etmedi, Yargıtay süreci bekleniyor.

sanki bu sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya özgüymüş ve aşiret düzeninin sonucuymuş gibi görülüyordu. Şimdi hiç olmazsa bunun bölgesel değil, tüm Türkiye'yi kapsayan bir sorun olduğu ortaya çıktı.

Sorunun nedeni ortada: Türkiye'de kadınların sadece %30'unun ücretli bir işi var, geri kalanı ev kadını. Hele ki hükümettekilerin tavsiyesine uyup da 3 çocuk yapanların vay haline! Avrupa'da ise kadınların %70'i çalışıyor ve kadına yönelik şiddetin de en az olduğu yer orası.[4] Ekonomik bağımsızlığı olmayan kadınlar, çocuklarını alıp da evi terk edemedikleri için kocalarının şiddetine razı olmak zorunda kalıyor. Sığınma evlerinin sayısı bu kadar yetersizken boşanmak isteyen kadınların şiddet görmesi hiç şaşırtıcı değil. Daha çok kadının ücretli işlerde çalışabilmesi için, devletin aileyi koruma adı altında kadınları ev kölesi haline getirmek yerine herkese ucuz kreş hizmeti sağlaması ve sığınma evlerini artırması gerekli bence.

Cem: Figen'in dediklerine tümüyle katılıyorum. Ama bence kadın cinayetlerinin, tacizlerin ve tecavüzlerin artmasının esas kaynağı gericiliğin artması ve laikliğin yok edilmesi. Kadınlara üç çocuk doğurmalarının salık verilmesi, anne olmayan kadınlara "yarım kadın" denilmesi, kürtajın yasaklanması, kızlı erkekli öğrenci evlerine laf edilmesi, gece evine yalnız dönen genç kızların tacizi tecavüzü hak ettiklerinin ima edilmesi, bütün bu kadın düşmanı

4 "Dünya Ekonomik Forumu tarafından son 9 yıllık verilere dayanarak hazırlanan ve 2014'te yayımlanan Global Cinsiyet Ayrımcılığı Raporu'na göre, Türkiye son 10 yılda 20 basamak geriledi. Rapora göre 142 ülke arasında Türkiye, kadın-erkek eşitliğinde Tunus ve Bahreyn'in gerisinde 125. sırada ve kadınların ekonomiye katılımı ve fırsat eşitliği bakımından 132. sırada yer alıyor. Okuryazarlık oranının kadın ve erkek dağılımında 101 ülkenin gerisinde. Türkiye'de okuma yazma bilmeyen 2.654.643 kişi var ve bunların arasında her 5 kişiden 4'ü kadın... Devlet Personel Başkanlığı tarafından açıklanan 2014 rakamlarına göre kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen personelin yüzde 37'si kadın, yüzde 63'ü erkek. 100 siyasetçiden sadece 12'si kadın." http://www.haberturk.com/yasam/haber/1045858-bu-insanlar-neden-olduruldu

söylemler, dindar nesiller yaratma projesiyle bağlantılı. İslam dininde kadın-erkek eşitliğine yer olmadığından, küçücük kızların bile okula türbanla gitmesine izin veren yasalar çıkartılıyor, hatta Diyanet İşleri bir babanın kızına şehvet duymasının haram olmadığını söyleyen fetva yayınlayabiliyor.[5] 29 Ekim ve 19 Mayıs kutlamaları yasaklanıp, kutlu doğum haftası etkinliklerine katılımın zorunlu tutulduğu bir dönemde gerici eğitime ve atanmış yandaş müdürlere karşı liseli öğrencilerin başlattığı protestolar, bu koyu karanlığın kalıcı olmayacağına dair umudumu biraz arttırıyor.[6]

Eğitim ve sınav sisteminin defalarca keyfi şekilde değiştirilmesi, tüm itirazlara rağmen 4+4+4 sistemine geçilmesi, dershanelerin kapatılması, velileri ve öğrencileri büyük bir belirsizlik ortamında bırakıyor. Bu yeni sistemde çok sayıda kız öğrenci ortaokuldan sonra okumayı bırakıp, erken yaşta evlenmeye teşvik ediliyor; dini içerikli seçmeli dersler, başka seçmeli dersler açılmadığından zorunlu seçmeli haline getiriliyor.[7] En vahimi de artık normal devlet ortaokulu, lisesi diye bir şeyin kalmaması, dört yıllık ilkokuldan sonra kazanabilenler Anadolu liselerine, kazanamayanlar ise ya meslek lisesine ya da imam hatip lisesine gitmek zorunda bırakılıyor. Düşünsenize 2002'de imam hatip liseli öğrenci sayısı 71.000 iken, 2015'te bu sayı 474.000'e çıkmış.[8] Bunların çoğunun imam ya da hatip olmayacağını hepimiz biliyoruz. İşte böylesine tam gaz dindar nesiller yetiştirme seferberliğine gi-

5 http://www.birgun.net/haber-detay/diyanet-ten-fetva-babanin-oz-kizina-sehvet-duymasi-haram-degil-100117.html

6 Haziran 2016'da İstanbul Erkek Liselilerin mezuniyet töreninde müdür konuşurken arkalarını dönmeleriyle başlayan protestolar ve bildiriler, Galatasaray Lisesi, Cağaloğlu Anadolu, Beşiktaş Anadolu, İtalyan Lisesi, Erenköy Kız Lisesinden sonra Bodrum, Eskişehir, Kırklareli gibi birçok ile yayıldı. https://tr-tr.facebook.com/egitimsayfasi/posts/831555690215051

7 http://www.canakkaleegitimsen.org/index.php/bas-n-ac-klamalar/815-zorunlu-secmeli-din-dersleri-ile-ilgili-keyfi-uygulamalara-yarg-dur-dedi

8 http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/egitim-sen-444-istatistikleri-elestirilerimizdeki-hakliligi-gosteriyor-haberi http://www.dogrulukpayi.com/beyanat/5549bb343acbb

rilmiş bir ortamda, TBMM Başkanı Kahraman, yeni anayasanın dindar olması gerektiğini ve laikliğin yeni anayasada olmaması gerektiğini söylediği halde kıyamet kopmuyor.[9]

Ahmet: Allah Allah... Niye kıyamet kopacakmış ki? Halkın %99'unun Müslüman olduğu bir ülkenin anayasasının da toplumun değerleriyle uyumlu hale getirilmesinde ne sorun var ki? Devletin pek tabii ki milletiyle uyumlu hale getirilmesi gerekiyor. Cumhuriyetçi, laik elitlerin halkı küçümsediği, aşağıladığı zamanlar neyse ki sona erdi.[10] Yeni nesillerin yozlaşmış, büyüklerine saygısız, geleneklerinden kopmuş, uyuşturucu müptelası olması mı daha iyi yoksa dini bütün ve ahlaklı olması mı?

Cem: Nüfus kâğıtlarımızdaki din hanesine otomatik olarak İslam yazıldığı için, halkın çoğunun senin gibi Sünni Müslüman olduğunu sanıyorsun. Peki ya Alevilerin ve ateistlerin çocuklarına sadece İslamın Sünni yorumunun dayatıldığı zorunlu din derslerine ne demeli? Sadece çoğunluğun değil, herkesin din ve vicdan özgürlüğünün olması için laiklik şart.[11]

9 http://www.milliyet.com.tr/tbmm-baskani-kahraman-laiklik/siyaset/detay/2233723/default.htm

10 http://gencgazete.org/bir-daha-yikilmayacak-bir-cumhuriyet-icin/

11 Turan Eser bu konuda şöyle söylüyor: "Siyasetin görevi, toplumda var olan farklılıkları ve farklı inanç gruplarını ya da bir dine bağlı olmayanları bir arada tutmaktır. Farklılıkları bir arada tutacak olan şey bir din çimentosu ya da din siyaseti değildir. Laiklik, demokrasi ve evrensel hukuk ölçütleridir. Toplumsal çeşitliliği ve yurttaşları bir arada tutacak olan 'İslam kardeşliği' değildir. Laikliktir! Eşit haklardır. Eşit yurttaşlıktır. Evrensel hukuktur. Laiklik; farklı ama eşitlik temelinde bir arada yaşamaktır. Laiklik; inanç özgürlüğünü gerçek anlamda sağladığı gibi, herhangi bir inancın ya da dinin devlet olarak örgütlenmesini engeller. Laiklik, ister dindar, ister ateist olsun herkesi eşit yurttaş kabul eder. Din ve tanrı adına insanın emeğini, dinini ve vicdanını sömüren din bezirgânlarının sultanlık iktidarı kurarak topluma hükmetmesini engeller... Bu nedenle Türkiye'de laiklik toplumsal barış ve huzur için de elzemdir. Gericilik kuşatması karşısında, laikliğin kazanılması mücadelesi neyi hedefliyor? Öncelikle, laiklik, inanç özgürlüğü ve eşitlik adına bütçeden 150 bin imama maaş vermemektir. Diyanet İşleri Başkanlığını ve zorunlu din derslerini kaldırmaktır. Liselerin imam hatipleştirilmesine dur demektir. Eğitimi laik, bilimsel ve eleştirel anlayışa ve sisteme dönüştürmektir. Dindar değil, sorgulayan kesim

Hatırlar mısınız? Davutoğlu 2013'te "Cumhuriyetin açtığı parantezi" kapatacaklarından bahsetmişti. Cumhuriyetin, Türkiye'yi İslam medeniyetinden kopartıp Batı medeniyetine dâhil etme projesinin büyük çelişkilere yol açtığını iddia etmişti.[12] Ortadoğu'daki İslam devletleri mezhep savaşları ve IŞİD belasıyla boğuşurken, "yeni Türkiye"yi İslam âleminin başına geçirme ümmetçi hayallerinin, halifelik düşlerinin bizi Suriye'de savaşa sürükleme tehlikesi ortadayken, Cumhuriyete ve Atatürk'e böyle iftiralar atmak ne biçim bir pervasızlıktır; bu nasıl bir körlüktür anlamıyorum! MİT tırları haberini yaptığı için casuslukla suçlanıp 90 gün hapiste yatan Can Dündar ve Erdem Gül'ün savunmalarını okumuşsunuzdur. Orada Dündar diyordu ki, "İlk kez bir Cumhurbaşkanı, hukuku hiçe sayarak, bir mahkemeye, Anayasa Mahkemesi'nin kararını tanımama çağrısı yapmaya cüret etmiştir." Yozlaşmadan bahsedeceksek, odağımızda gençlerin yozlaşması değil, şimdiki iktidarın yargıyı, medyayı ve bürokrasiyi nasıl yozlaştırdığı olmalı. Bütün bunları çok net ve çarpıcı şekilde ifade etmişti Can Dündar savunmasında.[13] Henüz okumadıysanız, Dündar'ın *Tutuklandık* kitabını da tavsiye ederim;[14] bu ülkede aydın olmanın ağır bedelini hiç mağdur edebiyatı yapmadan, nasıl da esprili bir dille anlatmış. Güçler ayrılığının, yargının bağımsızlığının, basın özgürlüğünün, akademik özgürlüklerin olmadığı bir ülkede, fiilî bir başkanlık rejiminde yaşıyoruz. Buna faşizm bile denebilir belki. Frenleri patlamış, şarampolden aşağı yuvarlanan bir otobüste gibiyiz.

---

yetiştirmektir. Uhrevi bir metne dönüşmüş Anayasayı, Türkiye'nin en büyük camisine dönüşmüş devleti laikleştirmektir... Din, vicdan ve inanç özgürlüğünün çoğulculuk temelindeki tek teminatı ve güvencesi laikliktir." http://www.birgun.net/haber-detay/turkiye-laik-mi-laik-kalsin-113307.html

12 http://www.yurtgazetesi.com.tr/davutoglunun-kapatmak-istedigi-parantez-cumhuriyet-makale,3684.html

13 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/504415/Can_Dundar_dan_Tarihi_Savunma...._Yarginin_bagimsizlik_davasi.html#

14 Dündar, Can. *Tutuklandık*, Can Yayınları, 2016.

Hakkı: Cem, hele bir dur da soluklan. İyi, doğru söylüyorsun ama biraz da iğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batırsan keşke. Senin partin bu kadar basiretsiz olmasaydı, örneğin Türkiye'yi Suriye'de savaşa sokabilmek için Rus uçağı düşürüldüğünde hükümete destek çıkmasaydı; çözüm süreci dondurulduğunda itiraz edebilseydi; Doğu Anadolu'da Ekim 2015'ten beri aylardır sokağa çıkma yasakları ve operasyonlarda yüzlerce sivil öldürülürken "terörle mücadele adına sivilleri öldürmenize, ambulansları engellemenize, bodrumları bombalayıp, yaralıları, bebekleri katletmenize karşıyız" diyebilseydi; milletvekili dokunulmazlıkları Mecliste oylanırken, kendi milletvekillerinin vicdanına güvenmek yerine, "evet" oyu vermeleri için partililere baskı yapmasaydı; HDP ile dayanışmaktan ve yan yana görünmekten bu kadar korkmasaydı yine de şarampole yuvarlanır mıydı bu bindiğimiz otobüs? AKP, MHP, CHP tüm farklılıklarına rağmen Kürtler söz konusu olduğunda milliyetçilikte birleşmiyorlar mı?

Mustafa: Şimdiye kadar sesimi çıkarmadan sizleri dinledim ama sözkonusu milliyetçilikse benim de söyleyeceklerim var. Bir ülkede yaşayanları bir arada tutan en önemli değer tabii ki milliyetçiliktir. Hele ki ülkemiz kadar iç ve dış düşmanlarla çevrili bir yer için... Halkımızın milliyetçi hislerinin güçlü olması bence geleceğimizin parlak olacağının garantisidir. Kurtuluş Savaşı'nda nasıl ülkemizi bölüp paylaşmak isteyen Batılılara karşı tüm halkımız, Türk, Kürt demeden birlikte savaştıysak, şehitlerimizin kanlarıyla suladığımız bu yurdu düşmanlardan temizlediysek, şimdi de dış mihrakların desteğiyle ülkemizi bölmeye çalışan PKK'ya karşı tabii ki aynı safta yer almamız gerekiyor. 30 yıldır bunca evladımız şehit olduktan sonra şimdi de son terörist ölene kadar onlarla savaşmamız, ülkemizi bütün düşmanlardan temizlememiz lazım!

Ülkemizde Temmuz 2015'ten beri yeni bir Kurtuluş Savaşı yaşıyoruz. Doğu'da hendekler açıp kahraman askerlerimize karşı pusular kuranlarla tabii ki kararlılıkla ve tek vücut olarak müca-

dele etmemiz lazım. Zaten bu hükümetin en büyük hatası çözüm süreci adı altında terörist başı Öcalan'la müzakereler yapmasıydı. Tamam, Kürtlerde infial yaratır diye adamı asamamış olabilirler. Ama onunla pazarlığa oturmak da neyin nesi oluyor! Şehitlerimizin mezarlarında kemikleri sızlamıştır.

Barış istediklerini söyleyenler aslında ülkemizi bölüp yarısını Kürdistan yapmak istiyorlar, hele de bu görüşleriyle gençlerimizi zehirleyen vatan haini sözde akademisyenlere tahammül edemiyorum! Hâlâ neden hepsini işten atıp, Türklüğe hakaretten hapse tıkmıyorlar anlamıyorum. Bir de utanmadan devletimizi yabancı ülkelere şikâyet edip itibarımızı zedeliyorlar.[15]

Cumhurbaşkanımız Sayın Erdoğan'ın 11 Ağustos 2015'teki konuşmasını hatırlıyor musunuz? "Terör örgütleri ülkemiz için tehdit olmaktan çıkarılana kadar, devletimize ve milletimize doğrultulan silahlar bırakılıp, gömülünceye kadar, burada bir şeyin altını özellikle vurgulamak istiyorum, 'silahların susması değil, silahların bırakılıp gömülmesi' bunu ısrarla söylüyorum, üzerine beton dökülene kadar, sınırlarımız içinde tek bir terörist kalma-

15 https://tr.wikipedia.org/wiki/Bar%C4%B1%C5%9F_i%C3%A7in_akademisyenler_bildirisi; http://t24.com.tr/haber/baris-icin-akademisyenlerin-1128-imzayla-acikladigi-bildirinin-tam-metni,324471; https://tr-tr.facebook.com/barisicinakademisyenler/

İmzacılardan Esra Mungan (Boğaziçi Üniversitesi), Muzaffer Kaya (Nişantaşı Üniversitesi) ve Kıvanç Ersoy (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) 15 Mart-22 Nisan 2016 arasında, yani 38 gün tutuklu kaldı.

Bu süre boyunca Bakırköy Cezaevi önünde yapılan Tutuklu Akademisyenler İçin Özgürlük Nöbeti'ne geniş katılım oldu. http://bianet.org/bianet/toplum/173319-tutuklu-akademisyenler-icin-ozgurluk-nobeti

15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi sonrasında ise 93 üniversiteden 2346 akademisyenin işine son verildi. http://t24.com.tr/haber/iste-khk-ile-ihrac-edilen-akademisyenlerin-tam-listesi,358212

FETÖ'cü diye üniversiteden atılanlar arasında solcu ve muhalif isimlerin de olması kimseyi şaşırtmadı. http://www.cnnturk.com/turkiye/marksistim-ve-ateistim-diyen-doc-dr-candan-badem-khk-ile-universiteden-atildi

Kocaeli Üniversitesi'nden atılan 19 akademisyenin vedasının videosu: https://www.youtube.com/watch?feature=youtu.be&v=WTi8P31a2cg&app=desktop

yana kadar mücadelemize devam edeceğiz" demişti. Ne kadar doğru söylüyor Sayın Cumhurbaşkanımız! Zaten bizim MHP, rahmetli Türkeş zamanındaki haline dönse ve AKP'yle ittifak yapıp birlikte iktidara gelseler, bizi hiç kimse durduramazdı. Üç-dört ay içinde ülkemizi tertemiz hale getirirdik. Herkes şunu bilmeli ki Türkiye'yi parçalatmayacağız, devletimizi korumak için gerekirse kan da dökeriz. Zaten halkımızın çoğu, Kürt sorunu diye bir şeyin olmadığının gayet farkında bence. Kürtlerle Türkler yıllardır bir arada, aynı ailenin üyeleridir, kız alıp kız verirler. Ta ki PKK gelip Kürt vatandaşlarımızı kışkırtana, aramıza nifak tohumları ekene kadar her şey yolundaydı. Dış güçlerin desteklediği ihanet hareketi olan PKK yok edilince Kürt sorunu diye bir şey kalmayacak, göreceksiniz.

Hakkı (bu sözlere dayanamaz): Ya Mustafa, Kürtlerin hiçbir sorunları olmadan, sadece kandırıldıkları için PKK'yi desteklemeye başladığına gerçekten inanıyor musun? Durduk yere evlatlarının ya asker ya da gerilla olarak şehit olmasına hangi ana babanın yüreği dayanır? PKK, tabii ki Kürt sorununun nedeni değil, sonucu. Yüzlerce yıldır Kürt isyanları boşuna mı çıktı? Ana akım medya ve milliyetçi politikacılar halkın çoğunun bölünme korkularını kışkırtarak beyinlerini yıkamış sanki. Türkiye'deki Kürtler 1999'dan beri ayrı bir devlet kurmak istemiyor ki! Kürtlerin yüzlerce yıldır süren eşit vatandaşlık haklarına sahip olma taleplerini görmezden gelmek, "bunlar dış mihrakların maşası" diyerek kestirip atmak için kör olmak lazım! Bu savaştan kimlerin çıkarı olduğu çok belli değil mi? Barış sürecinde ilk kez Türk halkı da Kürt halkı da rahat yüzü gördü. Milliyetçi politikacılar tabii ki silahların susmasını istemiyorlar çünkü savaş, terör ve güvensizlik ortamı onların oylarını arttırıyor. Özel tim mensupları da bu savaşın bitmesini istemiyor çünkü savaş ortamı, onlara düşman belledikleri sınırsız şiddet uygulama ve yaptıklarından dolayı asla yargılanmama hakkını veriyor. Böylesi bir güç sahibi olmak ne kadar hoşlarına gidiyor-

dur tahmin edebiliyorum. Düşünsene, düşman olarak gördükleri Kürtlerin evlerine girip her yeri yıkıp dökmeleri, yatak odalarına kullanılmış prezervatifler bırakıp "Yüksekova'da aşk başkadır" diye yazmaları, binaların dış duvarlarına "Türksen övün, değilsen itaat et", "Kurdun dişine kan değdi, korkun", "Türkün gücünü göreceksiniz" gibi yazılar yazmaları, okullarda eğitime aylarca ara verilip okullara askerlerin yerleştirilmesi...[16] Bu yapılanlar Kürtlere karşı ırkçılık değil de nedir?

Mustafa: Terör örgütü propagandası yapmayı kes artık ey Allahsız! O kadar Mehmetçik vatanımızı savunmak için şehit olurken belli ki onlara hiç üzülmüyorsun! İşin gücün devletimizi zayıflatmaya çalışanlara destek çıkmak. PKK'nın terör örgütü olduğunu bile kabul etmiyorsundur herhalde. Tek yaptığın şey Türk devletine hakaret etmek! O sevmediğin devlet zayıflarsa ve bölünürse sonumuz ne olur hiç düşündün mü? Kan gövdeyi götürür, kardeş kardeşi öldürür.[17]

16 http://t24.com.tr/haber/chpli-tanrikulu-tbmmde-yapacagi-konusmayi-tahir-elci-ile-hazirlamis-bu-halki-size-yedirmeyiz-yedirmeyiz-yedirmeyiz,318446, http://t24.com.tr/yazarlar/nurcan-baysal/iki-fotografla-kurt-sorunu,14744

17 **Emekli Polis Özel Harekâtçılar Derneği Başkanı Yesugay Aksakal'ın konuyla ilgili açıklaması:** "Özel harekâtın ırkçılık yaptığı gibi oluşturulmaya çalışılan algı operasyonuna kesinlikle katılmıyorum. Savaş bir amaç uğruna yapılır ve orada da bir savaş var. Karşıdaki insanlar da kendi amaçları uğruna savaşıyor. Biz de memleketimiz ve bayrağımız uğruna savaşıyoruz. İnanç olmadan savaş yapılmaz. Savaşta sizi cepheye götüren bir inançtır. Bizim inancımız da Allah, vatan ve bayrak sevgisidir. Arkadaşlarımız oraya savaşmaya ve gerekirse şehit olmaya gidiyorlar. Bunun arkasında şehadet makamı ve Allah sevgisi yatıyor. Biz kendi inancımızda olan şeyleri dışa vuruyoruz. Orada "TÜRKÜN GÜCÜNÜ GÖRECEKSİNİZ" derken ırkçı bir söylem değildir. Türkiye Cumhuriyeti'nin gücüne atıfta bulunulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin gücü de polis, asker ve özel harekâttır. Terör örgütü PKK ile savaş Türk ile Kürdün savaşı gibi lanse edilmeye çalışılıyor. Bu savaş Türk ile Kürt savaşı değil Hilal ile Haç'ın savaşıdır. Bu tip olayları faşizme çekmek isteyen düşünceler hasta ruhlu düşüncelerdir... O bölgede devletin özel harekât birimi terörle aslanlar gibi mücadelesini vermekte ve hukuk çerçevesinin dışına çıkmamaktadır." http://www.haberkita.com/haber/silvan39da-duvara-yazi-yazan-esedullah-timi-kimdir-yesugay-aksakal/263546

Hakkı: Senin o çok sevdiğin devletin sivilleri nasıl katlettiğinden haberin yok mu? Evet, PKK terör yöntemi uyguluyor olabilir ama hiç olmazsa meşru bir sebebi var; sırf Türklere düşman olduğundan yapmıyor bunu! Keşke hiç kimse silahlara başvurmadan haklarını elde edebilseydi. Maalesef, ancak PKK ortaya çıktıktan sonra Kürtler yavaş yavaş haklarını elde etmeye başladı. Bu sayede 2000'lere kadar "Türkiye'de yaşayan herkes Türk'tür" denilirken, nihayet Kürtlerin de var olduğu kabul edilmeye başlandı. 90'lı yıllarda onlarca köyün yakılması, sırf Mecliste Kürtçe konuştuğu için on yıl hapse atılan DEP'li milletvekilleri Orhan Doğan ve Leyla Zana'dan sonra aynı şeyler şimdi de HDP'lilerin başına geliyor 22 yıl sonra. Hem tarih tekerrür ediyor, hem de her şey gitgide kötüye gidiyor. Şimdi geldiğimiz vahim noktayı yüreğim kaldırmıyor.

Ahmet (söze karışır): Ne vahametiymiş bu hiç anlamıyorum! Yürüttüğün Türkiye'yi karalama kampanyası için kimlerden para alıyorsun Hakkı? Ülkemizin ve milletimizin birliği ve beraberliği için en çok çalışmış olan hükümet şimdiki hükümetimiz bence. Zaten Sayın Erdoğan da her fırsatta amaçlarının "tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet" olduğunu vurgulamıyor mu? Ak Parti bir yandan Paralel Devlet yapılanmasını istihbarat, polis ve yargıdan temizledi, öte yandan çözüm sürecini istismar ederek, bölücü terör örgütlerinin şehirlerdeki gücünü artıranlarla kararlılıkla mücadele etti. Daha ne yapsın? Temmuz 2015'ten Mart 2016'ya kadar maalesef 355 şehit verildi ama 5359 terörist de etkisiz hâle getirildi. Üstelik bu terör belası sadece bizim sorunumuz da değil, Avrupa'da da terörle mücadele etmek ve güvenliği sağlamak için özgürlükleri kısıtlamak zorunda kalıyorlar. Sayın Erdoğan'ın dediği gibi bu ülkeler içinde özgürlük-güvenlik dengesini en sağlıklı koruyabilen ülke Türkiye, çünkü vatandaşların özgürlük alanını değil, sadece teröristlerin hareket alanını kısıtlamaya çalışıyorlar. Kısacası, hükümetimiz teröristlere ve onlara her türlü desteği sağlayan iç ve dış tüm güçlere rağmen, demok-

rasiden, hukuk devletinden, insan haklarından taviz vermeden terörün üzerine yürümeyi kararlılıkla sürdürüyor.[18]

Figen: İnsan haklarından taviz verilmediğine gerçekten inanıyor musun Ahmet? Peki ya Doğu'daki operasyonlar sırasında öldürülen 338 sivile ne diyorsun?[19] Devlet delilleri ortadan kaldırmak için yakıp yıktığı bodrumlardaki ceset parçalarını kepçelerle Dicle nehrine dökerken, buralardan kopmuş çocuk kollarını katliam delili olarak toplayan ve daha dün *Özgür Gündem* gazetesiyle dayanışmak için bir günlük nöbetçi genel yayın yönetmenliği yaptığı bahanesiyle tutuklanan TİHV başkanı Şebnem Korur Fincancı da mı terörist?[20]

---

18 http://www.haberler.com/cumhurbaskani-erdogan-harp-akademilerinde-konustu-8302875-haberi/

19 TİHV verilerine göre "16 Ağustos 2015 ile 20 Nisan 2016 tarihleri arasında başta *Diyarbakır* (35 kez), *Şırnak* (10 kez) ve *Mardin* (11 kez) olmak üzere *Hakkari* (5 kez), *Muş* (1 kez), *Elazığ* (1 kez) ve *Batman*'daki (2 kez) toplam **en az 22** ilçede, resmî olarak tespit edilebilen **en az 65 süresiz ve gün boyu** sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Bu yasaklar nedeniyle 2014 nüfus sayımına göre ilgili ilçelerde yaşadığı bilinen *en az* **1 milyon 642 bin kişinin** en temel yaşam ve sağlık hakları ihlal edilmiş, net bir bilgi edinilememekle beraber Sağlık Bakanı'nın 27 Şubat 2016 tarihli açıklamasına göre en az 355 bin kişi yaşadıkları il ve ilçeleri terk ederek zorunlu olarak yerlerinden edilmiştir... bu tarihler arasında **en az** 338 **sivil** sadece resmî sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş zaman dilimleri içerisinde, ilgili çatışma ortamlarında yaşamlarını yitirmiştir. Bu kişilerden; **78'i çocuk, 69'u kadın ve 30'u 60 yaşın üzerindedir. Sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı ilçelerde gerçekleştiği iddia edilen, başta yaşam hakkı ihlali olmak üzere tüm ihlalleri hızla, etkin, bağımsız ve tarafsız soruşturmalar ile aydınlatmak ve faillerini cezalandırmak Devlet'in yükümlülüğüdür!"** http://tihv.org.tr/16-agustos-2015-20-nisan-2016-tarihleri-arasinda-sokaga-cikma-yasaklari-ve-yasamini-yitiren-siviller/

20 https://habernobetim.wordpress.com/2016/03/07/cizre-on-inceleme-raporu-sebnem-korur-fincanci/
http://t24.com.tr/haber/tutuklanan-prof-sebnem-korur-fincanci-cezaevinde-tecrite-alindi,346421
Şebnem Korur Fincancı 30 Haziran'da tahliye edildi. 16 Ağustos 2016'da benzer bir suçlamayla hapse atılan yazar Aslı Erdoğan bugün (30.10.2016) itibarıyla 76 gündür tutuklu; *Özgür Gündem* gazetesi de bu tarihten itibaren kapatıldı. 70 yaşındaki dilbilimci Necmiye Alpay ise 31 Ağustos 2016'dan beri "örgüt üyeliği" suçlamasıyla tutuklu bulunuyor.

20 Aralık'ta Silopi'deki evinin önünde özel harekâtçıların kurşunuyla vurulan Taybet İnan'ın cesedinin bir hafta sokakta kalmasına, ailesinin cenazeyi sokaktan almasına bile izin verilmemesine ne diyorsun? İnsan hayatına saygısı olmayanlardan cenazeye saygı göstermelerini beklememek lazım tabii! Taybet Ana'nın oğlunun yazdığı mektubu Sezgin Tanrıkulu Mecliste okurken, terörle mücadele bahanesiyle yapılan bu katliamı savunanların boğazlarına bir yumruk düğümlenmiş midir, kalpleri sıkışmış mıdır acaba?[21] Çok merak ediyorum, Cizre'de evindeyken vurulan 13 yaşındaki kızı Cemile Çağırga'nın cesedini gömmesine izin verilmeyen ve kızını evindeki derin dondurucuda saklayan annesinin acısının senin için bir anlamı var mı?[22]

Güvenlik güçleri yaralıların, sivillerin, çocukların da olduğu iki bodrumu tanklarla bombalayıp, onları diri diri toprağa gömdükten sonra gururla 60 terörist öldürüldü haberini yapan yandaş medya, eline bulaşan kanı nasıl temizleyecek?

Canlı yayında "Buradan sağ çıkamayacağız. Bizi öldürmek istiyorlar!" dedikten birkaç saat sonra öldürülen Derya Koç, Mehmet Tunç ve Mehmet Yavuzel'in sesleri hâlâ kulaklarımda yankılanıyor...

"PKK terör örgütüdür, sivilleri öldürmüştür ama devlet sadece teröristleri öldürür, sivillere dokunmaz; devlet asla terörist olmaz," diye düşünenler lütfen Cizre Katliamı belgeselini izleyin de öyle karar verin.[23] Halkının bir kısmını yakarak, bombalayarak,

21 https://www.cihan.com.tr/tr/sezgin-tanrikulu-taybet-inanin-oglunun-yazdigi-mektubu-okudu-1978610.htm

22 "Cemile'nin babası Ramazan Çağırga, 1993'te ailesinden 7 kişiyi evine düşen havan topuyla yitirdi. Keskin nişancılar 13 yaşındaki kızını katletti. Devlet ailesinden 7 kişiyi katletmesine rağmen Ankara'da Meclis Çözüm Komisyonu'nda 'Bu halka terörist dedikçe barış yapamazsınız gelin tüm acılarımıza rağmen uzattığımız barış elini tutun,' demişti." http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/363255/Caresizlige_abluka..._10_yasindaki_Cemile_nin_cesedi_buzdolabinda_saklandi.html#

23 https://www.youtube.com/watch?v=rBRSjypQjp0

aç susuz bırakarak öldüren, zorla göç ettiren bir devlet terörist değil de nedir? İsrail devletinin yıllardır Filistin halkına uyguladığı şiddete devlet terörü diyebiliyorsak, Türkiye devletinin Kürtlere uyguladığı bu şiddete neden devlet terörü demeyelim ki? Birkaç yüz PKK'liyi öldürmek için kaç şehri yakıp yıkmak, onca insanı evsiz bırakmak, UNESCO'nun dünya tarihi mirasının parçası kabul ettiği Sur'u acele kamulaştırıp, yandaşlarına ait inşaat şirketlerine peşkeş çekmek... Bu mudur vatandaşın can ve mal güvenliğini korumakla sorumlu bir hukuk devleti?

Mustafa: Figen, Hakkı yazıklar olsun size! Meğer çocukluk arkadaşlarım vatan hainlerine dönüşmüş. Bu kadar propaganda dinlemekten sıkıldım. Ben gidiyorum! Ahmet, arabanı getirmediysen seni de istediğin yere bırakırım.

Emine öğretmen: Tartışmanın bu kadar büyümesine çok üzüldüm. Sizi baştan uyarmıştım, politik meselelerden bahsetmek yerine keşke çocukluk anılarınızı yâd etseydiniz. Bu arada sizi bilmiyorum ama ben Figen ve Hakkı'nın bahsettiği çoğu şeyi daha önce hiç duymamıştım. Üstelik yıllardır üç gazete alırım: *Sözcü, Hürriyet* ve *Milliyet*. Nereden öğreniyorsunuz bu haberleri, sivil ölümlerini filan?

Figen: Öğretmenim, tamam internet ya da sosyal medyayla aranız iyi olmayabilir ama yaşadığınız ülkenin durumundan bu kadar habersiz olmanıza çok şaşırdım. Gerçek haberleri arayanlar kolayca bulabilirler bence; nelerin yasaklandığını ve kimler hakkında dava açıldığını takip etmeniz yeterli olur. Yazarların, gazetecilerin, akademisyenlerin bile sadece düşüncelerini ifade etmeleri nedeniyle başlarına böyle şeyler geliyorsa, hayatları tümüyle değersiz görülenlerin başlarına neler neler geliyordur siz düşünün! Ana akım medyanın ürettiği yalan haberlerin ötesindekileri öğrenmek için örneğin genel yayın yönetmeni tutuklanan *Cumhuriyet* gazetesini, yazarlarına onlarca dava açılan *Birgün* ve

Evrensel gibi gazeteleri okuyabilir, İMC ve Hayatın Sesi gibi kanalları izleyebilir, internetten de *T24*, sendika.org ve *Diken* gibi haber sitelerine bakabilirsiniz.[24]

Herkes sessizleştiğinde, lokantadaki televizyondan haberlerin sesi duyuldu:

"Neymiş efendim? Masum öğrenciler, masum gençler, masum insanlar devlet tarafından taciz ediliyormuş, tehdit ediliyormuş, takip ediliyormuş. Avukat, gazeteci, siyasetçi, öğrenci, öğretim elemanı gibi kimlikler altında faaliyet gösteren terör yandaşlarını korumak için başlatılan bu kampanyalar, ciddi bir uluslararası destekle yürütülüyor. Sonra, aynı isimler, ya bir karakol baskınının, ya bir canlı bomba eyleminin ya da bir başka saldırının arkasından karşımıza eli kanlı teröristler olarak çıkıyor. Ankara'daki bombalı eylemi gerçekleştiren terörist için o avukatların, o öğretim üyelerinin, o medya mensuplarının yürüttükleri kampanyayı unuttuk sanıyorlarsa, yanılıyorlar. Benzer bir şekilde, bölücü terör örgütünün Kuzey Irak'taki, Suriye'deki kamplarını imrenilecek birer yaşam alanı olarak göstermek, teröristleri cici çocuklar olarak pazarlamak için yerli ve yabancı medyanın nasıl seferber olduğunu çok iyi biliyoruz. Genel yayın yönetmeninin casusluk suçuyla yargılandığı bir gazetenin, Kandil'deki teröristleri birer ekolojik kahraman olarak göstermek için âdeta kendini paraladığı haberleri, röportajları gayet iyi hatırlıyoruz."[25]

Beş eski okul arkadaşı bir daha hiç buluşmamak üzere lokantadan ayrıldılar. Emine öğretmen herkes gittikten sonra kendisine bir sade kahve daha söyledi. Figen'in defterini unutmuş olduğunu fark etti...

24 4 Ekim 2016'da bu iki televizyon kanalı da hükümet tarafından kapatıldı. http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37550329

25 http://www.haberler.com/cumhurbaskani-erdogan-harp-akademilerinde-konustu-8302875-haberi/

6

Figen'in Defteri: Çivisi Çıkmış Memleketimden İnsan Manzaraları

Emine öğretmen Figen'in incecik defterini karıştırınca iki bölümden oluştuğunu gördü: "Oradan Buradan" ve "Takside Karşılaşmalar". Figen'e telefon edip defterini unuttuğunu haber verdi, ertesi gün buluşmak için sözleştiler. Figen, "Kusura bakmayın hocam, düzenlediğiniz mezunlar buluşmasını mahvettik galiba. İsterseniz defterimi okuyabilirsiniz, o zaman belki beni daha iyi anlarsınız," dedi. Emine öğretmen evine gidip, en rahat koltuğa oturdu ve merakla defteri okumaya başladı.

6.1 Oradan Buradan

3 Ocak 2015

Merhaba 40 yaşım! Bundan sonra hiçbir yeni yılda kendime tutamayacağım sözler vermemeye karar verdim: sigarayı bırakma, düzenli yürüyüş yapma, zayıflama, bol bol roman okuma, ayda 2-3 film izleme... Boşver gitsin! Bütün bunlar asla karar vermekle olmuyor, çünkü gündelik hayat bizi sürükleyip götürüyor. Hayatımızda o kadar az şeyi kontrol

edebiliyoruz ki! Çoğumuz kontrol manyağıyız ama bizim için en önemli şeyler kontrolümüzün dışında (doğduğumuz ülke, sınıf, dil, çalıştığımız iş, eşimizin ve çocuğumuzun karakterleri gibi).

Kendimizden ve hayattan beklentilerimiz bu kadar arttıkça hayal kırıklığından kurtulmak da imkânsız oluyor. "Mükemmel olmak, başarılı olmak zorunda değilim" düşüncesini bir içselleştirebilseydim... Özgür irade diye bir şeyin varlığından bile şüpheliyim artık. Bence bizi yönlendiren şey irade değil de duygularımız: neşe, hüzün, merak, coşku, öfke, hınç, küçümseme, hırs... Ama işin garibi, son bir ayda bu duygulardan en çok hangisini hissettiğimi düşündüğümde, cevabım: hiçbirini! Çoğu zaman duygusuz ve kayıtsızım; yapmam gerekenleri otomatik pilotta aksatmadan yapan bir makine gibiyim. Sadece kızım Kumru'yla oynarken ve onu uyurken seyrederken mutlu hissediyorum. Galiba kaygı, üzüntü ve öfkeden kaçmaya çalışırken yaşam kaynağımı, yani coşku ve heyecanımı da yitirmişim. Bir değişiklik yapmanın vakti geldi: Artık çoğu birbirinin aynı olan günlerimi günlüğüme yazmak yerine bu yeni deftere yaşadığım ülkenin çelişkilerini kaydetmeye çalışacağım. Kızım Kumru 18 yaşına gelince bu defteri ona hediye ederim. Umarım o zamana kadar bambaşka bir dünya kurulmuş olur ve belki kimse bu yaşadığımız karabasan günlerini hatırlamaz bile. Mesela 30 yıl sonra dünya öylesine güzelleşir ki, tüm ayrımcılıkların, sömürünün, baskının kökü kurur. Özgürlük ve adalet her yerde, herkes için soluduğumuz hava kadar doğal ve kuşatıcı hale gelir. Hayal bu ya, o zaman belki Kumru bu defterde okuduklarına inanmaz ve masal yazdığımı sanır, kim bilir?

Gezi'de filizlenen umut dolu, rüya gibi günler, geçen yıl 11 Mart'ta Gezi'de polis kurşunuyla vurulan Berkin Elvan'ın bir yıla yakın komada kaldıktan sonra ölümüyle bitti benim için. Berkin Elvan (15), Medeni Yıldırım (18), Ali İsmail Korkmaz (19), Mehmet Ayvalıtaş (20), Hasan Ferit Gedik (21), Abdullah Cömert (22), Ahmet Atakan (22), Ethem Sarısülük (26) siyah ve doru atlarına binip gittiler en karanlık gecelerimizde yıldız olmaya...

Sonra Soma Katliamı'nı yaşadık. 13 Mayıs 2014'te kömür madeninde çalışan 301 işçinin patronların kâr hırsı (üretim kapasitesini arttırmak için, biriken gazı boşaltmak için birkaç saatliğine bile üretime ara vermemeleri, işçilerin can güvenliğini hiçe saymaları, yaşam odaları yapmamaları) nedeniyle ölümü benim için ikinci dönüm noktası oldu. Gençler, muhalifler, Aleviler, işçiler... İnsanın hayatının hiçbir değeri yok bu memlekette! Özgürlük ve adalet düşmanları çok güçlüydü, biz ise çok güçsüz ve çaresiziz. Tüm iyimserliğim bitti... "Ama böyle bir dünyaya bilerek ve isteyerek bir çocuk doğurduysan, karamsar olup kabuğuna çekilmeye hakkın yok Figen" dedim kendime. Her şeyin değerinin sonuçta elde edilecek başarı üzerinden ölçüldüğü bu çağda, yenileceğini bile bile mücadele etmek ne kadar akıl dışı, hatta saçma! Saçma olsa bile güzel ve değerli bence.

Kişinin kendi çıkarını koruması hem doğal, hem de iyi midir her zaman? Hayatta kalma güdüsü bizi çevremize uyum sağlamaya, adaletsizlikleri görmezden gelmeye, fazla sivrilip, birilerini kızdırmamaya yönlendirirken, ruhumuzu şeytana satmıyor muyuz? Bedenimizi günde 9 saatliğine patronumuza, ruhumuzu ise 7/24 sağduyuya, kamuoyu görüşüne, yani egemen ideolojiye teslim etmişken, düşünmek ve seçmek zorunda kalmadan yaşayıp gitmek ne kadar rahattır.

"Olan biteni unut, pozitif düşün, takma kafana hiçbir şeyi, tokadan başka..." Keşke, keşke bunu becerebilseydim, hayatım ne kadar kolaylaşırdı. Ver bireyselliği, al sosyalleşmeyi; ver özgürlüğü, al mutluluğu! Düşeceğini bile bile o kayayı en tepeye çıkarmaya çalışmak, yani mücadele Sisifos'un kaderiydi, bizimse seçimimiz. Evet, bir avucuz, üstelik paramparçayız; birbirimizi tanımıyoruz bile ama bizim gibilerin soyu tükenene kadar umutsuz olma lüksümüz yok. Uçuruma bakmaya cesaret edenler sayesinde bu hayatın bir anlamı var.

9 Nisan 2015

Çoğu zaman keşke burada değil de mesela Hollanda'da ya da İspanya'da doğsaydım demişimdir kendi kendime. Kafam daha rahat olur, daha insanca koşullarda yaşayabilirdim. İşime bisikletle gidip gelir, çocuğumla birlikte vakit geçirebileceğim daha fazla yeşil alan olurdu. Kimse boşanmış olduğum için bana imalı gözlerle bakmazdı. Tek başıma bir lokantada rahatça yemek yer, akşam geç saatte evime yürüyerek dönerken tedirgin olmazdım. Hâlbuki burada ne kadar tedirgin hissediyorum kendimi. Aklıma Hrant Dink'in 19 Ocak 2007'de öldürülmeden önceki son yazısındaki "güvercin tedirginliği" sözü geliyor.

> Hâkim "Türk Milleti" adına karar vermişti ve benim "Türklüğü aşağıladığımı" hukuken tescillemişti. Her şeye dayanabilirdim ama buna dayanınam mümkün değildi. Benim anlayışımla, bir insanın birlikte yaşadığı insanları etnik ya da dinsel herhangi bir farklılığı nedeniyle aşağılaması ırkçılıktı ve bunun bağışlanır bir yanı olamazdı... İtiraf etmeliyim ki Türkiye'deki "Adalet sistemi"ne ve "Hukuk" kavramına olan güvenimi fazlasıyla yitirmiş durumdaydım. Nasıl yitir-

meyeyim? Yargı yurttaşın haklarını değil, Devlet'i koruyor. Yargı yurttaşın yanında değil, Devlet'in güdümünde. Nitekim şundan bütünüyle emindim ki, hakkımda verilen kararda da her ne kadar "Türk Milleti adına" deniyor olsa da, şu çok açık ki "Türk Milleti adına" değil, "Türk Devleti adına" verilmiş bir karardı bu... Şu çok açık ki, beni yalnızlaştırmak, zayıf ve savunmasız kılmak için çaba gösterenler, kendilerince muratlarına erdiler. Daha şimdiden, topluma akıttıkları kirli ve yanlış bilginin tesiriyle Hrant Dink'i artık "Türklüğü aşağılayan" biri olarak gören ve sayısı hiç de az olmayan önemli bir kesim oluşturdular. Bilgisayarımın güncesi ve hafızası bu kesimdeki yurttaşlar tarafından gönderilen öfke ve tehdit dolu satırlarla yüklü... Ne yazık ki artık eskisinden daha fazla tanınıyorum ve insanların "A bak, bu o Ermeni değil mi?" diye bakış fırlattığını daha fazla hissediyorum. Ve refleks olarak da başlıyorum kendi kendime işkenceye. Bu işkencenin bir yanı merak, bir yanı tedirginlik. Bir yanı dikkat, bir yanı ürkeklik. Tıpkı bir güvercin gibiyim... Onun kadar sağıma soluma, önüme arkama göz takmış durumdayım. Başım onunki kadar hareketli... Ve anında dönecek denli de süratli. Ne diyordu Dışişleri Bakanı Abdullah Gül? Ne diyordu Adalet Bakanı Cemil Çiçek? "Canım, 301'in bu kadar da abartılacak bir yanı yok. Mahkûm olmuş hapse girmiş biri var mı?" Sanki bedel ödemek sadece hapse girmekmiş gibi... İşte size bedel... İnsanı güvercin ürkekliğine hapsetmenin nasıl bir bedel olduğunu bilir misiniz siz ey Bakanlar? Bilir misiniz? Muhtemelen 2007 benim açımdan daha da zor bir yıl olacak. Yargılanmalar sürecek, yenileri başlayacak. Kim bilir daha ne gibi haksızlıklarla karşı karşıya kalacağım? Ama tüm bunlar olurken şu gerçeği de tek güvencem sayacağım. Evet, kendimi bir güvercinin ruh tedirginliği içinde görebilirim, ama biliyorum ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz. Güvercinler kentin ta içlerinde, insan kalabalıklarında dahi yaşamlarını sürdürürler. Evet, biraz ürkekçe ama bir o kadar da özgürce."[26]

26 http://www.hurriyet.com.tr/dinkin-19-ocak-tarihli-son-yazisi-5805360

Sevgili Hrant, maalesef yanıldın... Burada insanlar güvercinlere bile dokunuyor, hele ki senin gibi sosyalist, demokrat, barışçı bir Ermeni'nin kalemi bu kadar kuvvetliyse onlar için büyük bir tehlike oluşturuyorsun. İnsanların önyargılarının sarsılması ve düşünmeye başlamaları, onları bu kadar ürküten. Tezer Özlü'nün "burası bizim değil, bizi öldürmek isteyenlerin ülkesi" sözleri bugün de doğru, ama bunu kabul ederek kendimi nihilizme teslim etmek istemiyorum.[27] Gezi günleri bu sözlerin tümüyle gerçekliğini yitirdiği zamanlardı, o zaman bu ülke ilk kez bizim olmuştu; duvarlardaki "bu halk bi harika dostum" yazıları da bu hakikatin tanığıydı. Gezi'nin daha 3 yıl önce yaşandığı ve tabii ki hiçbirimizin tahmin edemeyeceği bir zamanda başka Gezilerin yaşanabileceği bir ülkede yaşamak ne büyük şans! İşte bu yüzden içim karardıkça, bu işaret fişeğini hatırlamalı ve Gramsci'nin "aklın karamsarlığı, iradenin iyimserliği" düsturunun peşine düşmeliyim. Bu devlet hiçbir zaman bizim devletimiz olmadı; solcular, feministler, Aleviler, Kürtler, eşcinseller hep ezildik ve ikinci sınıf vatandaş hissettik ama buradan yola çıkarak bu ülke bizim değil sonucuna ulaşmak, sevmiyorsanız terk edin diyenlerle aynı yere varmak olur. Vatanseverlik milliyetçilerin tekelinde olmamalı! Tam tersine ancak kendini dünya vatandaşı hisseden ve enternasyonalist dayanışmaya inanan birisi hümanist (kimseyi ötekileştirmeyen) bir vatansever olabilir belki de.

27 http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7251/burasi-bizi-oldurmek-isteyenlerin-ulkesi-degil#.vh4pm0-uwzm.twitter

28 Temmuz 2015

Din, Coğrafya ve Tarih Derslerine Dair:

Ortaokul ve lisedeyken en sevmediğim dersler din, tarih ve coğrafya dersleriydi. Din dersinde kaç sure ezberlersek o notu aldığımız için, maalesef şimdi bile aklımdan çıkmayan beş sureyi anlamını bilmeden tekerleme gibi ezberlemek zorunda kalmıştım. Her şeyi sorgulayan aşırı meraklı bir ergen olarak, tabii ki ezberden nefret ettiğim için, tek bir sure ezberlemek için bile en az dört saat uğraşmak zorunda kalmış ve bana dayatılan bu saçma zorunluluk yüzünden bu dersten nefret etmiştim.

Çocukluğumdan beri agnostiktim: Bilebileceğin ve ilgilendiğin konuları öğrenmeye çalış ama asla bilemeyeceğin konular hakkında kafa patlatma, "yorum yok" deyip geç. Tanrının olup olmadığını asla kesin olarak bilemeyeceğiz, çünkü ne onun varlığına ne de yokluğuna dair hiçbir kesin kanıt bulmamız mümkün değil; "Eğer ona inanırsan vardır, inanmazsan yoktur," sözü ne kadar saçma! Bu konuda bence Pascal haklı: "İnandığım için dua etmem, dua ettiğim için inanırım," demiş. Bu yüzden hepimize daha çocukken dualar ezberletiyorlar herhalde, dua ettikçe inanmaya başlarız diye. Ama bende bu yöntem ters tepiyor, mantığını açıklayamadan bir şeyler yapmaya zorunlu tutuldukça o şeylerden nefret ediyorum. Ev işleri de bir zorunluluk ama bir mantığı var, birileri bu işleri yapmadan da temiz giysiler hazır olsa ve yemeklerimiz kendiliğinden pişebilseydi muhteşem olmaz mıydı? İşte bu yüzden hayatımızı yaşarken Tanrının var olduğunu ya da yok olduğunu varsaymamızın da hiçbir anlamı yok. Hayatımızı nasıl yaşayacağımızı planlarken, uzaylılar var mı sorusunun cevabını bilmemiz nasıl hiç gerekmiyorsa,

"Tanrı var mı?" sorusunun cevabını bilmemiz de gerekmiyordu bana göre.

Gelelim tarih ve coğrafya derslerine... Tarih dersinden aklımda kalanlar sadece tüm Türk devletlerinin, Osmanlı padişahlarının sırasını ve büyük savaşların tarihlerini ezberlemek zorunda oluşumuz. Şu anda 30 yıl sonra bu bilgilerin hepsi uçup gitti zaten. Ne 30 yılı, daha 1992'de ÖSS biter bitmez beynim otomatik olarak sildi bu köksüz, bağlantısız ezber malumatlar yığınını. Coğrafya dersinde ezberlememiz gerekenler ise Türkiye'nin en yüksek dağlarının kaç metre olduğu, büyük nehirlerinin adları ve hangi bölgede bulunduğu ve hangi şehirde hangi fabrikanın olduğuydu. Ne kadar elzem bilgiler değil mi?

Geceleri uyku tutmadığında çoğunlukla koyun saymak yerine nefret ettiğim okulun nasıl keyifli bir hâle gelebileceğine dair hayaller kurardım. Mesela coğrafya dersinde, değişik ülkelerdeki farklı hayat tarzlarına dair belgeseller izlesek, o ülkelerin dillerinde şarkılar dinlesek, danslarını görsek ve içimizde oraya seyahat etme isteği uyandıracak ayrıntıları öğrensek ne güzel olurdu! Ancak o zaman coğrafya dersi benim için sadece geçilmesi gereken bir ders olmaktan çıkıp da, benliğimi genişleten, öğrenmekten keyif aldığım bir alan haline gelebilirdi.

Ama tarih dersine dair böyle bir hayal kurmayı bir türlü beceremiyordum. Sanki ne yapılırsa yapılsın, tarih dersi sıkıcı olmaya mahkûmmuş gibi geliyordu bana. Çatalhöyük'te bulunan kalıntılar, Bergama'daki birkaç sütun kalıntısı, müzelerdeki çanak-çömleklerden bana ne? Sorun tarihte değil, bendeydi aslında. Geçmişteki insanlar da belki daha az teknoloji kullanarak ama yine de bize benzer hayatlar yaşa-

ımıştı sanıyordum. O zamanlar resmî tarih ve yaşayan tarihin farkına dair hiçbir fikrim yoktu. Üniversitede sosyoloji okuduktan sonra anladım ki, resmî tarih iktidarların zaferlerinin ve "düşmanlar"ın yenilgilerinin tarihiydi. Böylece devletler kutsanıyor, milliyetçilik yeniden üretiliyor ve tarihsel ilerleme mitosu kuruluyordu. Tarihi yaratan büyük liderler ve kazandıkları savaşlardı. Sanki tarihte hep iyiler ve kötüler savaşıyor ve sonunda kazanan iyiler oluyordu. Yönetenler, güçlüler iyiydi, diğerleri de kötü. Pamuk Prenses'in hem güzel, hem de iyi, üvey annenin de çirkin ve kötü olması gibi bir şeydi bu da. Tarihi yazanlar hep kazananlar olduğu için kazanmak için yaptıkları katliamlardan, söyledikleri yalanlardan da hiç bahsetmiyorlardı doğal olarak.

Oysa yaşayan tarih, üstten değil, alttan yazılandı; katliamların ve isyanların tarihi yazılmalıydı ki, bize "tarihsel ilerleme" diye yutturulan bu sözde steril ve kansız "teknolojik ilerleme"nin bedelleri su yüzüne çıksın, konuşmalarına izin verilmeyen ezilenlerin sesi duyulur olsun. Eğer onların ihtiyaçlarını, taleplerini ve hayallerini öğrenerek bambaşka bir tarihin nasıl olabileceğini anlayabilirsek, belki kendimizi bu karamsarlık hastalığından da kurtarabiliriz. Nasıl özgürleşebiliriz sorusunu cevaplamamız için tarih boyunca bastırılan, yok edilen ve bize unutturulan bu alternatif hayat biçimlerini ve direniş hikâyelerini öğrenmemiz şart! "Şu ânı dolu dolu yaşamaya bak. Geçmişi değiştiremezsin, geleceği öngöremezsin. Bu yüzden onlara dair kafa yormaya ne gerek var!" görüşü ne kadar sığ ve maalesef ne kadar da yaygın. Şu anı doldurarak hedonist olabiliriz belki ama özgürleşmemiz için görünmez zincirlerimizin farkına varmamız, bunun için de mutlaka "yaşayan tarih"i, bastırılan olasılıkları bilmemiz

gerekiyor. Seçme özgürlüğü bize verilen yapay seçenekler arasından bir seçim yapmak değil de kendi seçeneklerimizi yaratmak ise, bu işe girişmemiz şart!

Peki ya tarih iyiler ve kötülerin savaşından ibaret değilse, neden ibaret? Mesela, müştereklerimizi savunanlar ve her şeyi paraya tahvil edip, özelleştirmeye çalışanlar arasında olabilir mi? Bir yanda insana ve doğaya değer veren solcular, öte yanda paraya ve iktidara tapan sağcılar arasında mı temel çelişki? Belki de birden çok temel çelişki vardır. Maalesef ne kadar az şey biliyorum... Bundan sonra tarih hakkında daha fazla şey öğrenmeye çalışmalıyım. Özellikle de ezilen grupların neden ezildiğini araştırmalıyım. Nereden başlamalıyım acaba? Kürtler, Aleviler, ateistler, kadınlar, eşcinseller ... En iyisi, en az bildiğimden başlayayım.

25 Aralık 2015

Kürt meselesi hakkında sadece kulaktan dolma bilgilerim olduğunu fark edince kendimden utandım. "Kürtler yıllardır neden isyan ediyor ve ne istiyor?" sorusuna şimdi verebileceğim tek yanıt anadilde eğitim ve yerel yönetimlerde özerklik istedikleri. Neden isyan ettiklerine dair tek bildiğim 90'larda köy yakmaların yaşandığı ve sokakta Kürtçe konuşanlara sataşanların olduğu. Bildiklerim ne kadar yüzeysel! Bugün internette Kürt sorununun tarihçesini araştırmaya başladım. Bu konuda yazdıkları nedeniyle en çok bedel ödeyenin bir Türk olduğunu öğrenince çok şaşırdım. İzlediğim İsmail Beşikçi belgeselinin alt başlığı "36 kitap=13 cezaevi" idi.[28] Oradan öğrendiklerimi unutmamak için özetlemek istiyorum.

28 https://www.youtube.com/watch?v=IaYUGxb4Iag

Beşikçi 1961'de Siyasal Bilgiler öğrencisiyken kaymakamlık stajı yapmak için gittiği Elazığ'da kaymakamın köylülerle çevirmen aracılığıyla konuştuğunu görünce çok şaşırıyor ve ilk kez Kürtçe diye bir dilin olduğunu fark ediyor. Hocası bu konunun tehlikeli olduğunu söyleyerek bu konuda araştırma yapmamasını tavsiye ediyor. Bitlis, Şemdinli ve Yüksekova'da askerliğini yapıyor ve Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde sosyoloji asistanı oluyor. 1970'te bu konuda yazdığı kitap nedeniyle ilk kez cezaevine giriyor ve toplam 17 yıl hapiste kalıyor. Mahkemedeki savunmasındaki şu sözleri beni çok etkiledi:

> Bugün Kürdistan'da[29] Kürt çocukları her sabah "Varlığım Türk varlığına armağan olsun!" diye bağırttırılıyor. Niye? Kürt çocuklarına "Türküm" diye bağırtmak, bu ırkçılıktır. Ve böylesine bir ırkçılığın dünyada bir eşi daha yoktur. Dünyanın en gerici ırkçılığıdır. Bir ulusun dilini, kültürünü böylesine yok etmeye çalışmak, o ulusu tarihten silmeye çalışmak son derece yanlıştır... Biz diyoruz ki, Kürdistan bölünmüş, parçalanmış, paylaşılmış bir ülkedir. Görüyoruz, İran'ın, Irak'ın, Suriye'nin, Türkiye'nin Kürdistan'ı var. Bu nasıl olmuştur? Bu bilimin konusudur.

Beşikçi bilim yapmanın önkoşulunun düşünce özgürlüğü ve egemen ideolojinin eleştirilmesi olduğunu söylüyordu bu belgeselde. Sonra internetten Beşikçi'nin yaptığı diğer savunmaları da okudum. Mesela 2010'da yaptığı savunmada şunları söylemiş:

> 12.04.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi vardı. Bu madde, Kürtlerle, Kürt sorunuyla ilgili ifadeleri, açıklamaları suç sayıyordu. Propaganda suçu. Bu madde, 15.07.2003 tarih ve 4928 sayılı yasa ile yürürlükten

29 http://www.birikimdergisi.com/haftalik/1410/kurdistan-a-kurdistan-diyebilmek-icin-kilavuz

kaldırıldı. Ama iddianameden, bu maddenin hâlâ yürürlükte olduğu anlaşılıyor.

Kürtlerle, Kürt sorunuyla ilgili ifadelere, açıklamalara karşı uygulanan cezai müeyyidelerin geçmişine kısaca bakmak istiyorum.

1. 1990'lara kadar, bu tür ifadelere karşı, dönemin TCK'daki 141-142. maddeler uygulanırdı. Yazarlar, gazeteciler, Kürtlerden, Kürtçeden söz etikleri zaman milli duyguları zayıflattıkları iddiasıyla idari ve cezai yaptırımlarla karşı kaşıya kalırlardı.

2. Yukarıda sözü edilen 3713 sayılı, Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi, 141-142. maddeleri yürürlükten kaldırdı. Ama bu yasa, 8. maddesiyle, Kürtlerle, Kürdistan'la, Kürtçeyle ilgili her türlü açıklamayı suç olarak değerlendirmeye ve cezai yaptırımlarla karşılamaya başladı. 1990'larda bu madde çok yoğun bir şekilde uygulandı.

3. 8. madde de, sözü edilen, 2003 tarihli ve 4928 sayılı yasa ile yürürlükten kaldırıldı. Ama bu sefer de bu tür açıklamalar, Terörle Mücadele Yasası'nın, 7/2 maddesi gereğince soruşturmalara uğruyor.

Sayın Yargıçlar,

Kürt sorunu, Türkiye'nin, toplumsal, siyasal, ekonomik hayatını, güvenlik durumunu yakından ilgilendiren çok önemli bir sorundur. Bu tür sorunların en başında gelmektedir. Bu durum başbakanların bazı beyanlarına da yansımaktadır. Ekim 1991'de, zamanın başbakanı Süleyman Demirel, "Kürt realitesini tanıyoruz," demiştir. Ama egemen çevrelerin uyarısı ve eleştirisi üzerine, bu sözünün arkasında durmamış, sözünün gereklerini yerine getirmemiştir.

1990'ların ortalarında, bir İspanya gezisi sırasında dönemin başbakanı Tansu Çiller, Bask modelinden söz etmiş, ama egemen çevrelerin uyarısı üzerine "yanlış anlaşıldım" demiştir. Daha sonra Başbakanlık koltuğuna oturan Mesut Yılmaz, bir

ara, "Avrupa Birliği'nin yolu Diyarbakır'dan geçer," demiş, o da uyarılar ve eleştiriler üzerine sözünün arkasında durmamış, sözünün gereklerini yerine getirmemiştir.

Bugün de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, "Kürt sorunu Türkiye'nin en önemli sorunudur," demektedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da bunlara benzer görüşleri dile getirmekte, "inkârcı politikaların önünü aldık" demektedir.

Başbakanların, zaman zaman Kürt sorunuyla ilgili küçük açıklamalar yapıp, uyarı ve eleştiri üzerine hemen geri adım atmaları, sözlerinin arkasında durmamaları, Türk siyasal hayatının önemli bir görüntüsüdür.

Bugün basında, Kürt sorununun çözümü konusunda yoğun tartışmalar yapılmaktadır. Gazetelerde, radyolarda, televizyonlarda, internet sitelerinde, bu tartışmaları izlemek mümkündür. Hâlbuki sorunun kendisini konuşmak çok daha önemlidir. Bu noktada ifade özgürlüğü önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. İfade özgürlüğünün genişletilmesi, Kürt açılımının önemli bir boyutu olmalıdır. Bu noktada, Türk siyasal hayatının, Kürt sorunu açısından eleştirisinin yapılması kaçınılmaz bir görev olmalıdır...

Türkiye, Ortadoğu'da, Kafkasya'da, Balkanlar'da, bölgesel güç olmaya çalışmaktadır. Gazze'de Hamas'la ilişki kurmak, Bosna-Hersek'te, Azeri-Ermeni ihtilafında söz sahibi olmaya çalışmak, bununla ilgilidir. Kürt sorununda demokratik bir gelişme sağlanmadan, Türkiye'nin bu niyetini ve düşüncesini yaşama geçirme olasılığı yoktur. Kendi evini düzeltmeden başkalarının evini düzeltmeye kalkmak, uluslararası planda sadece tebessümle karşılaşır.

"Ulusların Kendi Geleceğini Tayin Hakkı ve Kürtler" yazısından, iddianameye alınan bölüm ile ilgili birkaç söz söylemek istiyorum. Kürtlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması Ortadoğu tarihinin en önemli olgusudur. Bu konularda konuşması gereken üniversitedir, basın-yayındır,

> yazarlardır, kısaca Türk düşün hayatıdır. Savcılığın bu çalışmalarla ilgili soruşturmalar yürütmesi ise, bu eleştirileri, bilimin üretimini engellemek olarak değerlendirilir. Buysa Türk düşün hayatını kuraklaştırır, çölleştirir, beyinleri kötürümleştirir. Özgür düşün, özgür eleştiri hem bilimin hem de demokrasinin en önemli koşuludur."[30]

Beşikçi, belgeselin bir yerinde şöyle diyordu: "Dünyada 166 devlet var, 167. devletin Kürdistan olmasını istiyorum." Yani Beşikçi de IRA'nın İrlanda için, ETA'nın Katalonya için talep ettiği şeyi talep ediyormuş. Oysa çoğunluk Öcalan'ın ülkeyi bölmek istediğini söylese bile, Beşikçi'nin aksine Öcalan Kürtler için ayrı bir ulus devlet istemiyor ve çağımızda ulus devletlerin aşıldığını, ya da aşılması gerektiğini iddia ediyormuş. Beşikçi ise kendi ulus devletini kuramayan uluslar dünyada ciddiye alınmazlar tezini savunuyor. Beşikçi'nin neden Öcalan'ın demokratik özerklik modelini eleştirdiğini merak edip araştırınca karşıma Beşikçi'nin 2013'te yazdığı şu argümanı çıktı:

> Egemen ulusa mensup bir bireyin "ulus devleti aştım, aşmaya çalışıyorum" demesi anlamlıdır. Bu sözüyle, bu çabasıyla, mensubu olduğu egemen ulusun, kendi devletinin baskı altında tuttuğu halkların milli haklarını savunduğu, bu haklar için mücadele ettiği anlaşılır. Örneğin bir Fransız'ın bu tutumuyla, Fransa'nın yani kendi devletinin Cezayir'i, Cezayirlileri yönetme haklarına karşı olduğunu anlatmaktadır. Sömürgecilik döneminde bir Fransız bireyinin milli hakları için mücadele eden Cezayirlilerin yanında olması, onları desteklemesi kendi devletinin sömürge politikalarını eleştirmesi anlamlıdır.
>
> Ama bütün milli hakları, demokratik hakları gasp edilmiş ulusa mensup bir kişinin "ulus devleti aştım" demesi sorunlu bir

30 http://www.zazaki.net/haber/i.-besikcinin-mahmekeye-sundugu-savunma-metni-580.htm

açıklamadır. Çünkü bu birey henüz egemen ulus tarafından, devlet tarafından tanınan bir hakka sahip değildir. Dili yasaktır, ülkesi baskı, işgal altındadır. Çok yoğun bir asimilasyon politikasının hedefi olmuştur. Asimilasyon devam etmektedir. Kendisi olmak için yürüttüğü mücadeleler yoğun engellerle karşılaşmaktadır. Böyle bir ortamda herhangi bir kişinin "ulus devleti aştım" demesi bunların önemli olmadığını vurguladığı anlamına gelir. Veya bu haklar için mücadeleden kaçtığı anlamına gelir...

PKK Başkanı Abdullah Öcalan... Bağımsız bir devlet istemediklerini, sınırlarla, vatanla, bayrakla bir sorunları olmadığını sık sık dile getirmektedirler. "Ayrı devlet istemiyoruz, sınırlarla bir sorunumuz yok. Türk bayrağıyla bir sorunumuz yok..." diyorlar. "Ortak vatan" anlayışına vurgu yapıyorlar.

Güvenlik güçleri köylere bayraklı panzerleriyle giriyor, evleri teker teker yıkıyor. Yıkılan evler daha sonra yakılıyor. Köy harabeye dönüyor. Ortada bulduklarını yakalıyorlar. Zor kullanarak, döverek söverek karakola götürüyorlar. Yakalananlara yoğun işkenceler yapılıyor. Yakalanıp karakola götürülenlerden bazıları işkenceli sorgularda öldürülüyor. Bazıları kaçırılıyor, kendilerinden haber alınamıyor. Böyle bir ortamda bile bağımsız devlet düşünemiyorsan sende bir sakatlık var.

İki yıla yakın bir zamandır devam eden Suriye olayları dolayısıyla, basında üç devletin adı çok geçiyor. Ve bu üç devlet birlikte anılıyor. Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar. Bu üç devlet Beşşar el-Esed yönetimini yıkmak için her türlü olanağı kullanıyor. Özgür Suriye Ordusu'nu, Müslüman Kardeşler'i, el-Kaide'yi silahlandırıyor. Bu üç devletin, birlikte kotarmaya çalıştıkları bir durum daha var. O da Kürdlerin Suriye'nin kuzeyinde, yani kendi yaşadıkları alanda, Kürdistan'da gerçekleştirdikleri Kürd özerkliğini tanımamak, özerk bölgeyi, Kürd otonomisini yıkmaya çalışmak. Bu durum bu devletlerin Kürdlerin geleceğini belirlemede rol sahibi olmaya çalıştıklarını göstermektedir...

Eğer "ulus devleti aştım" derseniz "Kürd milliyetçisi değilim" derseniz, 1920'lerde Milletler Cemiyeti döneminde Kürdlerin başına geçirilen bu lanetli çorabın bilincine varamazsınız. Bu tür olayları önemsiz görüp bu haksızlıkların bilincine varamazsınız. Bunları incelemeye değer bulmazsınız.

Hâlbuki 1920'lerde Milletler Cemiyeti döneminde gerçekleşen bu operasyon emperyal güçlerin Ortadoğu'da gerçekleştirdikleri en kalıcı, en kapsamlı, en derin operasyondur. Çok başarılı bir operasyon olduğu da açıktır. Kendini gizleyen bir operasyon olduğu da besbellidir.

Kendini gizlemiştir. Çünkü günümüze kadar Kürdistan'ın herhangi bir kesiminde Kürdler milli hakları için mücadeleye giriştiklerinde solcular, sağcılar, liberaller... Herkes "emperyalizmin ekmeğine yağ sürmeyin, sizin bu çabanız emperyalizmin işine yarar, bu bölücülüktür," derlerdi. Hâlbuki emperyal güçler en büyük bölücülüğü Ortadoğu'nun ortasındaki Kürdlere, Kürdistan'a karşı yapmıştı. Kürdler ve Kürdistan ulusların kendi geleceklerini belirleme hakkının en çok konuşulduğu, tartışıldığı bir dönemde bölünmüş, parçalanmış ve paylaşılmıştı. Dönemin önde gelen iki emperyal gücü Büyük Britanya ve Fransa ve Ortadoğu'nun iki köklü devleti birbirleriyle organize bir şekilde Kürdlerin, Kürdistan'ın üzerine çullanmışlardı. Bugün 47 üyeli Avrupa Konseyi'nde, 55 üyeli İslam Konferansı'nda, 22 üyeli Arap Birliği'nde, 193 üyeli Birleşmiş Milletler'de nüfusu 10-15 bin olan, 50 bin olan devletler bile var. Bunlar Kürdlerin geleceğini belirlemede rol sahibidirler. Ama 50 milyonu aşkın nüfusu olan Kürdlerin bir siyasal statüye sahip olmamaları bu ilişkiler karşısında dikkate değer bir durumdur.

Beşikçi son siyasal gelişmeleri izlememekle de eleştirilmektedir. "Sınırlar ortadan kalkıyor, Beşikçi hâlâ sınır oluşturmaktan söz ediyor," denilmektedir. Bu eleştirilmesi gereken bir görüştür.

Son yirmi yılda otuza yakın devlet oluşmuştur. Sovyetler Birliği dağılmıştır, 15 devlet ortaya çıkmıştır. (Estonya, Letonya,

> Litvanya, Belarus, Moldova, Ukrayna, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu) Yugoslavya dağılmıştır. 7 devlet ortaya çıkmıştır. (Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova, Karadağ, Sırbistan) Çekoslovakya kendi içinde ikiye ayrılmıştır. (Slovakya, Çek Cumhuriyeti) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Cibuti, Eritre, Yeni Kaledonya, Güney Sudan, Filistin Arap Devleti...
>
> Birleşmiş Milletler iki ay kadar önce, 30 Kasım 2012'de Filistin için "üye olmayan gözlemci devlet" statüsü verdi. Bunu Türkiye'de sağcılar, solcular, liberaller, herkes alkışladı. PKK/BDP de. Kürdler için devlet istemeyenlerin, bu anlayışa karşı duranların, Filistin Arap Devleti'ni alkışlarla selamlamaları dikkate değer bir durumdur.
>
> ...Kürdlerin komşu halkları asimile etmek gibi, komşu halkların topraklarını işgal etmek gibi bir derdinin olmadığını herkes biliyor. Kürdlerin Kürd halkına, Kürd diline ve kültürüne yapılan baskıları geriletmek, dili ve kültürü bütün kurumlarıyla yaşamak, Türklerle, Farslarla, Araplarla eşit olmak için mücadele ettikleri herkes tarafından biliniyor. Baskıya, zulme karşı mücadelenin evrensel olduğu da açıktır...
>
> Türk solu milliyetçi bir soldur. Önemli bir kesimiyle de ırkçıdır. Bu milliyetçi, ırkçı solun önemli bir başarısı kendi dilini bile konuşamayan, kendi ülkesinin adını söyleyemeyen Kürdlere "milliyetçi değilim, biz asla milliyetçi değiliz" dedirtmesi. Bu şekilde Kürdlerin bir kısmını kendi özlerine yabancılaştırmış olmasıdır."[31]

Beşikçi'nin bu yazdıklarını okuyunca kendi görüşlerim ne kadar tutarlı diye sorgulamaya başladım. Bir yandan John Lennon'un *"Hayal Et" (Imagine)* şarkısında dile getirdikleri benim ütopyamla tümüyle örtüşüyor, öte yandan ezilen

31 İsmail Beşikçi, "Ulus devleti aşmak", http://www.ismailbesikcivakfi.org/default.asp?sayfa=duyuru&id=47

ulusların milliyetçiliğinin ezen ulusların milliyetçiliğine göre daha meşru olduğunu savunuyorum. Bu iki görüş arasında bir içsel çelişki var mı? Lennon'un sözlerinin ruhuna uygun tek ideoloji tüm otoriteleri ve tüm devletleri reddeden anarşizm mi? Anarşistler ezilen ulusların kendi ulus devletlerini kurma talebini eleştirmek zorunda mı? Örneğin, bir yandan Rojava'da IŞİD'e karşı savaşan PYD'yi desteklemek, ama onlar zafer kazanıp da kendi devletlerini kurmak istediklerinde, tüm devletler yozdur ve yozlaştırır diyerek karşı çıkmak mı lazım tutarlı olmak için? Bu soruların cevabını tam olarak bilmiyorum. Sadece Kürt meselesi üzerine değil, devlet nedir ve hiçbir etnik grubu, mezhebi, cinsiyeti, sınıfı ezmeyen bir devlet mümkün olabilir mi konusunda da daha fazla şey okumam gerektiğini fark ettim.

Hayal Et
Cennetin olmadığını hayal et
Eğer denersen bu kolay
Altımızda cehennem yok
Üstümüzdeyse sadece gökyüzü var
Hayal et bütün insanların
Bu gün için yaşadığını...

Hiçbir ülke olmadığını hayal et
Bunu yapmak zor değil
Öldürecek ve uğruna ölecek bir şey yok
Ve din de yok

Hayal et bütün insanların
Hayatı barış içinde yaşadığını
Mülkiyetin olmadığını hayal et
Yapabilir misin merak ediyorum

Hırsa ve açgözlülüğe gerek yok
İnsanların kardeşliği
Hayal et bütün insanların
Tüm dünyayı paylaştığını

Benim bir hayalci olduğumu söyleyebilirsin
Ama tek ben değilim
Umarım bir gün sen de bize katılırsın
Ve dünya yekvücut olarak yaşar

John Lennon

10 Ocak 2016

Türkiye'deki egemen ideolojinin bileşenleri nedir üzerine düşünüyorum epeydir. Bu konuda okumaya nereden başlasam diye düşünürken, aklıma ilk gelen isim Yıldırım Türker oldu. 2001'den 2012'de ayrılıncaya kadar *Radikal İki*'deki yazılarının müptelası olduğum ve en beğendiğim köşe yazarıydı. Keskin bir kalem, sahicilik, vicdan; adaletsizliklere duyduğu öfkeyi bu kadar güzel damıtarak söze dökebilmesi ve böylesi zor konularda hiç duygu sömürüsü yapmadan yazabilmesi... Türkiye'de en çok hayran olduğum üç kişiden biri kesinlikle oydu. Böylesi bir yazarın Metis'ten çıkan iki kitabının da baskısı tükenmiş ve yeniden basılmadığı için ulaşamıyoruz, ne yazık!

> Hayatımızın kutsal sacayağı Türklük, İslam ve törelerdir. Bu üç kutsalın örgütlenmesi, birbirlerini korumak, gözetmekle çatılmıştır. Bu kutsalların bekçileri farklı kesimlerdenmiş gibi görünse de aralarında olağanüstü bir dayanışma vardır. Sonuçta bu kutsal üçlemenin tapınak bekçiliğini üstlenenler aynı "hassasiyete" sahip devlet sözcüleridir. Aralarındaki pazarlıktan doğan gerilim aslında halk kesimlerine nüfuz etmeyen, seyir-

lik satranç hamleleridir. "Hukuk devleti" ülküsünün, bu kutsallar gölgesinde gerçekleştirilebilmesi mümkün olmadığı için memleketimizde hukukun işleyişi de çoğunluk tapınak yazıtlarının yorumlanması şeklinde seyreder. Türklük konusundaki kanamanın tamponu olarak gırtlağımıza tıkılmış olan, 301'dir. Türklüğün asal bekçisi militarizm, hayatımızın her kesimine şablonlarını dayatmıştır.[32]

Egemen ideolojinin bileşenlerini ne kadar güzel analiz etmiş Yıldırım Türker. İşte Türklük deyince aklıma gelenler:

- Her Türk asker doğar. (Türk Ceza Kanunu'nda hâlâ "Halkı askerlikten soğutma" diye bir suç var! Birazdan internetten bu konuyu araştıracağım.)
- Bir Türk dünyaya bedel.[33]
- Türk'ün Türk'ten başka dostu yok.
- Türküm, doğruyum, çalışkanım. İlkem, küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi, özümden çok sevmektir. Ülküm, yükselmek, ileri gitmektir. Ey büyük Atatürk! Açtığın yolda, gösterdiğin hedefe durmadan yürüyeceğime ant içerim. Varlığım Türk varlığına armağan olsun. Ne mutlu Türk'üm diyene! (Tüm ilkokul yıllarımız boyunca her sabah bağıra bağıra varlığımızı Türk varlığına armağan etmek zorundaydık! 8 Ekim 2013'te bu andın tüm okullarda her sabah okunması, nihayet zorunlu olmaktan çıktı.)[34]

İslam:

- Elhamdülillah Müslümanız.
- Türkiye nüfusunun %99'u Müslümandır.
- Kadın eli sıkmak abdest bozar.

---

32 Türker, Yıldırım. "Türban Düğümü", 4.02.2008, *Radikal.*

33 Edit: "Türksen öğün, değilsen itaat et". (2016 Cizre'sinden bir Özel Harekât duvar yazısı)

34 http://bianet.org/bianet/insan-haklari/150476-andimiz-resmen-kaldirildi-kamuda-basortusu-artik-serbest

Töreler:

- Kızını dövmeyen dizini döver.
- Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin.
- At, avrat, silah...
- Erkekliğime laf etti, ben de vurdum.
- Kürde, eşcinsele, bekâra verecek evim yok!
- Affedersin Ermeni bile dediler benim hakkımda...

3 Şubat 2016

Egemen ideolojinin düşünce özgürlüğünü nasıl sınırladığına dair bir örnek: Halkı askerlikten soğutma suçu. (İnternetten şu aşağıdaki bilgileri buldum. Bunların hiçbirini bilmiyordum. O yüzden hepsi bana ilginç geldi ve kısaltamadım maalesef. Bunların hepsi savaskarsitlari.org sitesinde vardı ama bir hafta sonra aradığımda siteye ulaşılamıyordu. Yasaklandı mı acaba? İyi ki ilk bulduğumda hepsini günlüğüme yazmışım.)

"Halkı askerlikten soğutma" fiili, "Milli savunmaya karşı suçlar" adı altında 1926 yılında suç olarak kabul edildi. 1889 tarihli İtalyan Zanardi Kanunu (765 sayılı TCK, 1926–2005) Türkçeye çevrilerek kabul edildiğinde, dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey TBMM'de yaptığı konuşmada; *"Arkadaşlar, ceza kanunumuz çok serttir. Çünkü inkılap çok kıskançtır,"* demişti. Evet, TCK çok sertti ve totaliterdi. Bundan böyle askerlik ve ordu eleştirilmeyecekti; eleştirildiklerinde ise eleştirenler cezalandırılacaktı.

765 sayılı TCK, 2005 yılında değiştirilip yerini 5237 sayılı TCK'ya bıraktığında, "halkı askerlikten soğutma" hükmünü düzenleyen 155. madde, bu kez karşımıza 318. madde olarak

çıktı. Yasa ve madde numarası değişmişti ama öz ve içerik aynen korunmuştu.

2006 yılında yapılan bir değişiklik ile "halkı askerlikten soğutma" fiili, "terör suçu" kapsamına alınarak 318. madde daha da ağırlaştırıldı.

"Halkı Askerlikten Soğutma" suç maddesi nedeni ile **Erhan Akyıldız, Ali Tevfik Berber, Bilgesu Erenus, Saruhan Oluç, Osman Murat Ülke, Şanar Yurdatapan ve Nevzat Onaran** gibi birçok yazar, akademisyen, aktivist ve sanatçı hapse atıldı.

2006 yılında İsrailli vicdani retçiler ile dayanışma etkinliğinde *"herkesi askerliği reddetmeye çağırıyorum"* cümlem nedeniyle 5 ay hapis cezasına çarptırıldım. Şubat 2012 yılında bu ceza nedeniyle 50 gün hapiste kaldım.

Bu suç maddesi nedeniyle defalarca hâkim karşısına çıktım. Son olarak 26 Kasım 2013 tarihinde İstanbul 17. Sulh Ceza Mahkemesi'nde hâkim karşına çıktım. Çıkma nedenim www.savaskarsitlari.org isimli web sitemizde yaptığımız yayınların halkı askerlikten soğuttuğu yönlü savcılık iddianamesi.

Mahkemede özetle şunları söyledim:

"17 Ağustos 1999 yılında kurulan www.savaskarsitlari.org isimli web sitesi ile gerçek ve doğru habercilik yapıyoruz. 14 yıldır barış savunucularının, insan hakları savunucularının ve vicdani retçilerin sesi olmaya gayret ediyoruz. Askerlikten soğutmak suçunun varlığı Türkiye Anayasasına ve Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelere aykırıdır. Çünkü halkı hekimlikten, imamlıktan ve gazetecilikten soğutmak suç değildir. Halkı askerlikten soğutmak diye bir suç olamaz. Böyle bir suçu kabul etmiyorum. TCK'da var olan madde 318 'halkı askerlikten soğutmak' gibi bir ucube yok olmalıdır.

Sitemizin kuruluşunun amaçlarından bir tanesi de halkı militarizmden, milliyetçilikten ve askerlikten soğutmaktır. ***Dolayısıyla sayın savcının iddianamesine konu olan "askerlikten soğutmak suçunu" işlediğimiz yönündeki suçlamasını kabul ediyorum.***

Herkesi askerlikten soğumaya davet ediyorum çünkü 1960, 70 ve 80'deki darbe karanlığını askerler yarattılar. Eğer askerler olmasaydı Ergenekon denilen şebeke olmazdı, Kürdistan'da savaş ve katliamlar olmazdı, Ermeni soykırımı yaşanmazdı, Hiroşima bombardımanı ve Hitler Nazizminin ölüm kampları olmazdı. Bu karanlığın ve katliam tarihinin yok olması için askerlik kurumunun yok olması lazım.

Şiddetten arınmış bir dünyada yaşayabilmek, özgürleşebilmek, yok edilmeye çalışılan kişiliğimize sahip çıkabilmek için; ***sizleri de askerlikten soğumaya davet ediyorum."***

Bu savunmamın ardından Mahkeme Hâkimi kararını açıkladı:

"Sitede yapılan yayınların uluslararası sözleşme ve Türkiye Anayasasında geçen düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında olduğundan sanığın beraatine karar veriyorum."

Bu kararın anlamı şudur: **Bu karar bir içtihattır ve her ne kadar ilgili yasa maddesi var olup yürürlükteyse de artık bu yasa maddesine dayanarak hiç kimseye ceza verilemez.** Dolayısıyla TCK madde 318 "halkı askerlikten soğutmak" suç maddesi hükümsüzdür! (Halil Savda, vicdani retçi)[35]

35 http://www.ykp.org.cy/askerlikten-sogutma-sucunun-bir-hukmu-kalmamistir-halil-savda/ Yazar **Perihan Mağden** hakkında, haftalık *Yeni Aktüel* dergisinde 27 Aralık 2005'te yayımlanan "Vicdani Ret Bir İnsan Hakkıdır" başlıklı yazısında "halkı askerlikten soğuttuğu" iddiasıyla, üç yıl hapis istemiyle dava açıldı. Genelkurmay'ın suç duyurusuyla açılan bu davanın ilk duruşmasında Mağden, İstanbul Adalet Sarayı'nın üçüncü katında ağır hakaretlere uğradı. Şehit yakınları ile gazilerden oluşan grup Mağden'e "Cariye", "Maşa", "İsrail'e git", "PKK'lı" diye bağırdı. 27 Temmuz 2006'da görülen ikinci duruş-

İnternetten bu konuda bulduğum başka bir örnek:

> Dört yıl önce vicdani retçi olduğumu açıklamamdan bu yana ailemle birçok sorun yaşadım. Bütün dil dökmelerime ve gerekçelerime rağmen henüz anne ve babamı askerlikten soğutabilmiş, yaptığımın doğru olduğuna ikna edebilmiş değilim. Hal böyleyken bir basın açıklaması okuyarak kitlelerin askerlikten soğuyabileceğini kim iddia edebilir? Halkı askerlikten soğutmak suç değildir, çünkü halkı sivillikten, fırıncılıktan, mühendislikten veya doktorluktan so-

mada davayı karara bağlayan hâkim, Mağden'in eyleminin düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanımı kapsamında kaldığını belirterek, beraat kararı verdi... Sanatçı **Bilgesu** Erenus, Ocak 1993'te Lüleburgaz'daki bir toplantıda yaptığı konuşmada, "halkı askerlikten soğutacak ifadeler kullandığı" iddiasıyla Genelkurmay Askerî Mahkemesi'nce iki ay hapis cezasına çarptırıldı. Cezanın Askerî Yargıtay'da onanması üzerine Erenus, Bayrampaşa Cezaevi'ne gönderildi. Hakkında, "Anneler! Rica ediyorum, yalvarıyorum. Çocuklarınızı askere göndermeyin," sözleri nedeniyle dava açılan Erenus, 16 Mayıs 1996 tarihinde serbest bırakıldı... **Osman Murat Ülke**, Genelkurmay Askerî Savcılığı'nın kararı üzerine, askerlik belgelerini yaktıktan bir yıl sonra tutuklandı. Mamak Askerî Cezaevi'nde tutuklu olarak kaldığı iki ay boyunca askerî uygulamalara uymadı ve başladığı açlık grevinin 23'üncü gününde talepleri kabul edildi. Artık askerî uygulamalara (asker elbisesi giymek, içtima, vs.) uyması için zorlanmayacaktı. Bu sırada Genelkurmay Askerî Mahkemesi'nde sürmekte olan dava 29 Ocak 1997'de sonuçlandı ve Ülke, TCK 155'e muhalefetten altı ay ceza aldı... **Koray Düzgören** ve **Nilüfer Akbal**, vicdani retçi Osman Murat Ülke'nin askere gitmeyi reddettiğinde yaptığı basın açıklamasının metnini Düşünceye Özgürlük Kampanyası çerçevesinde kitapçık haline getirerek yeniden yayımladı ve kendilerini 1998 Mart ayında İstanbul DGM savcılığına ihbar etti. Ankara Genelkurmay Askerî Mahkemesi'nde yargılanan Akbal ve Düzgören, ikişer ay hapse mahkûm edildi, ancak bu ceza 3 Eylül 1999 tarihli erteleme yasasına göre ertelendi. Düzgören, karardan sonra AİHM'e başvurdu. AİHM, Düzgören'in adil yargılanmadığına ve ifade özgürlüğünün kısıtlandığına oybirliğiyle karar verdi ve Türkiye'yi tazminata mahkûm etti. Düzgören ve Akbal ceza alınca müzisyen **Şanar Yurdatapan** ve gazeteci **Nevzat Onaran** aynı metni bir kez daha yayımlayarak aynı yöntemle kendilerini ihbar etti. Sanıklar, Ankara Genelkurmay Askerî Mahkemesi tarafından ikişer ay hapse mahkûm edildi. Onaran ve Yurdatapan'ın cezaları 3 Eylül 1999 erteleme yasasının tarih sınırının dışında kaldığı için ertelenmeyerek kesinleşti ve ikisi de cezalarını yatıp çıktı. Kararın kesinleşmesinden sonra Yurdatapan ve Onaran AİHM'e başvurdu. AİHM, Onaran için Türkiye'yi tazminat ödemeye mahkûm etti, Yurdatapan'ın başvurusu ise henüz sonuçlanmadı. http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=6&ArsivAnaID=41609

> ğutmak da suç değildir. Dünyanın birçok bölgesinden her gün vicdanlarımıza akan savaş görüntülerini, bombalamaları, katliamları olağanmış gibi karşılayamayız. Yarın yine aynı görüntüler yaşanmasın istiyorsak hem bireysel şiddeti, hem örgütlü şiddeti, hem de devletlerin tekelindeki şiddeti enine boyuna eleştirebilmeliyiz. Anti-militarist düşüncede vücut bulan bu eleştirilerin ordulara, onun insan kaynaklarına, finans kaynaklarına, silahların üretim ve transferine dokunması kaçınılmazdır. Ancak, açılan davalar gösteriyor ki, bu maddeyle anti-militarizm yasaklanıyor. 301 gibi 318. madde de düşünceyi cezalandırıyor ve derhâl kaldırılmalıdır. Ordular, koşulsuz itaat, hiyerarşi ve disiplin üzerine kurulu kurumlardır. Toplumun yarısından müteşekkil erkekler bu kurumda savaş eğitiminin yanı sıra kendilerine sosyal statü de edinirler. Askerdeyken sıradan bir er olan kişi evine döndüğünde eşinin, çocuklarının komutanı olacaktır. Ölmenin yüceltildiği, öldürmenin makinalaştırıldığı bu mantığa karşı çıkmak, vicdan, hoşgörü ve sağduyu sahibi olanların sorumluluğudur. Her bir insanı, öldürmeye programlanmış bir hâle getirmek ve karşı çıkanları cezalandırmak, susturmaya çalışmak yerine barışa, dayanışmaya, hoşgörüye ihtiyacımız var. Sahi, neden halkı barıştan soğutmak suç değil? (Ersan Uğur Gör, vicdani retçi) [36]

Bu sorunun iki temel cevabından biri, savaşın ekonomi politiğiyle ilgili. Yani, savaştan kâr edenler kimler? Diğer cevabı ise Yıldırım Türker'in savaş tanımında gizli: "dünyanın hızına ayak uyduramayanların, yüzyıllar boyunca üstünde tepinilmiş insanların, kalabalık yapanların, kirli, çirkin, siyah olanların, işsiz, az beslenen, cahil olanların nüfusunu kontrol edebilmek için arada başvurulan bir temizlik harekâtı."[37]

36 http://www.radikal.com.tr/radikal2/halki-askerlikten-sogutmak-mi-875442/

37 http://www.radikal.com.tr/yazarlar/yildirim-turker/parrhesiastes-901570/

Doğruyu söylemek gerekirse, hiçbirimiz tüm insanların hayatının eşit ölçüde değerli olduğuna inanacak denli saf değiliz, değil mi? Tabii ki, özel okullarda, yurt dışlarında okumuş ve önemli bir şirkette kariyer basamaklarını tırmanmaya başlamış birisiyle; bir baltaya sap olamamış, dilencilik ya da yankesicilik yapan, asalak gibi onun bunun yardımıyla hayatta kalmaya uğraşan birinin hayatının değeri aynı olamaz! Sonuçta ilkinin ailesi ona bu kadar çok yatırım yapmışsa, tabii ki onun değeri de daha yüksek olacaktır. Toplumsal hiyerarşiyi, "parayı veren düdüğü çalar" ve "altta kalanın canı çıksın" düsturlarını öylesine doğal kabul ederken, öte yandan da "tüm insanların eşit hakları vardır" klişesini, bu düsturlarla ne denli çeliştiğini fark etmeden dillendirmek, ne kadar büyük bir ikiyüzlülük, ya da belki sadece aptallık.

> Diyarbakır Bismil'de otobüs çarpması sonucu ölen sekiz yaşındaki Meki Ayaz'ın ailesinin açtığı tazminat davasında bilirkişinin hazırladığı rapor gündeme oturdu ve büyük şaşkınlık yarattı. Hukuk kurumuyla bir kez daha kafa kafaya gelmiştik. Otobüs sürücüsünün yüzde 75 suçlu bulunmasına karşın otobüs şirketi babanın talep ettiği 4 bin 500 YTL'yi ödemeyince Ayaz ailesi tazminat davası açmış, mahkeme de bilirkişi raporu istemiş. Avukat Sema Güleç'in hazırladığı rapor, mükemmel bir insan hayatı bilançosu. Çocuğun büyütülmesi için gereken parayı, buna karşılık çocuğun 18 yaşından sonra kazanacağı parayı saptamış. "Yörenin ve ailenin sosyal konumu gereğince çocuğun üniversite eğitimi almayıp, 18 yaşından sonra çalışacağı kabul edileceği, ömrünün 55 yıl 10 ay üç gün olarak hesaplanıp", muhayyel ömrün askerlik, evlilik gibi veçheleri de saptandıktan sonra Ayaz ailesinin, Meki'nin ölmesinden dolayı 42 milyar 691 milyon 792 bin 207 lira masraftan kurtulduğu, dolayısıyla tazminat istemeye hakkı bulunmadığı belirtiliyor. Bu rapora itiraz edilince seçilen ikinci bilirkişi, avukat Nurda-

ne Kara da neredeyse aynı raporu sunuyor. Meki'nin ölümünden Kara'nın çıkardığı kâr biraz daha az: 39 milyar 91 milyon 83 bin 833 lira.[38]

6.2 Takside Karşılaşmalar

4.01.2015

- Abla artık İstanbul'da ne zaman trafik olacağı hiç belli değil. Saat 11.30, şu hale bak! Şu yeni yapılan plazalar bittiğinde 30.000 kişi daha gelecek buralara çalışmaya, işte o zaman günümüzü göreceğiz. Bir de her yeri ele geçirmişler, bize çalışacak yer bırakmamışlar. Devlet kapısı garantili olur diye itfaiyeye başvurdum geçenlerde, boyumuzu, kilomuzu ölçtüler, "Senden itfaiyeci çıkmaz" dediler bana, üç kilo fazlam varmış. "Peki ya şu izbandut nasıl itfaiyeci oldu?" dedim. "Sen oraları karıştırma şimdi, AK Parti üyesi misin? Parti kartın var mı?" dediler. Ben de dedim ki, "Hiçbir partiye üye değilim. Ya başka parti iktidara geldiğinde Ak Parti kartım nedeniyle beni işten atarsa?" Bir şey diyemedi o zaman.

15.01.2015

- Saatlerdir trafik kilit, iki kişi köprüde intihara kalkmış, bir de şu *Cumhuriyet* gazetesine karşı gösteriler nedeniyle Cevahir'in oraları tümüyle trafiğe kapatılmış. Sabahtan beri bu üçüncü işim valla. Adamlar da niye böyle kışkırtıyorlar, gel beni de öldür diye, Türkiye'de yapılacak iş mi Peygambere hakaret etmek, tek istedikleri etrafı ka-

38 Türker, Yıldırım. "Doğruyu söylemek", 16.05.2005, *Radikal*.

rıştırmak. Bunların hepsinin nedeni cehalet, eğitimliler eğitimsizlerin gözlerinin açılmasını istemiyorlar ki kolay yönetsinler. Dağıt makarnayı, kömürü, kap oyları, oh ne âlâ. Şu muhalefetin haline bak, al birini vur ötekine. Atatürk devrim yaptı, bunlar padişahlığı geri getiriyor. Şimdi Türkiye'yi kurtaracak tek bir adam vardı, onu da katlettiler, hâlâ da katili bulamadılar. Bulurlar mı hiç kendilerinin parmağı varsa bu işte? Muhsin Yazıcıoğlu şimdi burada olaydı, milletçe bu hallere düşmezdik... Yanlış anlama yani ben Trabzonluyum, milliyetçilik bizde biraz güçlü, gençliğimde Ülkü Ocakları'nda çalışırdım, afişleme filan. "Gidin şurada size ihtiyaç var" derlerdi, biz de giderdik. Şimdiki aklımla katılmazdım tabii. Sürü gibi ne deseler yapardık ama yine de vatan tehdit altındayken başka türlü olmaz zaten. Ben askerliğimi Diyarbakır'da yaptım, oranın halkını hiç sevmem, sabah yüzüne gülerler akşama seni evine giderken vururlar. *Kurtlar Vadisi*'ni izledin mi? Evet, hâlâ var, perşembeleri oynuyor. 2001'de ilk başladığında o günler sokaklar bomboş olurdu, biz de durağa gidip izlerdik. Herkesin gözünü açtı o dizi, bütün oynanan oyunları anladık sayesinde. Demirtaş tam bir yılan, cumhurbaşkanı adaylarını dinlerken Kürt olduğunu bilmesem adam ne güzel konuşuyor derdim ama şimdi böyle konuştuğuna bakma, adamlar Kürdistan kurup ülkeyi bölmek istiyorlar sadece. Biz buna pabuç bırakır mıyız hiç? Abla, hiç öyle olur mu? CHP ile MHP seçimlerde birleşemez, yani sağ-sol meselesi. Aslında 80'lerde bunu uydurup birbirimize düşürdüler ama yine de ne bileyim... Evet, haklısın; CHP de pek sol değil şimdi ama... Aslında ikisi de milliyetçi, vatanı bölecek

Kürtlere yeşil ışık yakan şu hükümeti devirseler ama hiç sanmıyorum, gelecek seçimlerde oylarını %70'e yükseltecekler diyorlar. Halk cahil olursa başka ne olur zaten.

21.01.2015

- Niye halkımız AKP'ye oy veriyor diye tartışıp duruyorlar. Bu iş cahillik-eğitimlilik meselesi değil. Ne demişler bal tutan parmağını yalar, yani iktidara gelen de her zaman kendi menfaati peşinde koşar doğal olarak. Ne yapmalı? Tek yol var, o bal tutan parmağı kesmeli! İnsanlık kötüdür zaten, her zaman öyleydi, şimdi daha da beter oldu: Bencil, çıkarcı, işin kuralı bu, ezmezsen ezilirsin, ancak uyanık olanlar hayatta kalır.

16.02.2015

- Abla, şu yeni yapılan binaları görüyor musun? Eskiden buraları çöplük gibiydi, tinerciler, evsizler, insan geçmeye korkardı. Şimdi hükümet hepsini temizledi, pırıl pırıl oldu buraları, aralarını da yeşillendirdi, gözümüz gönlümüz açılıyor. İşte adamlar çalışıyor, ülkeyi komple yeniliyorlar ama onlar böyle doğru dürüst iş yaptıkça çekemeyenler de artıyor. Eskiden hastane kuyruklarında beklerdik, şimdi randevuyla gidip, beş para vermeden muayene oluyoruz... Saray mı? Helal olsun, böyle Başkan'a böyle saray yaraşır zaten. Hırsızlıkmış, yolsuzlukmuş hepsi uydurma, Paralel Yapı'nın tekerine çomak soktu diye onu düşürmeye çalışıyorlar. Ama o bizden biri, eğitimliler yıllar yılı bizi küçümsediler, şimdi imtiyazları ellerinden gitti diye ağlaşıyorlar. Düşünsene, başörtülü diye Harp Akademisi'nde okuyan

oğlunun mezuniyet törenine almıyorlardı anneleri. Bu mu adalet? Bir tek şu Kürtlerle pazarlık yapmasından rahatsızım ama bir bildiği vardır elbette, seçim zamanına kadardır herhalde, yoksa Türkiye'nin bölünmesine razı gelir mi hiç?

4.03.2015

- Rahmetli Ecevit gibi bir politikacı bilmiyorum ben, dürüst, akıllı, hem sağcılar, hem solcular onu severdi. Eğer toprak reformunu yapabilseydi, bugün bu durumda olmazdık. Adamlar Kürdistan kurmak istiyorlar ama gencecik kızları evlendiren, öldüren ağalık düzenine karşı çıkmıyorlar. İstanbul'da her yeri ele geçirmişler; gece kulüpleri, oteller hep onların elinde. Şimdi tabii geri gitmek istemezler. Beşiktaş, Kadıköy bizim buralarda oturanlar bilinçli ama Bağcılar, Şirinevler, Ümraniye, orada oturan Kürtler komple AKP'yi destekliyor. Kürtlerin oylarıyla seçimleri kazanıyorlar zaten. Köy Enstitüleri devam edebilseydi, halk uyanır, neyin kendi çıkarına olduğunu anlar, ne hırsızlara ne de vatanı bölmek isteyenlere oy verirdi. Atatürk bu cumhuriyeti kurup bize teslim etti ama biz emaneti koruyamadık maalesef. Bizi ancak yeni bir Atatürk kurtarabilir şimdi.

22.12.2015

- Abla, Gezi'den sonra güya hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Eskisinden de beter oldu, insan en çok ona yanıyor. Batı niye bizim acılarımızı görmezden geliyor, hiç ses çıkarmıyor? Tek neden korku mu? Yoksa bizi vatandaştan saymıyorlar mı hâlâ? Sen ne düşünüyorsun bu konuda?

Dünyanın En Tuhaf Mahlûku

Akrep gibisin kardeşim,
korkak bir karanlık içindesin akrep gibi.
Serçe gibisin kardeşim,
serçenin telaşı içindesin.
Midye gibisin kardeşim,
midye gibi kapalı, rahat.
Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun, kardeşim.
Bir değil,
    beş değil,
        yüz milyonlarlasın maalesef.
Koyun gibisin kardeşim,
gocuklu celep kaldırınca sopasını
sürüye katılıverirsin hemen
ve âdeta mağrur, koşarsın salhaneye.
Dünyanın en tuhaf mahlûkusun yani,
hani şu derya içre olup
        deryayı bilmeyen balıktan da tuhaf.
Ve bu dünyada, bu zulüm
            senin sayende.
Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeysek eğer
ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak
        kabahat senin,
            — demeğe de dilim varmıyor ama —
        kabahatın çoğu senin, canım kardeşim!

Nâzım Hikmet, 1947

Üçüncü Kısım

DİĞER YAZILAR

7

Özerklik: Kendini Gerçekleştirme mi, İsyan mı?[1]

Özerklik, genellikle kendini belirlemek ve kendini yönetmek kavramlarıyla özdeş olarak kullanılır. Felsefe tarihine baktığımızda Kant'ın ve Mill'in savunduğu iki temel özerklik paradigması ile karşılaşırız. Kant'ın ahlaki özerklik kavramına göre kendi aklını kullanabilen herkes özerktir ve bu yüzden insanlık onuruna sahiptir. Tüm insanlar özerklik kapasitesine sahip olsa da eylemleri motive eden hem arzular ve eğilimler, hem de akıl olduğundan ve çoğu kişi aklının değil, arzularının belirlediği seçimler yaptığı için herkes doğuştan sahip olduğu özerklik kapasitesini eşit ölçüde kullanamaz. İnsanlar akıllarını kullanarak arzularını denetleyebildikçe ve kendi belirledikleri evrensel ahlak normlarına göre ahlaki seçimler yapabildikçe daha fazla özerk olurlar. Buradaki sorun hem insan doğasının akıl-arzu zıtlığı üzerinden kurgulanması, hem de özerklik ile ahlak arasında çok yakın bir bağlantının olduğunun varsayılmasıdır. Mill'in kişisel özerk-

1 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde yapılan Felsefeden Siyasete Bir Gezi Sempozyumu'nda 11 Nisan 2014 tarihinde yapmış olduğum sunumun metni ilk defa bu kitapta yayımlanıyor.

lik kavramı bu sorunları aşmayı vaat eder. Mill'e göre farklı hayat tarzlarını deneyimleyip, kendi yolunu çizebilen kişi özerk olabilir. Bireyin, başkalarına zarar vermediği sürece, yanlış seçimler yapması, ahlaksızca davranması, hatta kendine zarar vermesi özerkliğini azaltmaz. Ama burada da karşımıza örtük biçimde sınıfsal bir ayrım çıkar. Mill, akıl ve arzu zıtlığını varsaymasa da "alçak" ve "yüksek" zevkler hiyerarşisinden yola çıkar. Entelektüel ve estetik zevkleri gelişmiş bir kişinin, sadece televizyon izleyip, bira içmekten hoşlanan birinden daha özerk olacağı varsayılır. Mill'e göre sosyalizm halka değil sadece elitlere uygundur; çünkü ancak insanlar bencil olmadığı zaman sosyalizm uygulanabilir.[2] Mill'in geri kalmış ülkelerin demokrasiye hazır olmadığı ve eğitimlilerin çift oy kullanması fikirleri gibi bu düşünce de halkın çoğunun bireyselliğe değer vermediği için özerk olamayacağı düşüncesini yansıtır.

Özerklik çağdaş liberal kuramın temel değerlerinden biridir çünkü hem liberalizmin varsaydığı üç temel antagonizmaya dayanır, hem de bunları yeniden üretir. Bunlar, birey-toplum, vatandaş-devlet, özel alan-kamusal alan ayrımlarıdır.

Birey-toplum zıtlığı ahlak alanının çerçevesini oluşturur, bireyin kendi ahlaki doğrularını belirlerken karşısına çıkan en büyük tehlikenin toplumun değer yargıları olduğunun altı çizilerek, bireyin tercihleri otomatik olarak meşrulaştırılır. Başka bir deyişle, birey kendini özgür hissediyorsa, aynı zamanda özerktir; kimsenin ona "aslında halinden hoşnut bir kölesin ama bunun farkında değilsin" deme hakkı yoktur.

2 Mill, John Stuart. "Temsili Hükümet Üzerine Düşünceler", *Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar*. Belge Yayınları. 2005, s. 157.

Vatandaş-devlet zıtlığı, toplum sözleşmesi geleneğine dayanır. Can ve mal güvenliğini sağlamak için her toplumda mutlaka devlet kurumuna ihtiyaç duyulacağı ve devletlerin tarafsız hakemler olduğu varsayılır. Devletin meşruiyetinin kaynağının, vatandaşların rızasına dayalı olması ve din, vicdan ve düşünce özgürlüğü gibi hakları, yani vatandaşların özerkliğini korumasından kaynaklandığı iddia edilir. Devletin vatandaşın güvenliğinin mi yoksa orantısız şiddetin mi kaynağı olduğunu Haziran Direnişi'nde bizzat yaşamış olanlara bu varsayımın neden yanlış olduğunu açıklamama hiç gerek yok.

İlk olarak Mill'in geliştirdiği özel alan-kamusal alan ayrımının amacı sadece kişiyi ilgilendiren seçimleri, başkalarını da ilgilendiren konulardan ayırmaktır. Sadece kendini ilgilendiren konularda seçim özgürlüğüne sahip olan bireyin, bu sayede özerk de olduğu iddia edilir. Oysa günümüzde sermayenin çıkarları politikayı tümüyle belirlediği için, şirketler mutlak egemenliğe kavuşup, siyasetçiler kuklalaşırken, vatandaş da etkisiz eleman olarak büyük resimden dışarı atılıyor. Bir yere HES yapma, AVM kurma, yeni bir köprü ya da havaalanı inşa etme konuları hepimizi ilgilendirdiği halde vatandaşların bu kararlarda söz hakkı olmaması, özel-kamusal alan ayrımının günümüzde özel mülkiyetin kamusal alanları hoyratça işgal etmesinin kılıfını oluşturduğunu gösteriyor.

Özerkliği bu üç antagonizmayla şöyle ilişkilendirebiliriz. Çağdaş liberal kurama göre bireyin özerk olmasının önkoşulları şunlardır:

1 Toplumla arasına mesafe koyabilmesi (eleştirel düşünmek),
2 Devletin "paternalist" olmaması için iyice küçülmesi (devletin sosyal adaletle ilgili görevlerinin sivil toplum kuruluşlarına ve hayırseverlere terk edilmesi),

3 Özerkliğin mekânı olan özel alanın sınırlarının bireysel girişimcilik yoluyla genişletilmesi (devletçiliğe karşı serbest piyasa ekonomisi).

Oysa liberal kuramın çerçevesinde kalırsak özerkliğin sınırlarına tosluyoruz, tıpkı *Truman Show* filminde Truman'ın yapay dünyasından kaçmaya çalışırken denizin ufkunda tosladığı sahne duvarı gibi.

Konuşmamın sonunda savunacağım "özerkliğin önkoşulu isyandır" modeline göre bu üç zıtlığın aşıldığı, yani bireysellik ve toplumsallaşmanın birbirini beslediği yeni toplumsal ilişki biçimlerine ihtiyacımız var. Bunu başarırsak yukarıda bahsettiğim liberalizmin kurucu zıtlıklarının da hem zihinlerimizde, hem de pratikte kumdan kaleler gibi yıkılması mümkün olabilir belki. Kısaca özetlersem, başkalarına güvensizliğe dayanan "ben ve diğerleri" ayrımı yerine "biz"in gücünün açığa çıkarılması, yöneten devlet ve yönetilen vatandaşlar ayrımı yerine her ölçekte katılımcı demokrasinin somut modellerinin geliştirilmesi (halk meclisleri, katılımcı bütçe, işyerlerinde özyönetim, yerel özerkliğin güçlendirilmesi), özel alan-kamusal alan yerine kent hakkı gibi yollarla yaşadığımız mekânların biçimlendirilmesine aktif olarak katılabileceğimiz mekanizmaların geliştirilmesi gerekiyor. Böylece önümüze sunulan yapay seçenekler arasından bir seçim yapmak yerine belki de daha önce hiç düşünülmemiş yeni seçenekler yaratarak özgürleşebiliriz.

Var olan özerklik modellerini karşılaştırabilmek için halinden hoşnut köle paradoksuna değinmenin yararlı olacağını düşünüyorum. Tarih boyunca ırk, sınıf ve cinsiyet eşitsizliklerinin ve bu üç tahakküm mekanizmasının iç içe geçtiğini ve birbirini yeniden ürettiğini görüyoruz. Peki, ne-

den işçilerin çoğu sosyalist değil ve neden kadınların çoğu feminist değil? Aynı koşullara sahip iki kölenin biri halinden hoşnutken diğeri halinden hoşnut değilse, ikisi de aynı derecede özerk midir?

Bu aşamada üç farklı özerklik modeli oluşturabiliriz. İlkine *öznel bireysel tercihler modeli*, ikincisine *nesnel kendini gerçekleştirme modeli*, üçüncüsüne ise *isyan modeli* diyeceğim.

İlk modele göre bireyin öznel tercihlerini, nesnel ahlaki değerlerin olduğunu varsayarak eleştirmek yanlıştır. Kendi tercihiyle köle kalmayı seçen biri aslında özerktir. "Kocamdır, sever de döver de" diyen bir kadının da, güzellik ve moda endüstrisinin taleplerini tümüyle içselleştirmiş olan başka bir kadının da en az feminist bir kadın kadar özerk olabileceği varsayılır. Lars von Trier'in *Manderlay* filminde, halinden hoşnut köleleri özgürleştirmeye çalışan Aydınlanmacı Grace karakterinin burnunun sürtülmesi ve eşitsizliği pekiştiren yasa kitabını aslında efendilerin değil, kölelerin yazmış olduğunun ortaya çıkması bu görüşün örneği olarak ele alınabilir. Batılı aydınların siyahların ezilmesinden dolayı vicdan azabı duymasına gerek yoktur; bu siyahların kişisel tercihidir ve onları yukarıdan özgürleştirmeye çalışmak yerine kişisel tercihlerine saygı duymamız gerekir. Yani, köle olarak kalma tercihi de özerk ve rasyonel bir tercihtir, ya da kimi toplulukların özerkliğe değer vermemeyi tercih etmesi meşrudur. Grace, kölelere Aydınlanma değerlerini empoze ederek onları özgürlüğe zorlarken aslında onların özerkliğini zedelemiştir. İstemedikleri bir şeyi onlara bahşetmek ve böylece kendi yazdıkları yasalara göre yaşamalarını engellemek paternalizm anlamına gelir. Bu görüş, muhafazakârların

Aydınlanma eleştirisiyle örtüşür.[3] Buna göre, idealistlerin ve devrimcilerin bireyleri ve toplumu değiştirme çabaları, toplum düzenini ve huzuru bozmaktan başka işe yaramaz. Halinden memnun insanlar, hiyerarşik bir düzende yaşasalar bile kendi hallerine bırakılmalıdır.

Özerkliğe dair ikinci görüş, yani nesnel kendini gerçekleştirme modeli, Grace'in tarafını tutar. Özerkliğin artması ve kendini gerçekleştirmek birbirini besleyen süreçlerdir. Yani, hem bir ölçüde özerk olmak, kendini gerçekleştirmenin önkoşullarından biridir, hem de kendini geliştirebilen bireylerin özerkliği artar. Grace'in yaptığı, onlar adına karar vermek değil, onlara farklı bir yaşam tarzının yolunu ve yordamını öğretmektir. "Biz yemeğimizi hep akşam yedide yeriz, peki özgür insanlar ne zaman yer?" diye soran bir köleye acıkınca yemek yiyebileceklerini hatırlatmak, efendilerinin kararlarına itaat etmeyi sorgulamayanlara bir konuyu tartışarak ve sonra oylayarak karar verebileceklerini göstermek aslında hepsinin özerkliğini artırır, üstelik hiçbiri bu yeni düzenden hoşnut olmasa bile. Bu toplumda kendilerini geliştirme olanağı olmadığı ve yoksulluğa mahkûm oldukları için hem halinden hoşnut köleler, hem de halinden hoşnut olmayanlar özerk değildir. Böylece, yüce gönüllü bir yöneticinin bireyleri ve toplumları üstten özgürleştirmesine yeşil ışık yakılmış olur.

İlk model, tersi kanıtlanmadıkça her bireyin özerk olduğunu varsayarken, ikinci model özerkliği doğal bir başlangıç noktası olarak değil, "rasyonel bir toplumda" yaşayarak erişilen bir sonuç olarak ele alır ve bunun ancak belirli toplumsal koşullarda elde edilebileceğini vurgular. Maslowcu

3 Alper, Emin. Trier'in Muhafazakâr Manifestosu: Manderlay", *Altyazı*, Kasım 2005, s. 86-89.

bir ihtiyaçlar hiyerarşisi kavramından yola çıkarsak, ancak temel ihtiyaçlarını giderebilen bireyler, en üst seviyedeki ihtiyaç olan kendini gerçekleştirme ihtiyacının bilincine varabilir. Buna göre özerk bireyler yetiştirmenin önkoşulu refah devleti tarafından bireylerin kendini gerçekleştirmelerinin maddi önkoşullarının sağlanmasıdır. Bu görüşe, şöyle bir eleştiri yapılabilir: Refah devletindeki bireylerin kendilerini büyük ölçüde özgür hissettikleri için toplumsal normları daha rahat içselleştirip, daha az sorgulamaları muhtemeldir. Bu yüzden onları tüketim toplumunun gönüllü neferleri, ya da "halinden hoşnut köleler" olarak değerlendirebiliriz. Bu da bizi üçüncü özerklik modeline yani *isyan olarak özerklik* anlayışına götürür.

Yaşadığı toplumsal düzenden rahatsız olan, hatta "dibe vurduğunu hisseden" insanların düzen eleştirisi yapıp, tek başına ya da bir arada bu baskıcı düzenle mücadele etme ihtimali, yani özerkliğini artırma potansiyeli daha fazladır. Bu nedenle, halinden hoşnut olmayan kölelerin halinden hoşnut olanlara göre daha özerk olduklarını iddia edebiliriz. *Manderlay* filminde, halinden hoşnut olmayan tek köle Timothy'dir. Grace'in gelişi onun isyankâr karakterini değiştirmediği için Grace'in müdahaleleri aslında kimsenin özerkliğini etkilememiştir. Peki, Timothy'nin asi karakterinin onu otomatik olarak özerk yaptığını söyleyebilir miyiz? Bu soruyu yanıtlamaya çalışırken filmdeki ilginç bir detayı hatırlamak iyi olabilir. Filmin başlarında Timothy'nin statüsünün "gururlu köle" olduğunu sanırken, filmin sonlarında onun karşı tarafın beklentisine göre şekil değiştiren bir "bukalemun köle" olduğunu öğreniriz. Kiminle konuştuğuna göre farklı bir maske takan, kendini dürüst Munsi kabilesi-

nin üyesi olarak gösterirken aslında hilebaz bir Mansi kabilesinden olan Timothy özerk olabilir mi? Neden olmasın? Özerk bireylerin dürüst olma zorunluluğu olmadığına göre bu pekâlâ mümkün. Peki ya özgür olmadığını bildiği halde sinizme kapıldıysa ve sistemi değiştirmek için hiçbir mücadele içine girmiyorsa?

Manderlay filmini şimdilik bir yana bırakıp, *Dövüş Kulübü* filmine geçersek belki bu soruyu daha iyi yanıtlayabiliriz. Tyler'la tanışmadan önceki Jack tam da bu durumdadır. Jack başarı kültünü içselleştirerek, daha fazla tüketip, evini kusursuz hale getirerek kendini gerçekleştirmeye çalışır. Bu hayat tarzı onu hiç tatmin etmese bile başka bir alternatif aklına gelmez. Jack halinden hoşnut olmayan bir köle iken, Tyler'ın ondan farkı, bu bilinci eyleme dökmesi ve isyan etmesidir. İsyan olarak özerklik modeline göre, Tyler'ın Jack'ten daha özerk olduğunu söyleyebiliriz. Tyler özgürleşmenin yolunun kusursuzluk arayışı yerine kendine zarar vermekten geçtiğini düşünür. Ama bu mazoşistçe bir tutum değil, bilinçli olarak dibe vurma çabasıdır. Böylece can ve mal güvenliğine ve toplumun istikrarına aşırı değer veren korkak bireyler, acıyla ve ölümle yüzleşerek hayatlarında gerçekten nelerin önemli olduğunu bulabilir. Filmde Tyler'ın bir tezgâhtarı silahla tehdit ederek, hayalindeki veterinerlik eğitimine bir an önce başlamazsa geri gelip onu vuracağını söylemesi, varoluşçu felsefedeki ancak ölümle yüzleşince yaşamın anlamını idrak edebiliriz düşüncesine gönderme yapar.

Tyler'ın toplumu üstten özgürleştirme projesi, *Manderlay* filmindeki Grace'in hümanizmi ve Aydınlanmacılığına taban tabana zıttır. Grace uygarlığın temel değerlerine inanır, *Dövüş Kulübü* filmindeki Tyler ise tüm uygarlığın yıkılıp her

şeye yeniden başlanması gerektiğini savunur. Jack'i acıyla yüzleştirerek korkusuz kılmak için elini asitle yakması, dövüş kulübü üyesi olmayanların bile, sokakta üzerine su sıkarak ve benzeri yöntemlerle dövüşmeye teşvik edilmesi ve en sonunda başlattığı militarist yapılanma Kargaşa Projesi, anarşizmden proto-faşizme uzanan yolun uğraklarıdır.

Tyler'a göre ruhsal bir buhran yaşayan, hem herkesten faklı olmak isteyen, hem de ne kadar sıradan olduğunun farkında olan bu neslin esas istediği kendini tüketim toplumunun normlarına göre mükemmelleştirmek değil, daha yüce bir amaç uğruna feda etmektir. Bu yüce amaç da yaratıcı bir yıkım harekâtıyla uygarlığın kökünü dinamitlemek ve böylece tarihin yönünü değiştirmektir.

> Tyler Durden müritlerine, dünyayı kurtaracak bir şey varsa, bunun Kargaşa Projesi'nin yaratacağı kültürel bir buzul çağı olduğunu anlatır. "Vaktinden önce başlatılmış bir karanlık çağ." Bu sayede insanlık, dünyanın kendini toparlamasına yetecek bir süre boyunca eylemsizliğe mahkûm olacaktır. Kendi öngördüğü anarşiyi haklı çıkarıp ona anlam kazandırarak Kargaşa Projesi, dövüş kulübünün memurlar ve kuryeler için yaptığını medeniyet için yapacak, dünyayı daha iyi bir yere çevirebilmek için medeniyeti altüst edecektir."[4]

Tyler, Dövüş Kulübü üyelerine yaptığı bir konuşmada kadınların yetiştirdiği bir kuşak oldukları için, savaşçı erkekliklerini kaybettiklerini söyler. Bu bize Adorno'nun otoriteryen kişilik analizini hatırlatır. Bu teze göre, Avrupa'da kadınların özgürleşmesiyle baba otoritesinin sarsılması, yaşadıkları bu otorite boşluğunu doldurmak için kendilerine koşulsuz takip edecekleri liderler arayan bir kitle yaratır.

---

4 Kubilay Akman, *İzinsiz Gösteri*, sayı 139, Mayıs 2007 http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi139/kubilay.akman_139.html

Filmde Kargaşa Projesi'nin askerlerinin temel kuralı hiçbir konuda Tyler'ın otoritesini sorgulamamaktır. Jack'in bu kurala karşı gelip, Tyler'ın şehirdeki önemli binaları havaya uçurma projesini engellemeye çalışması, onun Tyler'ın otoritesine isyan ederek en azından Tyler kadar özerk olmasını sağlar. Kubilay Akman, Tyler Durden'ı postmodern politik direnişin iyi bir örneği olarak ele alır ve şöyle der:

> *Dövüş Kulübü*'ne, nereden, hangi öznel pozisyondan baktığınıza göre onu yabancılaşmanın, şeyleşmenin, endüstriyelizmin ve tüm teknolojik ablukanın aşılmasına yönelik bir ütopya olarak da; şiddetle yoğrulmuş, cinsiyetçi ve otoriteryen bir "kara-ütopya" olarak da okuyabilirsiniz.

Peki, *Manderlay* filmindeki Timothy'nin pasif isyanı ile *Dövüş Kulübü*'ndeki Tyler'ın aktif isyanı arasında bir benzerlik bulabilir miyiz? İkisini de postmodern, anti-hümanist ve nihilist direniş biçimleri olarak değerlendirebilir miyiz? Timothy beyaz kadının kurmaya çalıştığı düzeni tüm hasat parasını kumarda kaybederek sabote ederken, Tyler da beyaz adamın kurduğu uygarlığı intikam duyguları içinde yok etmeye çalışıyordu. Enerjisini var olan sistemi tümüyle yıkmaya adayan direniş biçimleri, bu sırada alternatif toplumsal ilişkiler ve örgütlenme modelleri geliştirmedikçe isyanlar bir anda parlayıp sönüyor ve gerçek bir devrime dönüşemiyor.

Tam da bu noktada isyan olarak özerklik modeli yetersiz kalmaya başlıyor. Çünkü gerek *Manderlay*'de gerekse *Dövüş Kulübü*'nde isyan başarılı bile olsa eski düzenin yerine konan somut bir alternatif yok. İşte bu aşamada, Gezi Direnişi'nde yaşanan özgürleşme sürecinin, bu filmlerde ifade bulan özerkliğin sınırlarını aştığını düşünüyorum.

Yeni toplumu kurmak için gereken yeni özneler nasıl ortaya çıkabilir? Marx, bu soruyu yanıtlarken, değişen toplumsal ilişkilerin yeni öznellikler yarattığını öne sürer ve *1844 El Yazmaları*'nın "Özel mülkiyet ve komünizm" bölümünde şöyle der:

> Beş duyunun **oluşması**, tüm geçmiş tarihin işidir. Henüz kaba pratik ihtiyaçların tutsağı olan **duyunun**, ancak **sınırlı** bir anlamı vardır. Açlıktan ölmek üzere olan biri, yiyeceği insani biçimiyle değil, sadece soyut bir yiyecek olarak algılar; bu açıdan onun yiyeceğe saldırarak beslenmesi, bir hayvanınkine benzer... Değerli maden ticareti yapan biri, madenin güzelliğini ya da kendine özgü doğasını değil, sadece ticari değerini görür.[5]

Marx'ın kendini gerçekleştirme ideali, duyuları ve duyarlılıkları gelişmiş, estetik, entelektüel, duygusal, toplumsal gibi çok sayıda ihtiyacı olan bireyi tanımlar. İktisadi gelişmenin esas hedefi, herkesi edilgen tüketicilere indirgemek değil, ihtiyaçları zenginleşmiş, bireysellikleri gelişmiş, yaratıcı etkinliklerde bulunan insanları yaratmak olmalıdır.[6] Marx'ın "duyuların özgürleşmesi" olarak adlandırdığı insan doğasının serpilme sürecinin yaşanabilmesinin önkoşulu, bir arada mücadele sürecinde yeni toplumsal ilişkilerin geliştirilmesidir. Bu sürecin nihai hedefi üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ve bunun temelindeki işbölümünün ortadan kalkmasıdır. Çünkü "kapitalizm, gölgesini satamadığı ağacı keser".

Nesneler değişim değerleri için üretilmeyip, kullanım değerleri için üretildiğinde, onlara bakan göz de nesnenin

5 Marx, Karl. "Economic and Philosophical Manuscripts", *Karl Marx Selected Writings*. Oxford University Press, 2005, s. 100.

6 Silier, Yıldız. *Özgürlük Yanılsaması: Rousseau ve Marx*, Yordam Kitap, 2006, s. 139.

değerini üzerindeki fiyat etiketine göre değil, hangi ihtiyacını karşıladığına göre algılamaya başlar. Böylece araçsal aklın hâkimiyetinden kurtulup tüm nesneleri ve özneleri kendi tikellikleri içinde görmeye başlarız. Gezi komününde paranın devreden çıktığı Devrim Market ve herkesin hiçbir form doldurmadan, kimlik bırakmadan kitap getirip, kitap aldığı Gezi Kütüphanesi geliyor aklıma. Reviri, çocuk oyun alanı, açık dersleri, konserleriyle her şeyin bedava olduğu bir yaşam alanında insanın çevresindekilerle kurduğu ilişkilerin de tümüyle farklı bir nitelikte olması Marx'ın *duyuların özgürleşmesi*ne dair sözlerini doğruluyor. Marx'a göre en güzel müziğin, müzik kulağı gelişmemiş birisi için anlam ifade etmemesi gibi, herhangi bir nesnenin benim için anlamı, benim onu algılama kapasitelerimin gelişkinlik düzeyiyle ilişkilidir. Parasal değeri olmayan (metalaştırılmamış) ve ortaklaşa yaratılan kültür ve sanat üretimleri yaygınlaştıkça, bizim bunlardan zevk alıp beslenme yetilerimiz de gelişir ve yeni insanlar, yeni öznellikler ortaya çıkar. Böylece tüm ihtiyaçları sahip olma ihtiyacına indirgenmiş tek boyutlu insanlar yerine toplumsal duyuları gelişmiş ve duyuları özgürleşmeye başlamış insanlar ortaya çıkmaya başlar. Gaz bombası atan polise "bu gaz bi harika dostum" diyebilen, normalde suratına bakmayacağı hatta düşmanlık hissedeceği insanların yardımına koşan (BDP bayraklı birinin Türk bayraklı birini gazdan kurtarmaya çalışırken kurt işareti yaparak onları destekleyen bir adamın olduğu fotoğraf geliyor aklıma), üç büyük takım taraftarının aynı amaç için birleştiği, yollarda deniz gözlüklü, kravatlı adamların ve başörtülü V maskeli teyzelerin yürüdüğü günleri yaşadıktan sonra yeni bir dünyayı yaratma yolunda daha yolun başında olsak da, yeni insanın yaratılması sürecinde dev adımlar atmadık mı?

İktidar aygıtını yıkmak ya da iktidarı ele geçirmek yerine toplumu dönüştürme hedefinin somutlanması açısından Gezi Direnişi'nin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Gezi eylemlerindeki yaratıcılık patlamasını sağlayan, daha önce bir araya gelmemiş grupların ve bireylerin hem birlikte mücadele edip, hem de küçücük bir alanda katılımcı demokratik ve komünal bir hayat tarzı kurmaya başlayarak toplumsal dayanışmanın gücünü ortaya çıkarması ve hayal gücünü özgürleştirmesi değil miydi? Böylece ben ve öteki arasındaki yapay duvarlar yıkılıp, belki de ilk defa bu kadar güçlü ve haklı bir "biz" olmanın keyfini yaşadık. İktidarın artan kutuplaştırıcı söylemleri "çapulcu" kimliğimizi güçlendirdi ve en umutsuz zamanımızda ortaya çıkan "duran adamlar", yenilgi hissine kapılmamızı engelledi. Yerel olarak başlayan bir hareket, diğer ülkelerdeki toplumsal hareketlere de ilham vererek evrenselleşti. Çevrecilik, feminizm, LGBTİ, sınıfsal hareketlerin farklılıklarını örtmeden bütünleştirdi ve parçalarının toplamının ötesine geçen yeni bir bileşim oluşturdu. Bu nedenle, Gezi Direnişi ne sadece bir orta sınıf isyanıydı, ne de sadece 90 kuşağını kapsıyordu. Anti-otoriter ve özgürlükçü yanı ağır bassa da antikapitalist damarı da gayet güçlüydü. Solun toplumsal meşruiyetini ve görünürlüğünü artırdı ve tabanını genişletti. Var olan politik seçim sisteminden yabancılaşmış ve sandığın toplumsal sorunların çözümü olamayacağını bilen insanların yaratmaya başladığı alternatif bir politikleşme süreciydi. Peki ya bundan sonra? Gezi Direnişi, kurucu bir politika yapmanın ve örgütlenmenin farklı mecralarını yaratmanın aciliyetini gözler önüne sermesi açısından çok önemli bir başlangıç oldu.

Şimdi bu tartışmanın ışığında şu iki temel soruyu cevaplamaya çalışacağım. İlki, gönüllü köleliği nasıl açıklayabiliriz? İkincisi ise her isyan özgürleştirici midir?

Neden işçilerin çoğu sosyalist değil ve neden kadınların çoğu feminist değil? Başka bir deyişle, neden ezilenlerin çoğu muhalif değil? Halkın çoğunluğunun irrasyonel olduğu için AKP'ye oy verdiği açıklaması bana doğru gelmiyor. Bunun sadece bir yanlış bilinç meselesi olduğunu düşünmüyorum. Sistemin nasıl rıza ürettiği, yani ideoloji ve hegemonyanın nasıl işlediği, özgürlük yanılsamasının nasıl yaratıldığı konularına değinmeden kapsamlı bir cevap vermek çok zor gözüküyor.

Dünkü oturumlardan birinde bu soru, güvenlik ve özgürlük arasındaki gerilim üzerinden tartışıldı. Halkın büyük bir kısmının Erich Fromm'un *Özgürlükten Kaçış* kitabında bahsettiği gibi kendi kararlarını almanın sorumluluğundan kaçıp, kendilerine güvenlik vaat eden liderlere itaat ettikleri söylendi. Bu analizde doğruluk payı olsa bile, "Size göre güvenlik mi, yoksa özgürlük mü daha önemli?" sorusunun yanlış bir ikileme dayandığını düşünüyorum. Güvenlik için her zaman bazı özgürlüklerimizi feda etmemiz gerektiğini iddia eden liberal kurama karşı çıkarak, ikisinin de önemli olduğunu vurgulayarak, birini elde etmek için diğerini feda etmeyi reddetmemiz gerekiyor bence.

İnsanları güvenliği önemseyenler ve özgürlüğe değer verenler olarak ayırmak istemiyorum. Ama daha temelde olan şöyle bir ayrım yapabiliriz belki: cevapları olanlar ve soruları olanlar. İlk defa felsefe dersi alan öğrencilerin genellikle soruların çokluğu ve nihai cevapların azlığından rahatsız olduğunu gözlüyorum. Peki, herhangi bir konu hakkında kesin bilgileri öğrenmek neden bu kadar önemseniyor? Çünkü

eğitim sistemi öğretmenlerin öğrencilere bilgileri aktardığı bir kurum olarak görülüyor, toplumda "cevapları olanlar" muteber görülüyor ve "sadece soruları olanlar", eleştirel düşünenler küçümseniyor.

Hayatta nelerin daha değerli olduğuna dair kesin cevapları olanlar kendilerine fazlasıyla güveniyor ve zıt görüşleri duymak bile istemiyor. Örneğin, "Toplumsal düzenin korunması, siyasi otoritenin istikrarı ve ekonomideki ilerleme her zaman iyidir", "Namusum için karımı öldürdüm, pişman değilim", "Vatanım için çocuklarımın canı feda olsun". Peki, nasıl oluyor da eleştirel düşünmekten aciz olanlar bu kadar çoğunlukta? Düşünceleri iktidarda olanların, eleştirel bir bakış açısı geliştirmelerine gerek kalmıyor, oysa muhalif olanlar, eski cevaplardan tatmin olmadıkları için, yeni sorular üretebiliyor ve daha fazla eleştirel düşünebiliyor. Öte yandan, muhalefette olanlar her zaman neye karşı olduklarının farkında olsa bile, ne istediklerini tam olarak bilemeyebiliyor. Bu yüzden de iktidar ara sıra su yüzüne çıkan çıkar çatışmaları dışında genellikle çıkar birliği içinde davranabilirken, muhalefet ise önceliklerinin ne olduğu, nasıl bir yeni sistem istediklerine dair görüş ayrılıkları nedeniyle bin bir parçaya dağılmış durumda. Cevaplar konusundaki bu belirsizliğin hem gücümüz, hem de zaafımız olduğunu iddia edebiliriz. Bu bizim gücümüz, çünkü bizi dogmatik doğrulardan koruyor, aynı zamanda da zaafımız çünkü sürekliliği olan, çok renkli, çok sesli örgütler kurmamızı zorlaştırıyor.

Adorno, 1950'lerde yaptığı analizde Avrupa'da otoriteryan kişiliğin yükselişini, daha fazla kadının ücretli emekçi haline gelmesiyle, evdeki baba otoritesinin azalmasına ve çocuğun yeni otoritelere ihtiyaç duymasına bağlamıştı. Hâlbuki bizim toplumumuzdaki lidere itaat etmeyi arzu-

layan kitleleri bu kuramla açıklamamız mümkün değil. Bizdeki sorun, baba figürünün fazlasıyla güçlü olması, tüm değerlerin ve cevapların garantisi olarak algılanması ve baba otoritesi olmayan bir hayatı düşünememek olabilir. Frederic Lordon, *Kapitalizm, Arzu ve Kölelik* kitabında şöyle diyor: "Gönüllü kölelik yoktur, duygusal kölelik vardır. Gerçek zincirler duygularımızın ve arzularımızın yarattığı zincirlerdir."[7] Sınıflı toplumların temelindeki hiyerarşi zinciri, üstlerine bağımlılık ve altındakileri araçsallaştırma üzerinden ilerliyor. Örneğin, kapitalizmdeki sermaye ve emek arasındaki ilişkiye ve patriyarkal ailedeki erkek ve kadının ilişkisine baktığımızda, egemen taraftaki temel duygunun kibir ("her şeye iznim var") ve ezilen taraftaki temel duygunun aşağılık kompleksinden kaynaklanan utanç duygusu olduğunu görüyoruz. Sermaye nasıl yeterince kâr etmeyince fabrikasını kapatıp binlerce kişiyi işsiz bırakma hakkını kendinde görüyorsa, kendini ailenin reisi olarak gören bir erkek de çorbanın tuzu az diye eşini dövme hakkı olduğunu düşünüyor.

Lordon'a göre efendinin "hizalama saplantısı" vardır, yani hizmetine aldığı güçleri kendisinin sadık bir uzantısı haline getirmeye çalışır. Spinoza da benzer şekilde, iktidarın yönetmek için kederli duygular yaratmaya muhtaç olduğunu söyler.

> Arzunun sürekli yoğunluğu (ücretli emekçi açısından paraya ulaşmak her zaman zaruridir ve paradan vazgeçmek diye bir seçenek yoktur) ile arzunun gerçekleşmesi için gereken koşulların gitgide zorlaşması bir gerilim doğurur ve evhamın yarattığı keder duygusu da bu gerilimin temel unsurudur.[8]

7 Lordon, Frédéric. *Kapitalizm, Arzu ve Kölelik: Marx ve Spinoza'nın İşbirliği*, Metis Yayınları, 2013, s. 36.

8 *Age*, s. 45.

Avrupa'da iktidarda olanlar halkın kendilerine saygı duymasını beklerken, Türkiye'de şimdi iktidarda olanlar yandaşlarının otoritesine saygı duymasını, muhaliflerin ise korkmasını bekliyor. Ortaya çıkan yolsuzluklar, yandaşların hükümete duyduğu saygı ve güveni azaltmıyor çünkü parayı veren düdüğü çalar ve güçlü olan haklıdır deyişlerindeki gibi bunun zaten muktedirin hakkı olduğunu düşünüyor ve esas tehdidi iktidarın mutlak gücünü "gayrimeşru" yollarla azaltmaya çalışan cemaat, iç ve dış mihraklar olarak görüyor. Yasaları yapma hakkını da yasaları delme hakkını da iktidarın ayrıcalığı olarak görüyor.

Nasıl işyerinde ezilen, kendini güçsüz hisseden bir erkek, eve geldiğinde eşini ve çocuklarını "hizaya getirerek" kendini güçlü hissediyorsa, iktidar partisine oy verenler de kendileri gibilerin ülkeyi yönettiğini düşünüp, iktidardan pay alarak muktedir hissediyorlar. Böyle bir durumda, neden muhalif olsunlar ki? Ezildiklerinin farkına varmanın getireceği keder duygusu yerine, tüketimin verdiği sevinci, iktidardan pay almanın verdiği kudret artışı duygusunu tercih etmeleri gayet rasyonel değil mi? Eğer Spinoza haklıysa, yapmamız gereken kederi yeniden üretmek yerine etkileme ve etkilenme gücümüzü ve dolayısıyla neşeyi artıran bir muhalefet tarzı geliştirmemiz ve böylece Marx'ın deyimiyle duyularımızı özgürleştirme yolunda adımlar atmamız. Emma Goldman'ın "Dans edemeyeceksem bu benim devrimim değildir," sözlerinin, Mehmet Ali Aybar'ın "güler yüzlü sosyalizm" anlayışının ve Gezi Direnişi'nde mizahı kullanarak otoriteyle dalga geçen duvar yazıları ve sloganların neşeli bir muhalefet geliştirirken başlangıç noktaları olarak alınabileceğini düşünüyorum.

8

Sömürgeciliğe Karşı İsyan[9]

İsyan filmini[10], altıncı kez izleyişimde bile üzerimdeki etkisi azalmadı. Hâlâ özgürleşme mücadeleleri üzerine izlediğim en etkileyici film. Peki neden? Kesin cevaplar vermekten ve didaktik olmaktan özenle kaçınan ama yeni sorular sormamız için bizi kışkırtan bir film olduğu için galiba. Bir isyan, hangi koşullarda bir devrime dönüşebilir ve dönüşemediğinde neden başarısız olur? Emperyalizm karşıtı mücadeleler, her zaman kapitalizm karşıtı olmak zorunda mıdır? Adaletsizliğe duyulan öfke, nasıl bir psikolojik ve toplumsal süreçten geçerse, serpilerek devrimci bir harekete dönüşebilir? Ya köle-efendi diyalektiği, Hegel'in anlattığı iyimser şekilde kölelerin yeni efendiler olmak istemedikleri ve intikam almak istemedikleri yeni bir topluma yol açmaz da, Fanon'un betimlediği gibi intikam tutkusuyla beslenen bir gerilla savaşına dönüşürse? İktidarın uyguladığı açık ve ör-

9 Bu makale daha önce şu kitap içinde yayımlanmıştır: *İsyan ve Devrim Filmleri* (ed. Yeşim Dinçer), Yordam Kitap, 2013, s. 173-193.

10 *Queimada/Burn*, Yönetmen: Gillo Pontecorvo, Senaryo: Franco Solinas, Giorgio Arlorio, Müzik: Ennio Moricone, Oyuncular: Marlon Brando, Evaristo Marquez, Norman Hill, Yapım: 1969, İtalya-Fransa, Süre: 112 dk. "Türkiye'de 1972'de gösterime giren ve sinema yazarlarınca yılın en iyi filmi seçilen *İsyan*, sıkıyönetim tarafından yasaklanarak depoya kaldırıldı. İki sene sonra bazı sahneleri sansürlenerek tekrar vizyona çıktığında, sinema yazarlarınca yeniden yılın en iyi filmi seçildi." (*Arpaç* 43)

tük şiddete tepki olarak ortaya çıkan ezilenlerin şiddetini, evrenselci ahlaki yargılarla eleştirmek ne kadar doğrudur? Karşıt cephelerde savaşan iki liderin arkadaş olması ve birbirini takdir etmesi mümkün müdür? Her zaman düşmanımın düşmanı dostum mudur? Özgürlük verilmez alınır mı, yoksa birisini manipüle ederek bir özgürlük savaşçısına dönüştürmek mümkün müdür? Ve bunların hepsinden çok, beni en etkileyen soru: Nereye gideceğini bilmek ama nasıl gideceğini bilmemek, nasıl gideceğini bilip nereye gideceğini bilmemekten daha mı iyidir? Neye karşı olduğumuzu bilmek, ne istediğimizi bilmeyi gerektirir mi?

İsyan filmi sadece sömürgecilik karşıtı mücadelelerin iniş çıkışlarını betimlemekle kalmıyor, ulusal bağımsızlığın kazanılmasından (yani klasik sömürgeciliğin ve köleliğin yasal olarak bitmesinden) sonra da "serbest ticaret" kisvesiyle süren "yeni" sömürgeciliğin farklı sınıflar üzerindeki etkisini apaçık şekilde gözler önüne seriyor. Yeni "milliyetçi" hükümetin nasıl iktidarsızlaştırılıp kukla hükümet haline getirildiğini, şimdi ücretli işçi olan eski kölelerin yaşam koşullarının hiç düzelmediğini, halkın lümpen kesiminin paralı askerlere dönüştürülerek, kardeşin kardeşi öldürmesinin sağlandığını, artık daha bilinçlenmiş olan devrimci mücadelenin çok daha kanlı yollarla bastırıldığını izliyoruz.

Umut ve yenilgi, bireysel kahramanlıklar ve kolektif mücadele, akıllıca diyaloglar ve tüm halkın davulların coşkusuyla, trans halinde dans ettikleri karnaval benzeri kutlamalar iç içe geçiyor film boyunca. Aklımızla filmin sonunu soğukkanlılıkla öngörebilsek de, duygularımız bizi belki de imkânsızın gerçekleşeceğine dair umutlandırıyor. Pontecorvo, filmdeki biçimsel tercihini Brechtçi bir yabancılaştırma efektinden yana değil de, izleyicinin ana karakterle özdeşle-

şerek duygusal açıdan arınmasına dayalı klasik katharsisten yana kullandığını açık ediyor.[11] "Batılı" düşünme şekli (amacı fazla sorgulamadan araçların/tekniklerin geliştirilmesi, yani amaca en uygun yöntemi seçmeye programlanmış araçsal aklını kullanıp, üç adım sonrasını öngören bir satranç oyuncusu gibi davranarak, doğru taktikleri belirlemek ve tarihin gidişatını istediği şekilde değiştirmek) ve "Doğulu" hayat pratiği (halkını korumak için hayatını riske atmak, kendi çıkarı için ötekileri feda etmeyi düşünmemek, "ben" değil "biz" kipinde yaşamak), filmin iki başkahramanı Sir William Walker (Marlon Brando) ve Jose Dolores (Evaristo Marquez) üzerinden ete kemiğe bürünüyor.

İsyan filmi 1838-1848 yılları arasında, Portekiz sömürgesi Antil adalarından biri olan Queimada'da geçiyor. Tarihsel duruma uygun olması için, senaryoda bu ada İspanya'nın sömürgesi olarak geçse de, İspanya'daki gişe başarısını engellememek için yapımcı firma adanın Portekiz sömürgesi yapılmasını uygun görmüş. Filmin konusu, 1789 Fransız Devrimi'nden etkilenip, 1825'te sömürgecilikten ilk kurtulan devlet olan Haiti'deki devrimden ve buradaki isyancı kölelerin lideri Toussaint L'Ouverture'den esinlenmiş. Ayrıca, bu film yapıldığı sırada sürmekte olan Vietnam Savaşı'na da göndermeler içeriyor. Filmdeki tarihsel dönemin tüm Avrupa'yı kasıp kavuran 1848 devrimleriyle örtüşmesi bizi Batı'daki ve diğer yerlerdeki devrimlerin bağlantıları ve farklılıkları hak-

11 "Bir film biçimsel açıdan gerici olup da içeriksel açıdan ilerici olabilir miydi? *İsyan*'ı böyle değerlendirenler vardı. Gerçekten devrimci bir film yalnızca içerik açısından devrimci olmakla yetinemezdi, biçimsel açıdan da yenilikçi olmalıydı ve klasik konvansiyonlara, kahramanlara dayalı öykü anlatımına sırtını çevirmeliydi. Film solcu olduğu için yasaklanmıştı, nasıl olur da solcular filmi gerici bulabilirdi? Doğrusu bugünden bu tartışmalara bakınca güzel günlermiş diye düşünmek mümkün. Sinema dünyasında böyle heyecanlı tartışmalar yapılmıyor artık. Ama zaten böyle filmler de yapılmıyor." (*Cebenoyan* 39)

kında düşünmeye teşvik ediyor. (Sakın, yazının geri kalanını filmi izlemeden önce okumayın, tamam mı? Ama filmin belki de en güzel müziği olan Ennio Morricone'nin Abolicao şarkısını Youtube'dan dinleyebilirsiniz tabii ki.)

Daha ilk sahnede, gemi adaya yaklaşırken, İngiliz ajanı Sir William Walker'a adanın tarihini anlatan kaptandan, tahakküm ve direniş tarihinin döngüselliğine dair bir ipucu öğreniyoruz. Portekizlililer, 300 yıl önce bu adayı ele geçirirken, yerlilerin direnişini kırmak için tüm adayı yakmak zorunda kalmışlar. Adanın adı Queimada (Yanmış) buradan geliyormuş; ölen yerlilerin küllerinin beyazlattığı çorak kaya parçası da bu belleği ölümsüzleştirmiş. Tüm yerliler öldürüldüğü için, şimdi şeker plantasyonlarında çalıştırılan siyah köleler Afrika'dan kaçırılarak getirilmiş; adanın nüfusunun çoğunu siyahlar ve melezler oluşturuyormuş.

GILLO PONTECORVO (1919-2006)

Musevi bir ailenin çocuğu olan Gillo Pontecorvo, gençliğini Mussolini İtalya'sında geçirdikten sonra tenis turnuvasına katılmak ve gazetecilik yapmak için 1938'de gittiği Fransa'da kaldığı sürede bu ülkenin özgürleştirici politik ve kültürel atmosferiyle karşılaşmasının, Stravinsky, Sartre, Picasso'nun yanı sıra İspanya İç Savaşı'na katılan entelektüellerle tanışmasının onun politikleşme sürecinde belirleyici etkenler olduğunu söylüyor Edward Said'in onunla yaptığı röportajı içeren *Pontecorvo: The Dictatorship of Truth* adlı belgeselde. 24 yaşındayken İtalya'ya geri dönüp Milano'daki antifaşist, komünist bir örgüte, sonra da İtalyan Komünist Partisi'ne katılmış. Rosselini'nin *Paisa* filmini izledikten sonra film çekmeye karar verip, belgesellerle yönetmenliğe başladıktan sonra yaşamı boyunca sadece beş uzun metrajlı film çekmiş: *The Wide Blue Road* (1957), *Kapo* (1960), *Burn* (1969), *Battle of Algiers* (1969), *Operation Ogre* (1979).

Geminin adaya yanaşmasıyla yemyeşil palmiyelerle kaplı adadaki tüm sınıflar sahnede yerlerini alıyor: Kıyıda bekleyen beyaz şemsiyeli beyaz kadınlar, bembeyaz takım elbiseli beyaz adamlar, boyunlarından zincire vurulmuş çıplak siyah köleler, gürültülü pazar yerinde Walker'ın etrafını kuşatan dilenciler ve çantasını taşımak için yardım teklif eden Dolores. Walker'ı karşılayan ve sonra devlet başkanı olacak yerli burjuva sınıfının üyesi melez Teddy Sanchez, ona kötü haberi veriyor, isyancı Santiago yakalanmış; boynu mengeneyle sıkıştırılarak öldürülüyor, kafası kesiliyor ve cesedi ibret olsun diye köylerde gezdiriliyor. Santiago'nun gururlu karısı ve çocukları cenazeyi el arabasında köylerine taşırken, at sırtında Walker ve gökteki akbabalar onları izliyor. Walker, tüm ısrarına rağmen Santiago'nun arkadaşlarından biriyle tanışamıyor, ama başka bir potansiyel isyan önderi bulmak için cesur bir köle tespit etmeye çalışıyor. Cebindeki bozuklukları kölelere atınca hepsi birbiriyle kapışarak parayı almaya çalışıyor ama parayı geri getirmeleri söylendiğinde kuzu kuzu getirip veriyorlar. Tam "hayvan gibi davranan ve koyun gibi itaat eden bu kitleden devrimci çıkmaz" diye düşünüp, çekip gitmek üzereyken Walker, zincir ve kırbaç sesleri eşliğinde getirilen yeni kölelerden bir kadın ve bebeğine gizlice ekmek veren ve muhafız onu dövdüğünde öfkeyle yerden bir taş alan Dolores'i görünce yüzü aydınlanıyor. Daha önce çantasını taşımaya yardım eden Dolores'i hırsızlıkla suçlayıp, annesine küfrederek aşağılama sınavından da geçiren Walker, Dolores'in içindeki intikam arzusunu deşifre ettikten sonra devrimci bir kahramana dönüştüreceği cesur siyahı bulduğunu anlıyor.

Beyaz adamın her dediğinin doğru olduğunu kabul etmeyen, cesur ve öfkeli Dolores'ten adım adım bir devrim lideri yaratmaya girişiyor Walker. İlk yapması gereken, Dolores ve

birkaç arkadaşını bir banka soygununa dâhil etmek ve çaldıkları bu altınla, kendilerini bekleyen gemiyle, bireysel özgürlüklerine kavuşacakları Afrika'ya gidebilecekleri vaadiyle onları kandırmak oluyor. Güvenlik görevlilerine altının hangi köyde saklandığını ihbar ettikten ve köylüleri de silahlandırıp, onlara nasıl silah kullanılacağını öğrettikten sonra her şey planladığı gibi ilerliyor.

Hayatlarında bir kez olsun Portekizli efendilerini öldürme hayalini kurmuş tüm köylüler silahlanıp kendilerini yakalamaya gelen Portekiz askerlerini öldürüyorlar, böylece hem efendilerin sandıkları kadar güçlü olmadığını gören kölelerin kendilerine güvenleri artıyor, hem de Dolores bireysel özgürlüğü uğruna ona yardım eden köy halkını geride bırakıp Afrika'ya kaçmamaya, halkı için ve halkıyla birlikte savaşmaya karar veriyor. Filmin olay akışından kopmamak için, Dolores'in geçirdiği bu ilk dönüşümü şimdilik sadece kayıtlara düşelim ve bu özgürleşme sürecinin Hegel'in, Nietzsche'nin ve Fanon'un çerçevesinden nasıl yorumlanabileceği meselesini biraz erteleyelim.

Sonraki sahnede, adanın sömürgecilikten kurtulup bağımsız bir ulus devlet olmasını isteyen burjuva sınıfıyla Walker'ın konuşmasına şahit oluyoruz:

> Beyler, hangisi daha kullanışlıdır, bir eş mi yoksa bir fahişe mi? Sadece ekonomi açısından düşünün, elde etmek istediğiniz ürün fiziksel aşksa, bu ürünün maliyetini nasıl düşürebilirsiniz? Eşinize ev ve giysiler almanız lazım, yaşlanıp üretkenliği bitince bile ona bakmanız, sizden önce ölürse de cenaze masraflarını karşılamanız gerekir. Oysa bir fahişeyi ne beslemeniz ne de giydirmeniz gerekir, sadece ihtiyacınız oldukça, saat başı ödeme yaparsınız. Hangisi daha kullanışlı, bir köle mi yoksa ücretli işçi mi?

Adam Smith de Batı Hint Adaları'ndaki şeker plantasyonlarında kölelerin çalıştırılmasına "verimlilik" kaygısıyla karşı çıkmıştı (Lewis, 35). Bu konuda Marx'ın köleciliğin tarih içinde farklı dönemlerdeki algılanışını farklı üretim biçimlerinde oynadığı rolle ilişkilendiren sözleri de aklımıza geliyor: Üretim güçlerinin gelişmesinde kölelik önceleri ilerici bir rol oynasa da, sonra ayak bağı olmaya başlayınca sömürünün daha gizli ve daha kârlı bir biçimi olan ücretli işçi sınıfının yaratılmasıyla kapitalizmin temeli olan emeğin metalaşması gerçekleşiyor. 16. yüzyılda Portekiz, İspanya, Hollanda ve Fransa gibi ülkelerin başlattığı merkantilist sömürgecilik, 19. yüzyıl ortalarından itibaren İngiltere'nin kapitalist üretim biçimiyle ve "serbest ticarete" dayalı sömürgeciliğiyle baş edemeyip, güçsüzleşiyor. Filmin arka planında ilk sömürgeci Avrupa devleti olan Portekiz ile ilk sanayileşen ülke olan İngiltere sömürgeciliklerinin karşılaştırılması yer alıyor.

Walker'ın argümanından ikna olmayan bir yerli burjuva şunu soruyor: "Peki ya zenciler köle olmaktan çıkınca ücretli işçi olmak yerine patron olmak isterse?" Walker'ın bu soruya cevabı, ortak düşman için işbirliği yapılması gerektiğine dayalı pragmatik zihniyetle, bu çıkarcılığın üstünü örten evrenselci "uygarlık" söyleminin ne kadar ayrılmaz bir bütün olduğuna işaret ediyor:

> Dolores ve adamları şimdiden binlerce kişi oldular. Bu isyana siz de dâhil olmazsanız eski köleleriniz yeni patronlarınız değil, cellatlarınız olacak. İngiltere de sizin gibi serbest ticaret istiyor ve bu devrimin tehlikeli hale gelmesini istemiyor. Şimdilik sizin ve İngiltere'nin çıkarları örtüşüyor. Bunlar aynı zamanda ilerleme ve uygarlıkla da örtüşüyor.

Walker'ın burada ilerlemenin yolunun kapitalizmden geçtiğine duyduğu inancın, on yıl sonra, onu yeniden adaya çağırdıklarında yerini nasıl bir nihilizme bıraktığını göreceğiz.[12] Sonunda Portekiz sömürgeciliğinin sona erdirileceği gün gelip çatıyor; aynı düşmana karşı birleşen üç güç odağı-İngiliz hükümetinin çıkarlarını temsil eden Walker, yerli burjuva sınıfını temsil eden melez Sanchez ve halkı temsil edense Dolores değil de, halkın ta kendisi, coşkuyla dans eden, karnaval maskeleri takan siyahlar, beyaz boyalar süren siyah çocuklar, ellerinde ateşlerle valilik sarayının çevresinde "eğlenirken", korkudan elleri titreyen Sanchez'in tetiği çekmesine yardım eden Walker, sömürge valisini öldürüyor ve ordu-burjuva birliği yönetime el koyuyor. Bu sahnede korkak burjuvazi ve korkusuz, coşkulu halk zıtlığına şahit olduktan hemen sonra, ulusal bağımsızlığa kadar çıkarları geçici olarak birleşen isyancı siyahlar ve yerli burjuvanın farklı hedeflerine dair başka bir önemli sahne karşımıza çıkıyor. Dolores ve diğer isyancılar sahile gelip zaferlerini kutluyor, yine davulların hipnotize eden ritimleri ve danslar eşliğinde. Şimdi general üniforması giymiş olan Dolores ve Walker atlarını dörtnala birbirlerine doğru sürüyorlar. Eski dostların bu coşkulu karşılaşma sahnesinin ardından birdenbire müzik değişiyor ve klasik müzik eşliğinde Dolores'i kutlamak için sahile koşan yerli halkı, yüzlerindeki sevinç ve umudu yakın plan çekimlerle görüyoruz. Pontecorvo'nun filmde sadece burada kullandığı bu yabancılaştırma efektini nasıl yorumlayabiliriz? Coşkulu davullar yerel kültürü ve klasik müzik de Batı uygarlığının yüksek kültürünü temsil ediyorsa,

12 Bu muhtemelen bir tesadüf değil çünkü Marksist analize göre 1789 Devrimi sonrasında Avrupa'da ilerici bir rol oynayan burjuvazi, 1848 sonrasında yükselen devrimci harekete karşı aristokrasiyle işbirliğine girip ilerici rolünü yitiriyor.

yönetmen yerlilerin coşkusuyla klasik müziği birleştirerek, sanki "gerçek uygarlık burada, özgürleşen ve geleceği kurmaya hazırlanan halkın mutlulukla parıldayan gözlerinde, neşesinde ve kudretinde" demiş oluyor.

Ardından Walker'ın itirafları, yani Dolores'in nasıl Walker tarafından manipüle edilmiş olduğunu öğrendiği sahne geliyor. "Sana bir devrim başlatmanı söyleseydim beni anlamazdın. Banka soymak, bu mümkündü, önce kendini savunmak için öldürmeyi öğrendin, sonra başkalarını kurtarmak için öldürdün, sonrası kendiliğinden geldi."

Dolores ve isyancılar kazandıkları zaferden sonra artık hak ettikleri iktidarı elde etmek için şehre geldiklerinde yeni başkanın valiyi öldüren Teddy Sanchez olduğunu ve ilk icraatının köleliği kaldırmak olduğunu öğreniyorlar. Sanchez onları geçici hükümet adına yeni anayasa önerilerini tartışmaya davet ediyor ama Dolores onu kenara itip vali koltuğuna oturuyor ve halkının daha fazla bekletilmeyeceğini, kendisiyle açık konuşmasını istiyor. Masa başına geçtiklerinde yapılan tüm önerileri reddediyor; borsada şeker pancarı fiyatındaki iniş çıkışla ilgili yapılan tüm teknik ve anlaşılmaz açıklamalar ve ürettikleri şeker pancarını satın almak için İngiliz hükümetinin yaptığı tüm öneriler, ne kadar çaresiz ve kuşatılmış bir durumda olduğunu fark etmesini sağlıyor ve tüm beyazların oradan çıkartılmasını emrediyor. Uygarlık havarisi Walker vaazına başlıyor:

> Kim sanayi ve ticareti yönetecek, hastanelerde kim doktorluk, okullarda kim öğretmenlik yapacak? Bu adamlar mı? Uygarlık basit bir şey değildir Jose. Bir gecede uygarlığın tüm sırlarını öğrenemezsin. Uygarlık beyazlara ait ve onu nasıl kullanacağını öğrenmen lazım. Bunu öğrenmeden daha ileri gidemezsin.

Böylece Dolores sahildeki kampa geri dönüyor, hüzünlü, düşünceli ve sivil giysileriyle. Walker silahını alıp onunla görüşmeye gidiyor, "Bu kadar tehlikeli mi oldum? Beyazlara söyle, adamlarımı geri çekip plantasyonlara geri dönüyoruz. Ama onlara dikkatli olmalarını söyle, şekeri nasıl satacaklarını biliyor olabilirler ama şeker pancarını kesen bizleriz." Adadaki işini başarıyla tamamlayan Walker İngiltere'ye geri dönüyor; onu Çinhindi'de yeni bir göreve gönderdiklerini öğreniyoruz.

Filmin ikinci yarısında on yıl sonrasına geçiyoruz, şeker şirketleri daha da güçlenmiş, "kanun ve düzen"i artık tümüyle onlar sağlıyor ve adadaki "bağımsız" hükümet tam bir kuklaya dönüşmüş. Yeniden göreve çağırmak için Walker'ı arayan iki kişi, onu sefil bir yerde dövüşürken buluyorlar ve burada bir anlığına kapitalizmin İngiltere'de yarattığı yoksulluk içinde yaşayan lümpen kesimi ve artık ilerlemeye inancını yitirmiş olan Walker'ı görüyoruz.

Walker artık İngiliz hükümeti için değil, fiilen adayı yöneten Kraliyet Şeker Şirketi için çalışıyor ve şimdiki görevi devrimci yaratmak değil, yarattığı devrimcileri etkisiz hale getirip adada düzeni yeniden sağlamak. Yöneticilerle yaptığı toplantıda son on yıldaki önemli gelişmeleri öğreniyor. 1845'te isyancılar silah bırakmış, Sanchez yeni cumhuriyetin başkanı olmuş ve 1847'de tüm şeker kamışı tarlaları üzerindeki bütün haklar Kraliyet Şeker Şirketi'ne 99 yıllığına devredilmiş. 1848'de şehirdeki silahlı ayaklanmada 32 kişi ölmüş ve yeni bir gerilla ordusu kurulmuş. Ondan Dolores'ten kurtulmalarına yardımcı olmalarını istiyorlar ve durumun on yıl öncesiyle aynı olduğunu söylüyorlar. Walker'ın onlara cevabı Marx'ın tarih anlayışını yansıtıyor:

> Durum aynı olabilir ama sorun farklı. On yıl uzun bir zaman. Bir tarihsel dönemden diğerine geçişte on yıl tüm bir yüzyılın çelişkilerini ortaya çıkarabilir. Yargılarımız, yorumlarımız ve hatta umutlarımız yanlış çıkabilir. Paramı aldığım sürece çıkarlarımız örtüşüyor. Şimdi tek düşündüğüm bir şeyi neden yaptığım değil, nasıl yapacağım.

Bu sözleriyle Walker'ın eskiden inandığı ideallere artık inanmadığını ve her ne pahasına olursa olsun kendine verilen görevi yapacağını görüyoruz. Hâlbuki filmin ilk yarısında Dolores'le kurduğu arkadaşça ilişki, onun devrimcilere gıptayla baktığını ve içten içe onları takdir ettiğini gösteriyordu.

Bundan sonraki sahnede Walker, bir grup siyah isyancı, siyah paralı askerler tarafından kurşuna dizilmek üzereyken, aralarından eskiden tanıdığı birini kurtarıyor ve onunla konuşmasından Dolores'in şimdi hangi idealleri benimsediğini öğreniyoruz:

> Jose Dolores diyor ki, eğer şimdi ülkemizde sahip olduğumuz uygarlıksa, beyaz adamların uygarlığı yerine uygar olmamayı tercih ederim çünkü *nereye gideceğini bilip nasıl gidileceğini bilmemek, nasıl gidileceğini bilip de nereye gideceğini bilmemekten daha iyidir*. Jose Dolores diyor ki, eğer bir adam başkası için çalışıyorsa, ona işçi de dense hâlâ köle olarak kalır çünkü bir yanda plantasyon sahibi olanlar, öte yanda ise onlar için ellerinde palalarıyla şeker kesenler var. Artık palamızla şeker yerine kafa kesmeliyiz.

Walker elçiyle ona bir matara viski yolluyor (eskiden farklı amaçlar uğruna ama aynı düşmana karşı mücadele ederken dost olup, birbirlerine viski ve rom ikram ettikleri günlerin anısına). Bu arada yanındaki siyah bir paralı askere "Neden buradasın? Neden diğerleriyle birlikte Sierra Madre

dağlarında değilsin?" diye sormasından onun tüm inançsızlığına rağmen hâlâ Dolores'in ideallerine sempati duyduğunu anlıyoruz. Üç asker öldürülmüş olarak at üstünde geri dönüyor, mataradaki notta da "Artık senin içkini içmeyeceğim İngiliz," yazıyor.

Bundan sonra Walker, generallerle yaptığı konuşmada neden altı yıldır binlerce asker ve o kadar gelişkin silahla, yüz kadar gerilla savaşçısı olan Dolores'i yenemediklerini ve "kesin çözüm" yöntemini açıklıyor onlara:

> Bir gerillanın hayatından başka kaybedeceği bir şey yoktur, oysa sizin biriktirdiğiniz paralar, kariyeriniz, kişisel zevkleriniz ve gelecek umudunuz var. Sierra Madre dağının eteklerindeki köylerde yaşayan insanların da kaybedecekleri hiçbir şey yok ve gerilla onların tek umut kaynağı. Gerillanın beslendiği kökler, bu köyler ve tüm kökler kesilmeli!

Bundan sonra olanlar hem Vietnam Savaşı'nda kullanılan yöntemleri hem de bizim coğrafyamızda 1990'larda tanık olduklarımızı hatırlatıyor: Zorla köy boşaltmalar ve köyleri yakmalar, alevler, alevler, yanmış ağaçlar, evler, çorak topraklarda yürürken yanmış cesetlere kayıtsızca bakan askerler, gökyüzünde uçuşan akbabalar, ceset dolu köyler, sırtlarında bir bohçayla asker süngülerinin ittirmesiyle zorunlu göç eden yoksul köylüler... Melez başkan Sanchez yoksullara toplu halde ekmek dağıtırken yaşanan izdiham; halka "Bu trajedinin sorumlusu biz değiliz, Dolores" derken kendi kendine "Kim bilir eğer Kraliyet Şeker Şirketi olmasaydı, Dolores olacak mıydı?" diye mırıldanması, onun da kendi çapında küçük bir uyanış yaşadığını gösteriyor. İktidarsız bir hükümetin başkanı olarak, vicdanının sesini dinleyip, Walker'ın işine son vererek, savaşı daha "az acımasız" yön-

temlerle sürdürmeye karar verdiği anda askerler bir darbe yapıyor ve Sanchez vatana ihanet suçlamasıyla kurşuna diziliyor. Böylece yönetmen, bağımsızlığını yeni kazanan hükümetlerin, hem göbek bağıyla bağlı oldukları Batı şirketlerinin çıkarlarını korumayı, hem de halklarını ezmemeyi bir arada yapamayacağını, taraflarını seçmeleri gerektiğini, sadece ahlak ve vicdan üzerinden yapılan bir eleştirinin etkisiz olduğunu bize sezdiriyor.

Adaya yeni silahlar ve toplarıyla gelen genç İngiliz askerleri siyah fahişelere bakarken, siyah erkeklerin öfke dolu bakışları da askerleri izliyor. Kökleri kurutma operasyonu daha da vahşileşerek sürüyor, tüm köyler ve plantasyonlar yakılıyor, dumandan kaçanlar tek tek avlanıyor. Tam bu noktada İngiliz Şeker Şirketi temsilcisiyle Walker'ın konuşması kapitalizmin temel iç çelişkisini de ortaya çıkarıyor.

- Kontratınızda bizim çıkarlarımızı koruyacağınız yazıyordu, oysa siz şeker plantasyonlarını yakarak bizim çıkarlarımızı zedeliyorsunuz.
- Bu kâr etmenin mantığı değil mi? Daha fazla para kazanmak için bazen yok etmeniz gerekir. Evet, bu kaçınılmazdır. Yangınlar öteki adalara sıçrayamaz ama Dolores'in fikirleri oralara yayılırsa, o zaman Kraliyet Şeker Şirketi ne yapacak?

John Bellamy Foster "Yıkımın Ekolojisi" makalesinde, filmdeki bu diyalogdan yola çıkarak doğanın yok edilmesinin ve insanların sömürülmesinin kapitalizmin kâr mantığına ne kadar içkin olduğunu ve bu özelliklerin daha "çevreci" bir kapitalizmde de süreceğini, 1992 ve 2002'deki Dünya Çevre Zirvelerinin karşılaştırması üzerinden ele alıyor ve Marx'ın kapitalizm analizinde ekolojik duyarlılığı yansıtan öğeleri vurgulayarak, Marx'ın ilerleme anlayışının doğrusal

olmadığını, ilerleme-geri bıraktırma diyalektiği aracılığıyla kapitalizmin içsel çelişkilerini sergilediğini savunuyor.

> Antiller, Şeker Adaları diye adlandırılırdı... Latin Amerika tropiklerindeki şeker, İngiltere'nin, Fransa'nın, Hollanda'nın, ABD'nin endüstriyel gelişimini sağlayan sermaye birikimine büyük katkıda bulundu. Buna karşılık, Brezilya ve Antiller'in ekonomilerini sakat bıraktı ve Afrika'nın yıkımına yol açtı. Avrupa, Afrika ve Amerika arasındaki ticaret üçgeninin hareket gücü, şeker plantasyonlarında çalıştırılan kölelerin ticaretiydi (Galeano, 110).

Nihayet, filmin başından beri olmasını beklediğimiz şey oluyor ve Dolores öldürülmemeyi başarmış birkaç adamıyla dağa tırmanırken yakalanıyor. Bu arada Walker'la generalin konuşmasına şahit oluyoruz: "Dolores en başta hiç kimseydi, İngiltere önce onu bir devrim lideri yaptı, sonra artık işine yaramayınca onu bir kenara attı, ona aşağı yukarı İngiltere'nin öğrettiği idealler uğruna yeniden isyan edince de İngiltere onu yok etmeye karar verdi. Küçük bir başyapıt değil mi? Siz de onun yazarısınız Sir William". Walker'ın "Hayır, ben sadece bir aracım" cevabı da, Dolores'i yakalamadan birkaç dakika önce söylediği "Bunu niye yaptığımı bilmiyorum, belki başka bir şey yapamadığım içindir. Ama ne zaman bir şey yaparsam onu iyi yapmaya çalışırım," sözleri de amaçlar konusunda nihilist olan araçsal aklın zaferinin, Batı uygarlığının teknik ve askerî güce dayalı şiddetiyle ne kadar örtüştüğünü yansıtıyor. Dolores'in deyimiyle "nereye gideceğini bilmeyen ama nasıl gidileceğini bilenler" uygarlığın ne olduğunu tanımlıyor ve "nereye gideceğini bilen ama nasıl gideceğini bilmeyenler"i de kendilerine tehdit görüp, yok etmeye çalışıyorlar. Bin yıllardır süren küresel adaletsizliğin küçük bir özeti gibi.

Dolores'in kendisini yakalayan siyah paralı askerlerle konuştuğu sahnedeki "Eğer birileri size özgürlük verirse, bu özgürlük değildir, özgürlük sizin kendinizin kazanması gereken bir şeydir," sözleri onun önceleri Walker'ın manipülasyonuyla tetiklenen devrim arzusunun şimdi kendi değerlerini ve kendi yolunu yarattığını ispatlıyor ve bizi egemenin özgürlük anlayışıyla ezilenin özgürlük anlayışının farkları üzerine düşünmeye sevk ediyor. Egemenler genellikle özgürlüğü rahatlarının yerinde olduğu, arzularını karşılayabildikleri bir durum olarak görme eğilimindeyken, ezilenlere göre özgürlük, örgütlü mücadeleyle engelleri aşma sürecinde hem kendi öznelliklerini, hem de oyunun kurallarını değiştirme olanağının yaratılmasıdır diyebiliriz. Var olan seçenekler arasından (kırk katır mı, kırk satır mı?) seçim yapmak yerine, yeni bir seçenek, kulaktan kulağa yayılacak bir umudun yaratılmasıdır.

Walker'ın elleri bağlı ve zincirli Dolores'e ata binmesini teklif etmesi de, sessizliğini hiç bozmayan Dolores'e "Bu savaşı ben başlatmadım, sizi bulduğumda birbirinizi doğruyordunuz," diyerek kendi sorumluluğunu inkâr etmeye çalışması da Dolores'in idamından önceki son gece onun kaçması için yardıma gelmesi de vicdanının ne kadar rahatsız olduğunu ve hâlâ Dolores'in ideallerine ve cesaretine saygı duyduğunu gösteriyor. "Jose, senden bir şey beklemiyorum. Sadece yakalanmamaya çalış, atımı da alabilirsin. Özgürsün, anlamıyor musun? Bu bir intikam mı? Neden? Bu yaptığın çılgınlık!" Egemene göre özgür olmanın önkoşulu hayatını korumak ama ezilene göre özgürleşmenin önkoşulu bu uğurda hayatını tehlikeye atabilmek ve efendilerin uygarlığının taklitçisi değil, yeni bir uygarlığın yaratıcısı olmak. "Batı'dan teknolojiyi, Doğu'dan ahlakı alıp birleştir-

mek", ya da araçları Batı'dan alıp, kendi amaçlarımızın hizmetinde kullanmak çıkar yol değil. Zaten o araçlar (serbest ticaret/ekonomik ilerleme/küreselleşmeye ayak uydurmak/hükümetlerin kuklalaşıp, şirketlerin hizmetçisi olmasının kılıfı olan liberal demokrasi) doğayı, sömürgeleri, kadınları meta haline getiriyor; ya insan ruhunu çorak bir toprak gibi amaçsız, değersiz, inançsız bırakıyor (bkz. Walker) ya da ikiye bölünmüş benlikler yaratıyor (bkz. Sanchez'in vicdanı ve görevi arasındaki çelişki; paralı siyah askerlerin gerilla olan kendi kardeşlerini öldürmeleri ve şöyle demeleri: "Aslında Dolores'in ölmesini istemiyorum, çünkü o sağ kaldığı sürece maaşımı alabilirim.").

Dolores'in tam idama giderken Walker'a son sözleri şöyle oluyor. "İngiliz, bana dediklerini hatırladın mı? Uygarlık beyazlara aittir. Ama hangi uygarlık? Ne zamana kadar?" Walker'ın ülkesine dönüş gemisine binerken Dolores gibi çantasını taşımaya yardım teklifi eden bir siyah tarafından bıçaklanması, bize ne Santiago'nun adadaki ilk asi, ne de Dolores'in adadaki son devrimci olacağını gösteriyor. Haiti devrimi lideri L'Ouverture'ün sözleri de bu umudu yansıtıyor. "Beni esir ederek ülkemdeki özgürlük ağacının sadece gövdesini kesmiş oluyorsunuz. Bu ağacın kökleri çok derindedir ve kesinlikle buradan yeni filizler çok daha kuvvetli şekilde fışkıracaktır." (Abbott viii)

Bu noktada Hegel'in köle-efendi diyalektiğini anımsamak yararlı olabilir (111-119). Engelleri aşmak için mücadele etmenin, nasıl hem mücadele eden özneyi, hem de nesnel dünyayı değiştirdiğini, yani insanlaşma ve özgürleşme sürecinin aşamalarını görürüz burada. Efendi-köle ayrımının ortaya çıkışında belirleyici olan, kişinin kudrete sahip olup olmamasıdır. Ölüm korkusunun üstesinden gelen kişi efen-

di olur, bu korkuya teslim olan taraf ise köleliği kabul eder. Hegel daha da ileri giderek, isyan etmeyen halkların köleliği hak ettiğini bile iddia eder.

Karşısındaki bilincin onu tanıması için, hayatta kalma doğal içgüdüsünü aşarak, bir düelloya, bir ölüm-kalım mücadelesine giren iki kişiyle başlar, Hegel'in köle-efendi diyalektiği. Ölüm korkusu nedeniyle sonuna kadar mücadele edemeyip pes eden kölenin ezik psikolojisi ve kölenin üzerinde kurduğu tahakküm sayesinde, hiç üretmeden, sadece bir tüketici olarak yaşayan efendinin kibirli psikolojisi, ilkinin esirliğini, ikincisinin özgürlüğünü yansıtır. Köle, diyalektiğin ikinci aşamasında korku, hizmet ve çalışma yoluyla dünyayı dönüştürenin kendisi olduğunu idrak edip (Marksçı bir yorumla okursak, üretimden gelen gücünün farkına vararak) özgürleşirken, efendi de ihtiyaçlarını karşılamak için köleye ne kadar bağımlı olduğunu, yani güçsüzlüğünü fark eder. Onu efendi yapan esasen kölenin itaatidir, köle isyan edip özgürleşince, hem köle hem de efendi kategorileri ortadan kalkar. Bu son aşamada, mücadelesi içinde kendini yeniden yaratan (insanlaşan), isyancı kölenin yarattığı yeni dünyayı görürüz. Kendisi köleliğin ne demek olduğunu bizzat deneyimlediği için, efendisiyle rolleri değiştirmek ve böylece ondan intikam almak değil, kimsenin köle olmayacağı bir dünya kurmak ister özgürleşmiş eski köle.[13]

Öte yandan, Nietzsche, Hegel'in köle-efendi diyalektiğini baş aşağı çevirir ve bambaşka bir konuya uygular (52-64). Kölenin efendinin değerlerine duyduğu hınç, ondan intikam

13 Susan Buck-Morss, Hegel'in gerçek kölelerin devrimci mücadelesinden haberdar olduğunu ve Britanya'nın köle ticaretini kaldırdığı yıl olan 1807'de yayınlanan *Tinin Fenomenolojisi* kitabındaki köle-efendi diyalektiği bölümünün temel esin kaynağının Haiti'de Karayipli kölelerin efendilerine karşı gerçekleştirdiği başarılı devrim olduğunu iddia eder (72).

alma arzusu ve efendiyle eşit olma talebinin biçimlendirdiği "ahlak alanındaki köle isyanı"nın, insanlaşmaya ve özgürleşmeye değil, özgür ruhları baskı altına alan bir toplumsal çürümeye yol açtığını iddia eder. Nietzsche de efendi-köle arasındaki ilk farkın ortaya çıkışını kudret kavramıyla (daha doğrusu, güç istenciyle) ilişkilendirirken Hegel'le benzeşir. Ama Hegel kudreti "akılcı" bir şekilde yorumlayarak, insanın bilincini kullanarak doğal içgüdülerinin üstesinden gelmesiyle ilişkilendirirken, Nietzsche bunun tam tersini yaparak, kudreti doğal olanın bastırılmasında değil, doğal içgüdülerin kabullenilmesinde ve bir değer kaynağı haline getirilmesinde bulur. Freud'un id ve superego arasında denge kurması için egoyu güçlendirme projesini, Hegel'in bilinç ve çalışma yoluyla insanlaşma anlatısına benzetirsek, Wilhelm Reich'in id'i özgür bırakma hedefini de, Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'te anlattığı ruhun üç değişimiyle, yani yüzyıllardır geleneklerin baskısını taşıyan deveyi, önce güçlü bir isyan başlatan aslana, sonra da yeni değerler yaratan bir çocuğa dönüşmesi metaforuyla ilişkilendirebiliriz.

Peki, Dolores yeni değerler yaratabildi mi? Başka bir deyişle, onun nereye gitmek istediğini bildiğini söyleyebilir miyiz? Dolores ve gerilla arkadaşlarının özgürlük mücadelesinin emperyalizm karşıtı olduğu halde kapitalizm karşıtı olmadığını söylersek muhtemelen anakronistik bir okuma yapmış oluruz, çünkü Batı'daki 1848 devrimlerinde bile diktatörlük karşıtı bir isyan öne çıkar ve bu devrimleri kapitalizm karşıtı olarak nitelendirmek zordur. Ancak 20. yüzyılın başındaki Sovyet deneyiminden sonra sömürgecilerden bağımsızlıklarını kazanan Afrika devletlerine baktığımızda, yukarıda sorduğumuz soru anlamlı hale gelir. Bu yeni ulus

devletlerin birçoğu (yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti de dâhil olmak üzere) anti-emperyalist olsa da antikapitalist değildir ve kısmen bu nedenle siyasi bağımsızlığını kazansa da kapitalist emperyalist dünyaya iktisaden bağımlılığı sürer. Örneğin, sömürgecilerden kurtulup bağımsızlığını kazanan Haiti, çok geçmeden borç batağına saplanıp, dünyanın en yoksul ülkelerinden biri haline gelmiştir. Dolores ve devrimci ekibi şeker plantasyonlarını yönetmeyi, ürettikleri şekeri serbest ticaret kurallarına uyarak en kârlı şekilde nasıl satacaklarını bilmiyor olabilirler ama zaten adadaki tüm üretimi tek bir ürüne bağlayan bu sistemin yerine büyük ölçüde kendine yeterli olan bir köylü toplumu, ya da sanayileşmeye dayalı başka bir kalkınma modeli geliştiremeyecekleri için uzun vadede yenilmeleri kaçınılmazdı. Ne adada çalışan köleler o adanın yerel halkıdır, ne de üretimin temeli şeker plantasyonları o adaya özgün, yerel bir üründür. Dolores'in nereye gideceğini tam olarak bilmemesi ve kendi ideallerini daha çok "beyaz adamın değerlerine" tepkisel bir şekilde tanımlaması kaçınılmaz gözüktüğü için, onu yeterince sınıf bilincine sahip olmamakla suçlamak mümkün değil.

Sömürgecilik sonrası kuramın öncülerinden sayılan Aimé Césaire, 1955'te yazdığı *Sömürgecilik Üzerine Söylev*'de Batı uygarlığının tek dişi kalmış bir canavar, ölmekte olan bir uygarlık olduğunu anlatıyor bize. Avrupa'daki işçi sınıfı da sömürgecilik, ırkçılık ve emperyalizmi desteklemede burjuvaziden aşağı kalmadığı için, devrim umudunu sadece sömürülen halkların isyanında görüyor. Batı sömürgeciliği, Hristiyanlığı uygarlıkla, pagan inanışlarını da vahşilikle eşitleyerek siyah, sarı ve kırmızı derilileri kendi ilerleme anlayışının kurbanları haline getirmeyi sürdürüyor,

16. yüzyıldan günümüze kadar (33). Sömürgeleştirmenin "şeyleştirme" olduğunu söylüyor Césaire; toplumların özü yok ediliyor, değişik kültürler ezilip geçiliyor, toprakları gasp edilip, onlardan çalınan muhteşem sanatsal yaratılar Avrupa'daki müzelere hapsediliyor, binlerce yerli yok ediliyor, Afrikalılar topraklarından, tanrılarından, yaşam biçimlerinden koparılıp köleleştiriliyor, hayatta kalanlara korku tohumları serpilip, aşağılık kompleksi içinde diz çökmeleri ve boyun eğmelerine neden olunuyor, kendilerine yeterli ekonomileri yok edilip, hammaddeleri yağmalanıp, açlığa mahkûm edilmişken, Batılıların zevkleri için tonlarca şeker, kakao, kahve ve keten üretmeleri gerekiyor (43). Avrupalılar şaşkınlık içinde nasıl Avrupa'dan Hitler gibi birinin çıktığını kendilerine sorarken, yüzyıllardır diğer ülkelere uyguladıkları zalim sömürgeciliğin Hitler'in faşizmiyle bağlantısını görmezden geliyorlar. Batılı olmayanlara uygulanan faşizmi kanıksadıkları için, sadece Batılılara uygulanan faşizm onları dehşete düşürüyor. Hitler uç bir örnek değil oysa, 20. yüzyılda yaşayan insancıl, Hristiyan burjuvaların içinde birer Hitler yaşıyor (36-37).

Césaire'in öğrencisi, psikiyatrist, felsefeci ve devrimci olan Frantz Fanon da Martinik'te doğuyor ve hocası gibi Fransa'da eğitim alıyor. Yeni bir öznelliğin ve yeni bir özgürlük anlayışının oluşmasında şiddetin nasıl bir katalizör olabileceğini Fanon şu sözlerle dile getiriyor: "Sömürgecilik ne düşünen bir makine ne de muhakeme yeteneği olan bir bedendir. Sömürgecilik çıplak şiddettir ve ancak daha büyük bir şiddetle karşılaştığında boyun eğer... Sömürgeleştirilmiş insan şiddette ve şiddet aracılığıyla özgürleşir. Bu praksis militanı aydınlatır, çünkü ona araçları ve amacı gösterir." (66, 89)

Gandhici pasif direniş ve Fanoncu şiddet hem politik mücadele yöntemi, hem direniş etiği, hem de kendini yaratma pratikleri olarak değerlendirilebilir (Srivastava, 314). Sömürgecinin kültürünün reddedilmesi ve direnişçinin mücadele aracılığıyla karakterini dönüştürerek gerekirse kendi yaşamını feda etmesini sağlayacak cesarete kavuşması ikisinde de ortaktır.

Yönetmen Pontecorvo, 1956'da SSCB'nin Macaristan'a müdahalesinden sonra İtalyan Komünist Partisi'nden istifa etse de kendini sosyalist olarak tanımlamayı sürdürür. Öte yandan, *Cezayir Savaşı ve İsyan* filmlerindeki temel referansının Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabı olduğunu ve bu kitabın, Marx'ın ve genel olarak modernist ideolojinin kapsamlı bir eleştirisini içeren sömürgecilik sonrası araştırmaların temel metinlerden biri olduğunu biliyoruz. Filmde de Marksist ve Fanoncu temalar gerilimli bir şekilde bir araya getiriliyor. İlginç bir şekilde Pontecorvo, Marksist analizlerini genellikle William Walker'ın ağzından (eş-fahişe benzetmesi, bir tarihsel dönemden diğerine geçerken on yılın bütün bir yüzyılın çelişkilerini göstermek için yeterli olabileceği tezi), Fanoncu tezlerini ise daha çok José Dolores'in sözleriyle (özgürleşmek için beyaz adamın uygarlığının ve özgürlük kavramının reddedilmesi gerektiği, devrimci şiddetin sömürülenin ezik kişiliğinden sıyrılıp onu kudretli bir topluluğun üyesi haline getirmede en etkili yöntem olduğu) dile getiriyor. Fanon'un Marx'tan ayrıldığı iki temel noktanın tarihsel ilerleme ve Batı uygarlığı eleştirisi ile sömürge ülkelerde köylü ve lümpen proletaryaya biçtiği devrimci rol olduğunu söyleyebiliriz (Fanon 66). Marx, *Komünist Manifesto*'da burjuvazinin üretici güçleri geliştirmesinin

devrimci yönünü överken ve "burjuvazinin kendi suretinde bir dünya yarattığını söylerken" (25), aynı zamanda "kendi mezar kazıcısını da ürettiğini" dile getirir (32). Ama bu analizde temel zıtlık burjuvazi ve proletarya üzerinden olduğu için sömürülen ve sömüren ulusların kendine özgü dinamiği gözden kaçırılır. Marx *Kapital*'in birinci cildinde de sömürgeciliğin vahşetini betimlerken bile iyimserliği elden bırakmaz ve "Zor, yeni bir topluma gebe olan her eski toplumun ebesidir. Zor başlı başına bir iktisadi güçtür," der (719). Aijaz Ahmad'e göre ise "sonraki yıllarda Marx, önceleri, gençliğinde sömürgecilikten beklediği 'ilerici' sonuçların hayal olduğunu çok daha iyi anladı ve hem Marx, hem de Engels sömürgeleştirilmiş halkların direnme hakkını kabul edip onaylamaya başladılar." (235)

İsyan filmi, Batı sineması tarafından yapılmış olmasına karşın Üçüncü Sinema'nın bir örneği olarak ele alınabilir. Wayne'e göre Üçüncü Sinema'yı Hollywood eksenli Birinci Sinema ve yönetmen ya da sanat sineması olan İkinci Sinema'dan ayırt eden dört özellikten bahsedebiliriz: "Tarihsellik", "politikleşme", "eleştirel bağlanma" ve "kültürel özgüllük" (25-36). *İsyan* filmi tarihin diyalektiğini kavramanın araçlarını geliştirmeye çalışması, sıradan bir insanın hangi süreçlerden geçerek bir devrimciye dönüştüğünü sergilemesi, hem tarafsız olmayı, hem de mücadelenin zıt kutuplarını siyah-beyaz olarak temsil etmeyi reddetmesi, bir özgürlük savaşını hem evrenselliği, hem de kültürel özgünlüğü içinde ele almasıyla Üçüncü Sinema'nın başarılı bir örneği olarak değerlendirilebilir.

9

Italo Calvino'nun *Görünmez Kentler* Kitabı Üzerine Bir Deneme[14]

Çocukluğunda ne cep telefonu, ne de bilgisayar olan, televizyonun bile tek kanallı ve siyah beyaz olduğu şanslı kuşağın parçası olduğumdan olsa gerek tam bir kitap kurduydum. Favorilerim Samed Behrengi'nin masal kitapları ve Vasıf Öngören'in *Masalın Aslı* kitabıydı. Bu gibi kitapların beni götürdüğü dünyalar 12 Eylül darbesi sonrasındaki kasvetli ve tekinsiz yaşamın yükünden ve kaygılarından kurtulmamı sağlıyordu. İlkokulu bitirdiğimde tüm Jules Verne kitaplarını okuduğum için yerin bin kat dibinden aya kadar her yere gitmiş, balonla dünya turu bile yapmıştım. İnsanların ne denli tuhaf, kendileriyle yüzleşmekten kaçmak için bin bir yol

14 Bu yazı 25 Mayıs 2015'te http://www.birkitapbirhayat.com/ sitesinde yayımlandı. Maalesef bu siteye şimdi ulaşılamıyor. İki Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi, Hasan Küçüksönmez ve Songül Dündar'ın hazırladığı bu sitenin amacını bana şöyle açıklamışlardı: "Akademik dünyadan, sanat ve edebiyat dünyasından tanınmış kişilere ulaşıp, onları hayatlarının bir döneminde çok etkilemiş bir yazar hakkında olumlu, teşvik edici ve o yazarla geçirdiği kişisel serüvenini anlatan 1-2 sayfalık bir yazı kaleme almalarını kendilerinden isteyeceğiz. Amacımız, bu tanınmış insanların yazdıkları yazıları kuracağımız web sitesinde yayınlayarak özellikle 13-30 yaş aralığındaki insanlara ulaştırmak. Bu sayede hayatının herhangi bir döneminde kitapla ya da okumayla ilişkisi olmamış insanları, toplumda birçok alanda rol model olmuş kişilerin teşvikiyle kitaplarla tanıştırmaktır." Keşke bu güzel girişim filmleri de içerecek şekilde geliştirilip devam edebilseydi... Buraya ben de en sevdiğim kitap olan *Görünmez Kentler*'i yazmıştım. Calvino, Italo. *Görünmez Kentler*. Yapı Kredi Yayınları, 2003.

icat eden yaratıklar olduğunu da Aziz Nesin hikâyelerinden öğrenmiştim. Benim için hayat keşfedilmeyi bekleyen, mucizelerle dolu bir yerdi ve tabii ki ona ulaşmanın tek yolu kitaplardı. Gündelik hayatta, hem sıkıcı derslere, saçma sapan bilgileri ezberlememizi isteyen öğretmenlere ve abuk sabuk konuşan, aptalca şakalar yapan arkadaşlara katlanmak zorunda olduğumdan, hem de bu duygularımı kamufle edip "uslu çocuk" rolü yaptığımdan, bitkisel hayatta gibiydim; hiçbir şey bana sahici gelmiyordu. Hayatı yaşamıyor, sadece seyrediyordum. Oysa eve gelir gelmez kakaolu sütümü alıp, odama çekilip kitaplarının sayfalarına gömüldüğümde zaman ve mekân içinde macera dolu yolculuklar yapıyor, kızıyor, hüzünleniyor, mutluluktan dört köşe oluyor ve hem duygularımla, hem de okuduğum dünyayla bütünleştiğimden olsa gerek, yaşadığımı iliklerimde hissediyordum.

Çocukluğumun kahramanı beni her gün okuldan alan ve annem akşam işten dönene kadar birlikte vakit geçirdiğimiz dedemdi. Onunla, evrenin Büyük Patlama sonucunda nasıl ortaya çıktığına, kara deliklere, volkanlara, okyanuslara, ilk yaşam biçimlerine, dinozorlara dair okuduğumuz büyük boy resimli kitaplar ve bunlar hakkındaki sohbetlerimiz, yürüyerek Küçükyalı tren istasyonundaki kitapçıya giderek her hafta salı günleri çıkan *Afacan Beşler*, *Gizli Yediler* gibi seri kitapların yeni bölümlerini alışımız, iki katlı evlerinin bahçesinde uğurböceklerini bir elimizden diğerine geçirip uçurmamız...

Ergenlik döneminde kendimi tümüyle müziğe verdiğim için kitaplarla arama mesafe girdi. 14-15 yaşındayken arkadaşlarla Kadıköy'deki Woodstock kafeye gidiyorduk. Hepimiz 1965-1975 arasındaki rock müziğin aşılamayacak bir

zirve olduğu inancında birleşiyor, Aldous Huxley'nin *Algının Kapıları* ve Boris Vian kitapları okuyor, sahaflardan kimsenin bilmediği kıyıda kalmış eski rock gruplarının plaklarını alınca hazine bulmuş gibi seviniyorduk. Akmar Pasaji'nın önünde doldurulmuş kaset satan Metin Abi'ye her cumartesi dershane dönüşünde uğruyor ve ganimetlerimi tüm hafta dinliyordum. 200-300 kasetlik büyük bir koleksiyonum olmuştu.

Derken üniversiteye hazırlık maratonu başladı ve hayatımın merkezi olarak gördüğüm kitaplar ve müzik, ben lise sondayken tümüyle rafa kalktı. ÖSS ve ÖYS sınavları biter bitmez, 1992 yazında kendimi deli gibi okumaya verdim ve üç ayda yirmi iki kitap okudum. Bu dönemde ilk kez okuduklarımla ilgili uzun uzun notlar aldığım, yorumlar yaptığım defterler tutmaya başlamıştım. Şimdi bu defterler sayesinde 17-23 yaş arasında nasıl biri olduğumu, nelere kızıp, nelerden etkilendiğimi hatırlayabiliyorum. Bu yıl, yaklaşık yirmi yıl aradan sonra bu defterleri okuduğumda, bunların karakterimin dönüşümlerini tuttuğum günlüklerden bile daha iyi yansıttıklarını fark ettim. (Yani kıssadan hisse, tüm genç arkadaşlara önerim, yılda birkaç kitap bile okusanız mutlaka sıcağı sıcağına sizde bıraktığı izleri, çağrıştırdıklarını yazıya dökün. Aynı öneri sizi etkileyen filmler için de geçerli tabii ki. Orta yaşa geldiğinizde, özellikle her şeyin tadının tuzunun azaldığını hissettiğiniz zamanlarda, bu defterler sizin için bir hazine olacak...)

Özetle 17-23 yaş arasında yılda yaklaşık on beş kitap okumuşum ve bu dönemde en etkilendiğim kitaplar şunlar olmuş:

1. Bernard Suits-*Çekirge* (Tüm hayatımızı bir oyun olarak yaşamamız mümkün mü? Oyun felsefesine oyuncu bir giriş kitabı.)

2. H.F. Peters-*Kızkardeşim, Karım* (Lou Salome'nin biyografisi. Bu güçlü, tutkulu, uçarı kadına hayran oldum ve sonraki birkaç yılda kadın kahramanım ve rol modelim Janis Joplin yerine Lou Salome oldu.)
3. Irvin Yalom-*Nietzsche Ağladığında* (Mutluluk fetişizmine karşı güçlü bir panzehir, acılar neden gereklidir? Başkalarının dediklerini takınayınca kıyamet kopmaz; olsa olsa deve, aslana dönüşür...)
4. Leo Huberman- *Feodal Toplumdan 20. Yüzyıla* (Sömürü biçimlerinin dönüşümü ama altta yatan adaletsizliğin aynı kalışını görmek beni romantik-bireyselci bakış açımı sorgulamaya yöneltti. Adaletsizliğe duyduğum öfke, bakıp da göremediklerimle yüzleşmemi sağladı.)

Ortaokuldayken favori yazarım Richard Bach'tı. Özellikle de özgürlüğüne tutkun *Martı Jonathan Seagull* ve *Mavi Tüy* kitaplarındaki büyülü dünyadan çok etkilenmiştim. *Stüdyo İmge* dergisi okuyor, Doors, Janis Joplin ve Jimi Hendrix'e bayılıyor, HBB'de Joan Sebastian'ın sunduğu *Rock Tarihi* belgeselini ve *Alacakaranlık Kuşağı* dizisini kaçırmıyordum.

Lisedeyken ve üniversitedeyken tüm Hermann Hesse külliyatını okudum. Orta sınıfın başarıya endeksli sığ hayatlarını reddedip, kendi yolunu çizmeye çalışan, hayatına bir anlam katmak için uzun yolculuklara çıkan ve bu yolculukta dönüşen karakterler beni cezbediyordu. Özellikle de *Bozkırkurdu* romanından çok etkilenmiştim çünkü ben tutarlı olma ve bütünselliğe ulaşma çabasındayken, içimizde belki de yüzlerce zıt karakter olabileceğini ve çoğunu bastırmaya çabalamak yerine, içimizdeki vahşi, asosyal yanla yüzleşip, kendimizi olduğu gibi kabul etmeyi öneriyordu. Pirandello'nun *Biri, Hiçbiri, Binlercesi* kitabı da beni çok etkiledi çünkü en yakınımızdakilerin bizim hakkımızdaki

düşüncelerinin, bizim kendimizi nasıl gördüğümüzden çok farklı olduğunu fark ettirdi bana. Başkalarının bize tuttuğu her bir aynada yansıyan farklı ben'ler varsa, tüm maske ve rollerin ötesindeki sahici ben'e ulaşmak imkânsız mıydı?

Üniversite son sınıfta Italo Calvino'yu keşfettim. İlk okuduğum kitabı *Ağaca Tüneyen Baron*'da büyüklerin ikiyüzlü dünyasından kaçıp, ağaçların tepesinde yaşamaya başlayan asi çocuğa, büyükler için yazılan bu masala hayran kalmıştım. Ağaçların tepesinden dünya ne kadar da farklı gözüküyordu. *Marcovaldo (Kentte Mevsimler)* çoğu zaman ayırdına varmadığımız mevsimleri kentte sıkışıp kalmış insanlar ve hayvanlar üzerinden içten içe bir hüzün ve kara mizahla anlatıyordu. Ama Calvino'nun en sevdiğim kitabı 2007'de okuduğum *Görünmez Kentler* oldu. Bu kadar matematiksel bir yapıyla (Bach müziğindeki kanonlar gibi) bu kadar şiirsel betimlemelerin birlikteliği çok etkileyiciydi. Su geçirmez, tesadüflere yer bırakmayan bir yapı ile büyülü ve melankolik bir içerik.

Bu kitapta Marco Polo, Kubilay Han'a gittiği kentleri anlatıyor; farklı diller konuştukları için önceleri mimikler ve jestlerle, sonraları Tatar dilinde... Kubilay Han da bu imgeleri bir satranç tahtasının üzerine yerleştirip kurguluyor. Ama eninde sonunda fethettiğinin yalnızca cilalı bir tahta parçası olduğunu düşünüp hüzünlendiğinde, Marco Polo ona diyor ki:

> Senin satranç tahtanda iki ağaç kullanılmış efendimiz: abanoz ve akağaç... Bu parça bir ağaç gövdesinin kurak bir yılda büyüyen halkasından kesilmiş: lifler nasıl dağılıyor görüyor musun? İşte şurada belli belirsiz bir düğüm fark ediliyor: erken bir ilkbahar günü bir tomurcuk fışkırmaya çalışmış besbelli, ama gecenin çiyi geri çekilmeye zorlamış onu... İşte daha iri bir delik:

> belki de bir kurtçuğun yuvasıydı bu; tahtakurdunun olamaz, çünkü doğduğu andan başlayarak durmadan oyardı ağacı o, yapraklarını kemirerek ağacın kesime ayrılmasına neden olan bir tırtılın yuvası olmalı... Daha çıkıntılı kareye tam bitişsin diye bu kenarı hafifçe yontmuş marangoz keskisiyle... Boş ve düzgün bir tahta parçasında okunabilecek şeylerin kalabalığında boğuluyordu Kubilay; Polo konuşmayı abanoz ormanlarına, nehirleri bir uçtan bir uca geçen kütük yüklü sallara, rıhtımlara, penceredeki kadınlara vardırmıştı bile. (s. 173)

Bakmak ve görmek arasındaki fark tam da bu değil mi? Hayatın anlamını bulamamamızın bir nedeni de görmeyi bilmememiz ve her çocukta var olan, şeyler karşısındaki o derin "hayret" duygusunu kaybetmemiz muhtemelen. "Ne olmuş ki yani, alt tarafı bir satranç tahtası, amma da uzattı şimdi" diyen, hayatı zepleyerek ve internette sörf yaparcasına yaşayan birinin durup ince şeyleri düşünmeye vakit ayırmaması ve sürekli tatminsizliğe mahkûm olması çok doğal değil mi? İşte bu nedenle cep telefonu ve internet öncesi çocuklar çok daha şanslıydı bence. Sabırsızlık, hiperaktivite, rekabet, haset ve yoğun anlamsızlık duyguları sarmalına düşme fırsatımız olmamıştı. İşte her şeyin bilinebilir olmasıyla birlikte bilginin de etkisizleşip kanıksandığı günümüzde, kibir dolu bir cehaletin bunca yaygın olmasına dair bir ipucu. Hem algılarımız duygularımıza biçim veriyor, hem de tam tersi. Elinde navigasyon cihazıyla, ya da bir tur kafilesinin liderinin bayrağını izleyerek ve bol bol selfie çekerek bir kenti gezen birinin deneyimlediği kent ile haritası bile olmadan sezgilerini izleyerek, saatsiz, plansız, programsız bir şekilde kentte gezen bir gezginin deneyimlediği kent bambaşkadır. Belki de tüm mekânların bize aynı gelmesinin bir nedeni de onları yaşama tarzımızın kısırlığı.

Gelgelelim *Görünmez Kentler*'e: Calvino hayvanlar, eşyalar, kişiler, kentler üzerine aldığı notları ayrı dosyalarda biriktirip, hangi dosya daha kabarıksa yeni kitabını yazmaya oradan başlarmış. (s. 9) Kitaptaki alt bölümler: anı, arzu, göstergeler, ince kentler, takas, gözler, ad, ölüler, gökyüzü, sürekli kentler ve gizli kentler. Her biri kente farklı bir açıdan bakıyor ve okur kendi kombinasyonlarını yapıp parçaları istediği sırada birleştirebiliyor. Örneğin, farklı bölümlere dağılmış aynı temaları birleştirip okuyunca yarattığı duygular, sırayla okuyunca olduğundan bambaşka. Calvino'nun sözleriyle, "Kitap bir alan; okur içine girmeli, dolanmalı, belki kendini kaybetmeli, ama belli bir noktada bir çıkış, hatta birçok çıkış bulmalı. Kitap, dışarı çıkabilmek için bir yola koyulma olanağı." (s. 10)

> Bugün kent kavramı bizim için ne anlama geliyor? Onları kent olarak yaşamanın gittikçe zorlaştığı şu günlerde, kentlere son bir aşk şiiri gibi bir şey yazdığımı düşünüyorum. Belki de kent yaşamının kriz noktasına yaklaşmaktayız ve *Görünmez Kentler*, yaşanmaz hâle gelen kentlerin kalbinden doğan bir rüya. (s. 12)

Bu mükemmel yapıdaki kitabın ilk ve son bölümlerde on farklı tema, 2.-9. bölümlerdeyse beşer tema var. Her bölümde yeni bir tema (kente bakış perspektifi) ekleniyor ve eski bir tema da beşinci kez bizimle buluştuktan sonra ömrünü tamamlayıp gidiyor. Son bölümde bu öykücükler/temalar kıyıya vuran dalgalar gibi yavaşça sönümleniyor. Bu anlatılması imkânsız kitabı özetlemeye değil, okuma iştahınızı kabartmaya niyetlendiğimden, bunu bir izlenimler kolajı formatında yapmayı deneyeceğim; kitabın parçalı bütünlük hissini asla veremeyeceğimi bilsem de.

- "Yaşanmamış gelecekler geçmişin dallarıdır yalnızca: kuru dalları." (s. 76)
- Yatay olarak genişleyen (barok) ve genişledikçe hantallaşan imparatorluğun ve güç tutkusunun esiri Kubilay Han'ın karşısında, dikey (gotik) imgelerle çıkan, mizahi bir üslupla hafiflikte büyüyen Marco Polo'yu çağrıştırdı bana beşinci bölümün başındaki diyalogları.
- "Ersilia'da oturanlar kentin yaşamını ayakta tutan bağları belirlemek için evlerin köşeleri arasına, renkleri akrabalık, otorite, takas, temsil ilişkilerine göre değişen, beyaz veya siyah veya gri, veya siyah-beyaz ipler gererler. İpler artık aralarından geçilemeyecek kadar çoğaldığında çekip giderler. Evler parça parça sökülür; ipler ve dayanakları kalır yalnızca..." (s. 120) Ne yazık! Başkalarıyla sadece 3-4 kategoriye indirgenmiş ilişkiler yaşıyoruz. Pazardan elma aldığımız pazarcının bostanında birlikte meyve toplasaydık eğer, ona "sadece bir pazarcı" gözüyle bakabilir miydik bir daha?
- Bauci'nin sakinleri neden bulutların üzerindeki bir kentte yaşarlar? "Bauci sakinleriyle ilgili üç varsayım var: Dünyadan nefret ettikleri; ya da onu her türlü temastan kaçacak kadar saydıkları; dünyayı kendilerinden önceki haliyle sevdikleri ve de dürbün ve teleskoplarını aşağıya çevirip kendi yokluklarını hayranlıkla seyrederek, tek tek her yaprağı, her taşı, her karıncasıyla bıkıp usanmadan onu inceledikleri." (s. 121) Aynı durumu zıt varsayımlarla açıklayabileceğimizi görmek (kentten nefret etmek ya da onu kutsallaştırmak) ne garip değil mi?
- Leandra'yı koruyan iki cins tanrı: vestiyerde yaşayan Penatlar, aile taşındıkça taşınır. Mutfakta yaşayan Larlar, o eve sonradan gelen ailelerin yanında kalırlar. İlki çocuklar büyüyünce ne olacağını merak eder, ikincisi bu evin daha iyi ellere düşünce ne olacağını merak eder ve ikisi de Leandra'nın ruhunun kendilerinde olduğuna inanır. (s. 122) İlki zaman tanrısına,

ikincisi mekân tanrısına benzemiyor mu? Zamanın hafızasını kısmen yanımızda taşıyoruz (acıları bastırarak ya da belirginleştirerek farklı yollar seçsek de), peki ya insanın çocukluğundaki mekânların tümüyle değiştiği bir kentte mekânların hafızasının üzerinden geçen buldozerler bize ne yapıyor? Zaman tanrısı yaşlanmaktan korkan zenginleri botokslayarak, ruhsuz yüzlerinden zamanın izlerini silmekle meşgul bu aralar. Mekân tanrısı artık bir emlak spekülatörüne dönüştüyse vay halimize!

- Her sabah mis gibi çarşaflarda uyanan Leonia'nın her gün ürettiği çöpü uzaklara itmesi. "Belki de Leonia sınırlarının ötesinde bütün dünya, ortalarında sürekli çöp püskürten metropoller bulunan kraterlerle dolu." (s. 157) Neden en çok çöp üreterek dünyayı mahveden sülüklerin toplumsal itibarı çok yüksek de, başkalarının çöpünü yeniden dönüştürerek, kendilerini hor görenlere en büyük yararı sağlayanların toplumsal itibarı hiç yok?
- İlk geldiğim, yaşadığım ve terk ettiğim kent aynı olabilir mi? (s. 165)
- "Anlatıya yön veren şey ses değil kulaktır." (s. 177)
- (Gizli Kentler 3'ü tümüyle aktarmak istiyorum çünkü içinde yaşadığımız işgal altındaki kentlere en çok uyanı bu hikâye bence):

"Marozia'nın yazgısı üzerine sorgulanan bir kâhin şöyle dedi: 'İki kent görüyorum: biri farelerin, diğeri kırlangıçların.'

Şöyle yorumlandı kehanet: Marozia, en korkunç farelerin dişleri arasından dökülen artıkları birbirlerinin ağzından kapan fare sürüleri gibi, herkesin kurşun dehlizler boyunca koştuğu bir kent bugün; ama herkesin kırlangıçlar gibi gergin kanatlarla döne döne gösteriler yaparak havayı sivrisinek ve minik sineklerden temizleyip, bir oyundaymışçasına birbirine seslenerek uçacağı bir çağ başlamak üzere Marozia'da.

'Fare çağının sona erip kırlangıç çağının başlayacağı o an geldi artık,' dedi en kararlılar. Gerçekten de farelerin o kötü ve düzeysiz egemenliği altındaki en silik insanlar bile, bir kuyruk darbesiyle saydam göklere yükselen, bıçak sırtını andıran kanatlarıyla gittikçe genişleyen bir ufkun kavsini çizen kırlangıçlara özgü bir hamlenin için için biriktiği hissediliyordu.

Yıllar sonra döndüm Marozia'ya; kehaneti çoktan gerçekleşmiş görüyor herkes; eski çağ geçmişe gömülmüş, yenisi en parlak dönemini yaşıyor. Kent değişmiş elbet, belki de iyi bir değişiklik bu. Ama benim çevrede gördüğüm kanatlar, altlarında, ağır gözkapaklarının bakışlar üzerine çöktüğü, çekingen, güvensiz şemsiyelerin kanatları; aralarında uçtuğuna inananlar yok değil ama yarasalara benzeyen pelerinleri uçuşturarak yerden kalksalar ona bile razı olacaklar.

Marozia'nın sağlam duvarları dibinden yürürken en beklemediği anda önüne çıkan bir aralıktan, bir an için görülüp kaybolan bambaşka bir kentin belirdiğini görüyor insan. Her şeyin sırrı belki de hangi sözcüklerin söyleneceğini, hangi jestlerin yapılacağını, bunların sırasını ve ritmini bilebilmek; bir bakış, bir yanıt, birinin yaptığı bir işaret yetiyor, sadece yapmış olmanın keyfi için, kendi keyfini başkalarına aktarmak için birinin bir şey yapması yetiyor: işte o anda bütün mekânlar, yükseklik ve uzaklıklar değişiyor, kent başka bir kent olup çıkıyor, yusufböceği gibi saydamlaşıp kristalleşiyor. Ama bütün bunların bir rastlantıymışçasına, aşırı önem verilmeksizin, planlı bir iş yapıyor olma iddiasından uzak, ilk Marozia'nın taş, örümcek ağı ve küften damını başlar üzerine örmek için her an dönebileceğini gözden kaçırmadan yapılması gerekiyor.

Kehanet yanılıyor mu acaba? Belki evet, belki hayır. Ben şöyle yorumluyorum onu: Marozia iki kentten oluşuyor: farelerin ve kırlangıçların kenti; zaman içinde ikisi de değişiyor ama aralarındaki ilişki hiç değişmiyor: kırlangıç kenti, fareler kentinden kurtulmak üzere olanın adı." (s. 195)

Bu hikâye size de Gezi'yi çağrıştırmıyor mu?

Kırlangıçlar kentini farelerden kurtarmak için yola çıkan ve şimdi Peter Pan'ın yanında olan sevgili öğrencim Paramaz Kızılbaş'a (Suphi Nejat Ağırnaslı) bırakıyorum son sözleri:

> *"Sıradan bir genç olarak sıradan çelişkilerden dolayı, sadece bir tercihte bulundum; her şeyden önce bu tercihi kendim için yaptım. Ulvi bir inanç için yola çıkmadım, ulvi olmayan insanlarla hayatı, büyüsüz bir dünyayı, şeyleşmiş bir dünyayı büyülemek istedim o kadar. Çelişkilerimin aşılamayacağını, zira bunlar toplumsal oldukları için ancak insanın çelişkilerini örgütlemeyi, daha üst bir mertebede toplumsallaştırmaya çalışabileceğini öğrendim. Hayatımda hakikate vardığım en yakın nokta budur.*
>
> *Söke'de kaçak doğmuş, Türkiyeli bir Duisburglu, Claubergli; Türkiye'deyse her neysem işte o olaraktan hiçbir şeyden pişman değilim. Hayatta her musibet kazanımcı olduğunda insana katkılar sunan bir fırsatmış aslında. Tek derdim asla büyümemek, büyüklerin dünyasının bir parçası olmamaktı, hep çocuk kalmak yani... Şimdi tıpkı Peter Pan gibi Neverland'e gidiyorum, asla büyümemek üzere. Bundan daha çok beni mutlu eden bir şey olamazdı...*
>
> *Türkiye'nin batısında sıradan emekçi insanların hayatını büyüleyecek, sıradan kahramanlar çıkaracak büyük bir çıkışın tohumlarını, hakikat arayışçılığının öncü ve artçı örgütünü yaratmanız dileğiyle.*
>
> *Her yürek devrimci bir hücredir!!!*
>
> *Hayal gücü iktidara!!!*

Kaynakça

Abbott, Elizabeth. *Haiti: An Insider's History of the Rise and Fall of the Duvaliers*, Simon & Schuster, 1988.

Ahmad, Aijaz. "Kendi Zamanında ve Bizim Zamanımızda Komünist Manifesto", Marx, Karl ve Engels, Friedrich. *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar*, Yordam Kitap, 2008: 213-241.

Alper, Emin. "Trier'in Muhafazakâr Manifestosu: Manderlay", *Altyazı*, Kasım 2005.

Arpaç, Okan. (haz.) *40 Yılın Serüveni: Sinema Yazarlarının Seçtiği En İyi Filmler*, Karakutu Yayınları, 2008.

Blackburn, Robin. *The Overthrow of Colonial Slavery: 1776-1848*. Verso, 2011.

Buck-Morss, Susan. *Hegel, Haiti ve Evrensel Tarih*, Metis Yayınları, 2012.

Calvino, Italo. *Görünmez Kentler*, Yapı Kredi Yayınları, 2003.

Cebenoyan, Cüneyt. "İsyan" *40 Yılın Serüveni: Sinema Yazarlarının Seçtiği En İyi Filmler*, Karakutu Yayınları, 2008.

Césaire, Aimée. *Discourse on Colonialism*, Monthly Review Press, 2000.

Coetzee, John Maxwell. *Barbarları Beklerken*, Adam Yayınları, 1988.

Dubois, Laurent. Garrigus, John D. *Slave Revolution in the Caribbean (1789-1804): A Brief History with Documents*. St. Martin's, 2006.

Dündar, Can. *Tutuklandık*, Can Yayınları, 2016.

Ehrenreich, Barbara. *Sokaklarda Dans: Kolektif Eğlencenin Bir Tarihi*, Versus Kitap, 2009.

Fanon, Frantz. *Yeryüzünün Lanetlileri*, Versus Kitap, 2011.

Federici, Silvia. *Caliban ve Cadı: Kadınlar, Beden ve İlksel Birikim*, Otonom Yayıncılık, 2012.

Ferro, Marc. *Sömürgecilik Tarihi*, İmge Yayınevi, 2002.

Foster, John Bellamy. "The Ecology of Destruction," *Monthly Review* 58.9 (2007)

Kafka, Franz. *Hayvan Öyküleri,* Altıkırkbeş Yayın, 2012.

Galeano, Eduardo. *Latin Amerika'nın Kesik Damarları,* Çitlembik Yayınları, 2006.

Ginzburg, Carlo. *Peynir ve Kurtlar: Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni.* Metis, 2011.

Hilton, Rodney. *Bod Men Made Free: Medieval Peasant Movements and the English Rising of 1381,* Routledge, 1988.

Hobsbawm, Eric. *Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914–1991,* Michael Joseph, 1994.

Hegel, Georg Wilhelm. *Phenemenology of Spirit,* Oxford University Press, 1977.

Lewis, Gordon K. *Slavery, Imperialism and Freedom: Studies in English Radical Thought.* Monthly Review Press, 1978.

Lordon, Frédéric. *Kapitalizm, Arzu ve Kölelik: Marx ve Spinoza'nın İşbirliği,* Metis Yayınları, 2013.

Marx, Karl. *Kapital.* Cilt 1, Yordam Kitap, 2011.

Marx, Karl "Economic and Philosophical Manuscripts", *Karl Marx Selected Writings,* Oxford University Press, 2005,

Marx, Karl ve Engels, Friedrich. *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar,* Yordam Kitap, 2008.

Mies, Maria. *Patriarchy and Accumulation on a World Scale: Women in the International Division of Labor,* Zed Books, 1999.

Mill, John Stuart. "Temsili Hükümet Üzerine Düşünceler", *Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar.* Belge Yayınları. 2005.

Nietzsche, Friedrich Wilhelm. *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne,* Arya Yayıncılık, 2010.

O'Brien, Mark. *When Adam Delved and Eve Span: A History of the Peasants' Revolt of 1381,* New Clarion Press, 2004.

Russell, Jeffrey B. *A History of Witchcraft: Sorcerers, Heretics and Pagans,* Thames and Hudson, 1991.

Silier, Yıldız. *Özgürlük Yanılsaması: Rousseau ve Marx,* Yordam Kitap, 2006.

Srivastava, Neelam. "Towards a critique of colonial violence: Fanon, Gandhi and the restoration of agency," *Journal of Postcolonial Writing*: 303-319.

Türker, Yıldırım. "Doğruyu söylemek", 16.5.2005, Radikal.

Türker, Yıldırım. "Türban Düğümü", 4.2.2008, Radikal.

Wayne, Mike. *Politik Film: Üçüncü Sinemanın Diyalektiği*, Yordam Kitap, 2009.

Wilde, Oscar. *Sosyalizm ve İnsan Ruhu*, Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık, 2014.

Yeğin, Metin. *Topraksızlar: Bir Şenlikti Uzun Yürüyüş*, Versus, 2006.

Yeğin, Metin. *Patronsuzlar*, Versus, 2006.

2006'da yayımlanan ilk kitabı *Özgürlük Yanılsaması*'nda ve 2010'da yayımlanan *Oburluk Çağı*'nda özgürlük ve mutluluk kavramlarına odaklanan Yıldız Silier, üçlemenin bu son kitabında adalet kavramını ele alıyor. Adaletsizlikleri bir mağduriyet anlatısı yerine direnen öznelerin yaşam deneyimleri üzerinden, masal, mektup ve günlük türlerini harmanlayarak kurgulayan Silier, kitabın "Kökler" bölümünde adaletsizliklerin maddi temellerine dair durum tespitlerinin ardından, "Çarklar" bölümünde başarısız bir isyanın ardından yaşananları, "Bulutlar" bölümündeyse isyan başarılı olsaydı neler olabileceğini anlatıyor. Bu üç eksen üzerinden, geçmiş (kaybedilenler), şimdi (distopya) ve gelecek (ütopya) birleşiyor.

Diktatöre direnen hayvanlar ülkesinde yaşananlar, 14. yüzyıl İngiltere'sindeki köylü isyanları, 16. yüzyıl İtalya'sındaki cadı avları, 18. yüzyıl Antil adalarındaki şeker plantasyonlarında yaşanan köle isyanları ve 21. yüzyıl Çin'inde tablet ve cep telefonları üreten bir fabrikadaki işçilerin yaşadıkları, bu yarı-kurgusal masalların ana konuları. Kitabın ikinci yarısını oluşturan "Eski Mezunlar Buluşması" bölümünde değişik politik görüşlere sahip beş arkadaş "Ne olacak bu memleketin hali?" üzerine muhabbet edecek ve bu arada uzlaşmaz çelişkileri de ortaya çıkacaktır. Kitabın son bölümü, Silier'in Gezi direnişi ve Italo Calvino'nun *Görünmez Kentler* kitabı üzerine daha önce yayımlanmamış iki yazısını ve *İsyan* filmi üzerine makalesini içeriyor.

16 TL. KDV DAHİL
ISBN 978-605-172-166-8
9 786051 721668
Yordam Kitap